

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Раскид уговора о доживотном издржавању
у праву Републике Србије**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. др Новак Крстић

Студент:

Александра Јовановић
Број индекса: М013/2021-О

Ниш, 2023. година

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
I УГОВОР О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ О ПОЈМУ, СУБЈЕКТИМА, ПРЕДМЕТУ И КАРАКТЕРИСТИКАМА	4
1. Појам, субјекти и предмет уговора о доживотном издржавању	4
2. Карактеристике уговора о доживотном издржавању	8
II О РАСКИДУ УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	11
1. Основне напомене о раскиду уговора о доживотном издржавању.....	11
2. Активна и пасивна легитимација за раскид уговора о доживотном издржавању	12
III РАЗЛОЗИ ЗА РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ ПРЕДВИЂЕНИ ЗАКОНОМ О НАСЛЕЂИВАЊУ	14
1. Поремећени односи као разлог за раскид уговора о доживотном издржавању	14
1.1. <i>Право на раскид уговора због поремећених односа према Закону о наслеђивању Републике Србије.....</i>	15
1.2. <i>Узроци настанка неподношљивих односа</i>	20
1.3. <i>„Неподношљивост односа“ као предуслов за раскид уговора о доживотном издржавању због поремећених односа</i>	24
1.4. <i>Утицај кривице за поремећај односа на право на раскид уговора о доживотном издржавању</i>	29
1.5. <i>Правне последице раскида уговора због поремећених односа</i>	33
2. Промењене околности као разлог за раскид уговора о доживотном издржавању	39
2.1. <i>Појам промењених околности</i>	39
2.2. <i>Право на раскид уговора о доживотном издржавању због промењених околности према Закону о наслеђивању Србије</i>	41
2.3. <i>Промењене околности на страни даваоца и примаоца издржавања</i>	46
2.4. <i>Правне последице раскида уговора о доживотном издржавању због промењених околности</i>	48
2.5. <i>Позивање на пресуђену ствар (res iudicata) у поступцима за раскид уговора због промењених околности.....</i>	49
3. Смрт даваоца издржавања као разлог за раскид уговора о доживотном издржавању.....	50
3.1. <i>Лица на која прелазе обавезе из уговора о доживотном издржавању након смрти даваоца издржавања</i>	52
3.2. <i>Одсуство сагласности примаоца издржавања за наставак уговора</i>	56
3.3. <i>Правна дејства раскида уговора о доживотном издржавању због смрти даваоца издржавања.....</i>	59
IV РАЗЛОЗИ ЗА РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ РЕГУЛИСАНИ ЗАКОНОМ О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА.....	62
1. Споразумни раскид уговора о доживотном издржавању.....	62

<i>1.1. Услови за споразумни раскид уговора</i>	63
<i>1.2. Форма за споразумни раскид уговора о доживотном издржавању</i>	64
<i>1.3. Правна дејства споразумног раскида уговора о доживотном издржавању</i>	69
2. Раскид уговора о доживотном издржавању због неиспуњења	70
<i>2.1. Услови за раскид уговора због неиспуњења обавеза</i>	72
<i>2.2. Утицај кривице на право на раскид уговора о доживотном издржавању</i>	75
<i>2.3. Правне последице раскида уговора о доживотном издржавању због неиспуњења</i>	78
<i>2.4. Позивање на пресуђену ствар у споровима за раскид уговора због неиспуњења</i>	79
У РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У ПРАКСИ ОСНОВНОГ СУДА У ЛЕСКОВЦУ И СПОРАЗУМНИ РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У ПРАКСИ ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИКА – ИСТРАЖИВАЊЕ	80
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	84
ЛИТЕРАТУРА	87
КОРИШЋЕНИ ПРОПИСИ	88
СУДСКЕ ОДЛУКЕ	88
САЖЕТАК	91
SUMMARY	93
БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА	95

УВОД

Уговор о доживотном издржавању је институт који потиче из средњовековног германског права. И у нашем праву познат је од давнина, односно још од средњег века, где је била установљена пракса да световна лица дарују манастире, а од њих за узврат добијају доживотно издржавање.¹ Будући да је сматран феудалном установом, најзначајније европске грађанске кодификације 19. века нису га регулисале, али је он у пракси опстајао и био је у широкој примени. На територији на којој је примењиван Српски грађански законик, овај уговор је сматран у теорији и пракси као уговор о наслеђивању, а давалац издржавања је третиран као примаочев наследник након његове смрти.²

У нашем праву, уговор о доживотном издржавању први пут је регулисан савезним Законом о наслеђивању из 1955. године,³ а потом на истоветан начин и Законом о наслеђивању СР Србије из 1974. године.⁴ Иако је реч о облигационом уговору, због својих значајних наследноправних дејстава регулисан је наследноправним прописима.⁵ Данас, овај уговор нормиран је чл. 194–205 Закона о наслеђивању Републике Србије из 1995. године,⁶ у глави четвртој која носи назив „Уговори у наследном праву“.⁷ Доношењем овог закона, на прецизнији начин је уређен овај правни посао у поређењу са ранијим законима и посвећено му је више чланова. Пре свега, појам уговора је регулисан на другачији, квалитативно бољи начин, предвиђена је могућност уговарања издржавања више лица, као и могућност уговарања издржавања у корист трећег лица. Поред наведеног, прописане су како правне

¹ Више о томе: О. Антић, *Наследно право*, Београд, 2009, стр. 346–347; Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2022, стр. 385, фуснота 65.

² Н. Суботић-Константиновић, *Уговор о доживотном издржавању*, Београд, 1968, стр. 165. Наведено према: М. Убавић, *Уговори о доживотном издржавању*, Београд, 2004, стр. 14.

³ Видети: чланове 122–127 Закона о наслеђивању ФНР Југославије из 1955. године, *Сл. лист ФНРЈ*, бр. 20/55 и *Сл. лист СФРЈ*, бр. 42/1965 и 47/1965. У чл. 122, ст. 1, приликом дефинисања овог правног посла, законодавац је најпре дао негативно одређење, на тај начин што је уговору којим се један уговорник обавезује да доживотно издржава другог уговорника или неку трећу особу, а у коме је други уговорник изјављује да му оставља сву своју имовину или један њен део у наследство, негирао својство уговора о наслеђивању. По Закону, такав правни посао сматра се уговором о отуђењу уз накнаду свих непокретних ствари, или једног њиховог дела, које су примаоцу издржавања припадале у тренутку закључења уговора, а чија је предаја даваоцу издржавања одложена до смрти примаоца, и именује се уговором о доживотном издржавању. Видети: Н. Крстић, *Уговор о доживотном издржавању*, у: *Мобилна правна клиника: од институције ка жртви*, Ниш, 2014, стр. 190.

⁴ Видети: чл. 117–122 Закона о наслеђивању СР Србије из 1974. године, *Сл. гласник СРС*, бр. 52/74, 1/80 и 25/82 – др. закон.

⁵ Најзначајнија наследноправна дејства овог правног посла огледају се у томе да имовинска права која су њиме обухваћена не улазе у заоставштину примаоца издржавања и из ње се не могу намирити његови нужни наследници.

⁶ *Сл. гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015. У даљем тексту биће коришћена и скраћеница: ЗОН.

⁷ У савременој теорији, наследноправним уговорима сматрају се уговор о наслеђивању, уговор о будућем наследству или испоруци, уговор о садржини завештања и уговор о одрицању од наслеђа које није отворено. Овакви уговори ништави су у нашем праву. Видети: Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 192, фуснота 12.

последиче закључења уговора, тако и правне последиче његовог раскида из законом предвиђених разлога.

Од тренутка када је уведен у наше право, овај уговор непрестано је изазивао, и изазива доста пажње и предмет је изучавања многих правника, а све због специфичности које га карактеришу и контраверзи које га прате. Поред тога што је неисцрпан предмет изучавања и разматрања правне теорије, овај правни посао, који производи значајне правне последиче и често се закључује, у судској пракси повод је бројних, комплексних и дуготрајних парница, како оних које се воде поводом захтева за раскид овог уговора, тако и оних које се воде ради његовог поништаја. Такво стање ствари резултат је како бројних злоупотреба, чему овај уговор у пракси често служи, тако и непотпуних и недовољно прецизних законских норми којима је он регулисан, што даље доводи до различитог тумачења и примене норми, а потом до доношења понекад дијаметрално супротних судских одлука и неконзистентне судске праксе.

Предмет овог мастер рада биће раскид уговора о доживотном издржавању у праву Републике Србије из свих законом предвиђених разлога. Као и сваки други уговор, и уговор о доживотном издржавању може да буде раскинут из различитих разлога и на различите начине. Законодавац је питању раскида овог уговора у важећем Закону о наслеђивању посветио четири члана⁸ и регулисао три разлога за његов раскид: поремећај односа између уговорних страна, наступање промењених околности и претходна смрт даваоца издржавања, када овлашћена лица не наставе са издржавањем примаоца. За разлику од раније важећих наследноправних прописа,⁹ у ЗОН-у из 1995. године законодавац није регулисао споразумни раскид уговора, као ни раскид уговора због неиспуњења. У погледу тих разлога за раскид уговора примењују се одредбе Закона о облигационим односима.¹⁰

Структуру овог мастер рада поред увода и закључних разматрања, чини пет целина. У првој целини рада говори се о појму уговора о доживотном издржавању, субјектима који га могу закључити, као и о томе шта може бити предмет овог уговора и на који начин он треба бити одређен. У посебном поднаслову прве целине указано је на карактеристике овог уговора, с обзиром на то да ће у централном делу овог рада бити сагледано на који начин је законодавац приликом регулисања права на раскид из одређених разлога, чини се, направио одступање и прописао могућности које су, можда, у супротности са неким карактеристикама уговора. У другој целини изнете су основне напомене о раскиду уговора о доживотном

⁸ Видети: чл. 201, 202, 204 и 205 ЗОН.

⁹ Видети: чл. 125, ст. 1 и 3 савезног Закона о наслеђивању из 1955. године и чл. 120, ст. 1 и 3 Закона о наслеђивању СР Србије из 1974. године.

¹⁰ *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Сл. гласник РС*, бр. 18/2020. У даљем тексту биће коришћена и скраћеница: ЗОО.

издржавању у праву Републике Србије, а потом и ко је активно и пасивно легитимисан да тражи раскид уговора, како према законској одредби, тако и према ставовима судске праксе. Будући да је поменуто да разлоге за раскид уговора о доживотном издржавању регулишу два законска текста, у трећој целини овог рада предмет разматрања биће првенствено разлози који су предвиђени Законом о наслеђивању, а потом и разлози који су предвиђени Законом о облигационим односима. Сваки од разлога понаособ биће сагледан прво са теоријског аспекта, а потом ће бити анализирана законска регулатива, уз указивање на њене недостатке и предлагање решења за отклањање уочених недостатака. Како услед раскида уговора настају одређене правне последице, оне ће бити предмет посебне пажње. Значајна пажња биће посвећена и судској пракси, односно судским одлукама, које су резултат тако прописаних одредби и њихових различитих тумачења. У посебном делу овог рада биће изнети резултати истраживања које је спроведено у Основном суду у Лесковцу, у коме ће бити дати одговори на питања која се тичу броја случајева у којима је усвојен тужбени захтев странака за раскид уговора, као и из ког разлога је био најчешће захтеван раскид уговора о доживотном издржавању. Такође, у наведеном делу биће посвећена пажња и истраживању које је спроведено у канцеларији јавног бележника, у коме ће бити изнет број споразумних раскида уговора о доживотном издржавању, у којој форми то чине јавни бележници, као и то да ли у пракси долази до злоупотребе права на раскид уговора о доживотном издржавању у виду споразумног раскида, а све то на основу примера који се јављају у пракси у раду јавних бележника.

I УГОВОР О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ О ПОЈМУ, СУБЈЕКТИМА, ПРЕДМЕТУ И КАРАКТЕРИСТИКАМА

1. Појам, субјекти и предмет уговора о доживотном издржавању

У нашем важећем праву, уговор о доживотном издржавању представља правни посао на основу кога се прималац издржавања обавезује да се после његове смрти на даваоца издржавања пренесе својина тачно одређених ствари или нека друга права, а давалац издржавања се обавезује да примаоца издржавања издржава, брине о њему до краја живота и да га после смрти сахрани.¹¹

Поред ове врсте уговора о доживотном издржавању који је правно уређен, наше право познаје и такозвани „неправи“ (неименовани) уговор о доживотном издржавању, који представља правни посао на основу кога прималац издржавања преноси својину на даваоца издржавања за живота примаоца, и то најчешће одмах по закључењу уговора. Овај уговор се често назива и квази-уговор о доживотном издржавању и као такав остао је ван законске регулативе у нашем праву,¹² па се на њега примењују општа правила уговорног права.¹³

Уговор о доживотном издржавању закључују давалац и прималац издржавања, при чему се у улози и једне и друге стране може наћи множина субјеката.¹⁴ Поред тога што уговорне стране могу лично да закључе овај уговор, његово закључење могуће је и преко пуномоћника.¹⁵ Такође, нема законске препреке да у улози даваоца и примаоца издржавања, који закључују уговор, буду лица која би по закону имала обавезу да се међусобно издржавају. То је у пракси често и случај, па тако уговор о доживотном издржавању

¹¹ Видети: члан 194, ст. 1 ЗОН.

¹² За разлику од нашег права, хрватско право регулисало је посебно овај уговор и именовало га као уговор о досмртном издржавању, доношењем Закона о обвезним односима, *Народне новине*, бр. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22 и 156/22 (чл. 586–589).

¹³ Питање пуноважности оваквог уговора, који је у нашем правном животу био широко распрострањен поставило се одмах након доношења ЗОН-а из 1955. године. Иако је интенција законодавца вероватно била да сведе могућност уговарања доживотног издржавања у оквирима постављеним законом, Савезни врховни суд, на проширеној општој седници притиснут животном реалношћу, заузео је став да уговор којим се својина са примаоца на даваоца издржавања преноси за примаочевог живота, није противан домаћем правном поретку и да је његово закључивање допуштено у складу са начелима имовинског права. Видети: Начелно мишљење Проширене опште седнице Савезног врховног суда, бр. 8/57, од 11. 01. 1957. године; Закључак Грађанског одељења Врховног суда Србије од 16. 02. 1994. године (наведено према: Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 191, фуснота 9) којим је потврђена пуноважност оваквог уговора. Данас се могућност закључења овог уговора темељи на чл. 10 ЗОО, који регулише слободу уговарања и уређивања облигационих односа, у границама јавног поретка, принудних прописа и добрих обичаја.

¹⁴ Најчешће је реч о супружницима, како у улози даваоца издржавања, тако и у улози примаоца издржавања.

¹⁵ Иако је правило да се пуномоћје даје у форми која се захтева и за закључење уговора за које се пуномоћје даје, изменама ЗОО прописано је да у случају када се уговор закључује у форми јавнобележничког записа или јавнобележничке солемнизације, довољно је да потпис властодавца буде оверен. Видети: чл. 90 ЗОО.

закључују родитељи и деца или супружници међусобно,¹⁶ и слично.¹⁷ Могућност закључења уговора између супружника оправдава се тиме да на основу овог уговора супружници располажу својом посебном имовином – давалац пружа из своје имовине више од онога што је по закону дужан да пружа, а прималац из своје посебне имовине преноси другом супружнику права и обавезе, чиме „на извештан начин учвршћују брак“.¹⁸

Прималац издржавања може бити свако физичко лице – најчешће су то старија лица и лица која нису финансијски обезбеђена, или лица са посебним потребама, а којима је потребна брига, нега, издржавање. Међутим, у улози примаоца издржавања не мора увек бити лице које је материјално необезбеђено. Напротив, може то бити и лице које је материјално ситуирано, али му је потребна брига, нега, пажња и задовољавање других потреба, које не подразумевају ангажовање материјалних средстава даваоца издржавања.¹⁹ Такође, прималац издржавања може бити и лице које је потпуно пословно неспособно или, пак, делимично пословно способно, с тим што ће у том случају уговор у његово име закључити његов законски заступник уз сагласност ограна старатељства.²⁰

У улози даваоца издржавања могу се наћи и физичко и правно лице. У погледу пословне способности физичког лица које може бити давалац издржавања постоје дијаметрални ставови теорије и праксе. Док је правна теорија на становишту да физичко лице, да би било давалац издржавања, мора бити потпуно пословно способно,²¹ судска пракса допушта да малолетно лице може бити давалац издржавања.²² Тада оно закључује уговор уз сагласност законског заступника или законски заступник малолетника у његово

¹⁶ „Највише дилема изазвала је могућност да се супружници јаве као прималац и давалац издржавања. ... У прилог тези да је закључење уговора о доживотном издржавању допуштено између супружника наводи се принцип слободе уговарања, затим податак да уговорно издржавање супружника постоји поред, а не уместо законског издржавања, и, у крајњем, да је то уговор који се закључује *intuitu personae*, а прималац издржавања у свом супружнику види особу са којом има однос поверења, поштовања и разумевања“. А. Тасић, Поступак у парницама за поништај уговора о доживотном издржавању, са освртом на праксу Основног суда у Нишу, *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, зборник радова, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2016, стр. 290, фуснота 4.

¹⁷ Уговори између ових лица често се закључују због различитих видова злоупотреба, у смислу да се закључују привидни, односно фиктивни уговори о доживотном издржавању, како би један од наследника био фаворизован, односно како би остали наследници били осујећени и онемогућени и да наслеђују, а и да потражују нужни део, који би им припао када би прималац издржавања располагао имовинским правима завештањем или уговором о поклону у корист лица које се јавља као давалац издржавања.

¹⁸ О. Антић, *Наследно право*, стр. 353.

¹⁹ Из тога произлази закључак да у случајевима у којима постоје такве реалне потребе примаоца издржавања, без обзира на то што је он материјално обезбеђен, неће бити речи о фиктивном уговору. Стога, уколико се овакав уговор оспори, а давалац издржавања докаже да је заиста извршавао обавезе којима је задовољавао те потребе, тужбени захтев за поништај или раскид уговора биће одбијен.

²⁰ Сходно: чл. 140, ст. 2 и чл. 193, ст. 3 Породичног закона Србије (*Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015), у вези са чл. 64 Породичног закона.

²¹ О. Антић, *Наследно право*, стр. 352; Н. Стојановић, *Наследно право*, стр. 389.

²² Видети: Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2791/05 (преузето са: <https://vk.sud.rs/sr/rev-279105>). Приступ: 14. 10. 2023. године); Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 2281/13(1) (извор: *Paragraf Lex*).

име и за његов рачун закључује уговор,²³ и том приликом се он најчешће обавезује да извршава уговорене обавезе. Мишљења смо да треба прихватити став правне теорије, а посебно имајући у виду да престације, које су предмет овог уговора, могу бити доста захтевне да би их једно малолетно лице могло извршавати,²⁴ а с друге стране, уколико би те престације извршавао законски заступник малолетника, то би пркосило чињеници да је овај уговор *intuitu personae*, те да давалац издржавања самостално треба да извршава уговорне обавезе.

Када се као давалац издржавања јави физичко лице које се у оквиру свог занимања стара о примаоцу издржавања (на пример медицинско особље), неопходно је да постоји сагласност органа старатељства да би такав уговор био пуноважан. Исто важи и када се као давалац издржавања јави правно лице које се у оквиру своје делатности стара о примаоцу издржавања (старачки домови, клинике и слично).²⁵

Уговор о доживотном издржавању може бити закључен и у корист трећег лица, у ком случају се давалац издржавања обавезује свом сауговорачу да ће треће лице издржавати, бринути о њему и сахранити га након смрти. Самим закључењем уговора бенефицијар стиче право према промитенту да захтева испуњење обавезе,²⁶ док право да обезбеди своје потраживање из уговора уписом у јавну књигу, као и право на раскид уговора бенефицијар стиче тек након смрти сауговорача даваоца издржавања (стипуланта).²⁷

Уговор о доживотном издржавању настаје када се уговарачи сагласе око њихових узајамних обавеза, односно око предмета уговора о доживотном издржавању, који мора бити могућ, допуштен, одређен или одредив. Према законској дефиницији, давалац издржавања обавезује се да примаоца издржава, брине о њему до краја његовог живота и после смрти га сахрани, док се прималац издржавања обавезује да се на даваоца издржавања у тренутку његове смрти пренесе својина тачно одређених ствари или каква друга права која постоје у моменту закључења уговора. Оваквом законском формулацијом законодавац се определио да пропише минимум обавеза даваоца издржавања,²⁸ као и да укаже на значај

²³ Видети: Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 199.

²⁴ Поред наведеног, омогућавање да се у улози даваоца издржавања нађе лице које није потпуно пословно способно указује на јасну злоупотребу која се огледа у томе да наследници буду осујеђени, односно да се располаже имовином на тај начин да она касније не улази у заоставштину оставиоца – односно примаоца издржавања, јер је сасвим јасно да такво лице, као давалац издржавања, не може пружити потребно издржавање, па самим тим до остварења сврхе уговора не може доћи. Такав став судске праксе даље за последицу може имати покретање парница како би се утврдила ништавост тако закљученог уговора, односно парница којим би се захтевао раскид уговора због неиспуњења обавеза.

²⁵ Видети: чл. 196 ЗОН. Ако претходна сагласност органа старатељства не постоји, уговор је ништав.

²⁶ Видети: Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 200.

²⁷ Видети: чл. 199, ст. 2, чл. 201, ст. 4 и чл. 202, ст. 3 ЗОН.

²⁸ Наведена законска одредба је диспозитивног карактера и примењиваће се у оним случајевима када уговором нису прецизно одређене обавезе даваоца издржавања.

индивидуализације свих покретних и непокретних ствари које се на даваоца преносе, јер уколико нису тачно одређене, таква одредба биће ништава.²⁹

Законом је јасно дефинисано да, уколико другачије није уговорено, под издржавањем се подразумева обезбеђивање становања, хране, одеће, обуће, одговарајуће неге у болести и старости, сношење трошкова лечења и давања за свакодневне уобичајене потребе.³⁰ Обавеза даваоца издржавања примарно може да се огледа у одређеним финансијским издацима који прате издржавање, али то не мора бити увек случај. Некада је прималац издржавања особа која је материјално обезбеђена, али су јој потребни неки други видови пажње, као што је рецимо разговор, спремање хране, чишћење куће, заједнички живот и слично. Обавеза даваоца издржавања не може бити одређена фиксно, јер је реч о трајном уговору, па временом може доћи до промене у врсти и висини обавеза, до повећања или смањења обавеза даваоца издржавања, у зависности и од његових могућности, а и од потреба примаоца. Давалац издржавања дужан је да након смрти сахрани примаоца, чак и ако то није изричито предвиђено уговором, али нема законску, већ евентуално може имати само уговорну обавезу да примаоцу након смрти издаје подушја, подигне споменик и слично.

Када говоримо о обавези примаоца издржавања, поред тога што ствари морају бити индивидуализоване, он може располагати само сопственом имовином³¹ коју поседује у тренутку закључења уговора.³² Поред наведених обавеза, уговорне стране могу уговорити и успостављање заједнице живота. Под заједницом живота, у смислу овог правног посла, судска пракса сматра такву заједницу „код које уговорне стране имају потпуно заједничко домаћинство, а са њоме се уподобљава и заједница у којој уговарачи имају одвојена домаћинства, али живе у непосредној близини како би се могле извршавати уговорне обавезе чија природа захтева бар делимични или свакодневни трајни континуитет односа“.³³

²⁹ Биће ништава и одредба којом је предвиђено да прималац издржавања преноси након смрти даваоцу издржавања део или целу своју имовину, јер се онда суштински ради о уговору о наслеђивању.

³⁰ Видети: чл. 194, ст. 3 ЗОН. Законом није ближе дефинисано шта се подразумева под термином „брига“, али у правној литератури налазимо да овај појам инкорпорира: пружање свакодневне пажње примаоцу издржавања, припремање хране, излазак у шетњу, омогућавање посета пријатељима и слично. Н. Стојановић, *Наследно право*, стр. 393.

³¹ У пракси има случајева у којима један од супружника располаже заједничком имовином, при чему нема сагласност другог супружника за такво располагање. У складу са законом, таква одредба не би требало да има правно дејство (видети: чл. 174, ст. 3 Породичног закона). Међутим, према ставу који се може наћи у судској пракси, таква одредба има дејства, али само у оном делу у коме имовина којом је располагано припада том супружнику, односно представља његов удео у заједничкој имовини. Видети: Одлука Врховног суда Србије Рев. 2251/2004 (извор: *Paragraf Lex*); Одлука Врховног касационог суда, Рев. 5465/2019 (преузето са: <https://www.vk.sud.rs/sr/rev-54652019-3141722-уговор-о-управљању-и-располагању-заједничком-имовином>). Приступ: 14. 10. 2023. године.

³² У супротном, уколико располаже будућом имовином, таква одредба биће ништава. Могућност која стоји на располагању примаоцу издржавања, у случају да жели да располаже и накнадно стеченом имовином, јесте доцније закључење анекса уговора о доживотном издржавању.

³³ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 3051/91 (наведено према: Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 198).

2. Карактеристике уговора о доживотном издржавању

Уговор о доживотном издржавању је специфичан правни посао који одликује низ карактеристика. Пре свега, реч је о облигационом уговору, чији се облигациони карактер огледа у томе да се обе уговорне стране обавезују на одређене чинидбе. Давалац издржавања се обавезује на низ престација које ће извршавати према примаоцу до краја његовог живота, а неке и након његове смрти. Прималац издржавања се обавезује да на даваоца издржавања пренесе својину тачно одређених ствари или/и других права које су одређене уговором, постојећих у тренутку закључења уговора. Овај правни посао не представља основ за наслеђивање, па се не може класификовати као наследноправни уговор, али има одређене битне ефекте на установу наслеђивања, који се огледају у томе да предмет уговора о доживотном издржавању не улази у заоставштину примаоца издржавања. То даље значи да нужни део нужних наследника таквим располагањем не може бити повређен, те они, након смрти примаоца издржавања, не могу да траже нужни део из располагања учињених на основу овог уговора.

Уговор о доживотном издржавању у српском праву је именовани уговор, јер је регулисан Законом о наслеђивању и њиме је одређен назив овог уговора.

Овај уговор закључују давалац издржавања и прималац издржавања за живота, према томе реч је о уговору *inter vivos*. Ова карактеристика огледа се и у томе што давалац издржавања највећи део обавеза које су предвиђене уговором извршава за живота примаоца издржавања. Само поједине обавезе он ће извршити и након смрти примаоца и то онда када је тако уговорено, осим обавезе сахрањивања примаоца, јер та обавеза произлази из закона. С друге стране, иако својина код правог уговора о доживотном издржавању прелази на даваоца издржавања тек након смрти примаоца издржавања, није реч о извршавању обавезе након смрти, већ наступање смрти представља, у том случају, одложни рок чијим наступањем долази до преноса својине.

Из самог предмета уговора закључујемо да су обе стране обавезне да изврше одређене престације, па то даље значи да је реч о двострано обавезујућем уговору, односно да његовим закључењем настају обавезе за обе уговорне стране. Онерозност уговора произилази из чињенице да сваки од сауговорача дугује уговорену накнаду за корист коју добија од друге уговорне стране.³⁴ Притом, обавеза даваоца је у често нематеријалног карактера, јер се састоји у пружању неге и бриге примаоцу издржавања, али свакако да може бити и материјалног карактера. С друге стране, обавеза примаоца издржавања увек је имовинског карактера.

³⁴ Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 193.

С обзиром на то да се уговор закључује са одложним роком, односно до смрти примаоца издржавања, и да је све до тада, па и након тога, давалац издржавања дужан да извршава разноврсне престације, реч је уговору са трајним извршењем чинидаба, јер се исте извршавају у дужем временском периоду.

Због самог карактера уговора и природе односа који се успоставља између уговарача, јасно је да они морају имати међусобно поверење, па сауговарача бирају у складу са његовим особинама. За примаоца издржавања је од великог значаја да давалац издржавања буде особа за коју верује да ће му пружити потребно издржавање и да ће се квалитетно бринути о њему, док је за даваоца издржавања важно да има поверења да прималац издржавања неће злоупотребити његово поверење и на тај начин изиграти његове интересе. Стога, реч је о правном послу *intuitu personae*.

У тренутку настанка уговора однос између узајамних чинидаба није познат, већ зависи од будућих неизвесних околности, па из тог разлога за уговор о доживотном издржавању кажемо да је алеаторан уговор. За разлику од обавезе примаоца, односно вредности те обавезе, која је у тренутку закључења уговора позната, вредност обавезе даваоца је непозната и не може бити у том тренутку одређена. То је сасвим јасно јер његове обавезе и обим истих зависи од потреба примаоца издржавања, које временом могу да се повећају, а могу и да се смање услед различитих животних околности. Имајући у виду да уговорне стране, у тренутку закључења уговора, не могу да сагледају вредност чијих чинидаба ће бити већа и на то пристају преузимајући такав ризик, ни једна од страна касније неће моћи да се позива на прекомерно оштећење.³⁵

Како би уговор о доживотном издржавању био формално пуноважан, неопходно је да буде закључен у прописаном облику, те из тог разлога кажемо да је овај уговор строго формалан. Та строга форма огледа се у томе да је за његово закључење предвиђена нарочито свечана форма и она има конститутивни значај. Поступак за закључење уговора о доживотном издржавању се састоји од уобличавања садржине уговора у писаној форми и од потврђивања, односно солемнизације уговора. Уговор мора бити закључен пред јавним бележником, у форми јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе. Нотар је дужан да прочита садржину уговора уговорним странама и да их упозори о последицама које произлазе из закључења уговора, а нарочито да имовина која је предмет уговора не улази у заоставштину примаоца издржавања и да се из те имовине његови нужни наследници не могу намирити.³⁶ Уговор је потврђен стављањем солемнизационе клаузуле³⁷ у којој се

³⁵ Видети: чл. 139 ЗОО.

³⁶ Видети: чл. 195 ЗОН.

³⁷ Садржину солемнизационе клаузуле нормира чл. 93б Закона о јавном бележничтву Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – др. закон, 93/2014 – др. закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

наводи које је све радње предузео јавни бележник и на шта је упозорио уговараче,³⁸ као и да су оне изјавиле да исправа о уговору у свему и потпуно одговара њиховој вољи и да су је својеручно потписале.³⁹ Наведена форма уговора о доживотном издржавању је обавезна без обзира да ли се на основу њега врши пренос својине на непокретностима или се врши трансфер својине на покретним стварима.⁴⁰

³⁸ Видети: чл. 195 ЗОН.

³⁹ Видети: чл. 93а Закона о јавном бележништву.

⁴⁰ Овде је важно напоменути да није реч о овери потписа која се обавља без читања садржине исправе, већ о потврђивању садржине приватне исправе која се врши по одредбама Закона о ванпарничном поступку које уређују процедуру за састављање исправе. Видети: чл. 184 и 185 који упућује на сходну примену чл. 166–182 Закона о ванпарничном поступку Србије, *Сл. гласник СРС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Сл. гласник РС*, бр. 46/95 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон и 14/2022.

II О РАСКИДУ УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Основне напомене о раскиду уговора о доживотном издржавању

Као и било који други уговор, и уговор о доживотном издржавању може бити раскинут онда када су испуњени законом предвиђени услови. Поједине разлоге за раскид овог правног посла регулише Закон о наслеђивању из 1995. године, док се на оне који нису предвиђени овим прописом примењују одредбе Закона о облигационим односима.

Закон о наслеђивању Републике Србије предвиђа да уговор о доживотном издржавању може бити раскинут из три разлога: због поремећених односа између уговарача,⁴¹ промењених околности⁴² и услед смрти даваоца издржавања, која је наступила пре смрти примаоца издржавања.⁴³

Уговор о доживотном издржавању, поред наведених разлога, може бити раскинут и споразумом уговорних страна, као и услед неиспуњења уговорних обавеза. Наведене разлоге Закон о наслеђивању⁴⁴ не регулише, те се на њих примењују одредбе Закона о облигационим односима. Овај акт регулише право на раскид уговора због неиспуњења чланом 124, док право на споразумни раскид уговора припада уговорним странама на основу аутономије воље, а форма у којој би требало да буде сачињен овај споразум регулисана је чланом 68 Закона о облигационим односима.

Посматрајући судску праксу можемо доћи до закључка да су врло честе и бројне парнице у којима је тужбеним захтевом тражен раскид уговора о доживотном издржавању из неког од законом предвиђених разлога. У пракси долази до учесталог усвајања тужбених захтева, у неким случајевима можда и олако, без утврђивања свих битних околности које прописује закон. Такво поступање судова донекле можемо приписати недоречености законодавца, као и недовољно прецизним одредбама. У наставку рада ћемо сагледати како законску регулативу разлога за раскид уговора, начине реализације овог права, правне последице које наступају услед раскида, тако и поступање судова у конкретним случајевима.

⁴¹ Видети: чл. 201 ЗОН.

⁴² Видети: чл. 202 ЗОН.

⁴³ Видети: чл. 204 и чл. 205 ЗОН.

⁴⁴ За разлику од важећег, савезни Закон о наслеђивању из 1955. године и републички из 1974. године, као што смо у уводном делу овог рада навели, регулисали су споразумни раскид уговора о доживотном издржавању и раскид уговора због неизвршења обавеза. Мишљења смо да такво решење треба вратити и што прецизније Законом о наслеђивању регулисати оба ова основа за раскид уговора, о чему ће више речи бити у наставку рада.

2. Активна и пасивна легитимација за раскид уговора о доживотном издржавању

Активно и пасивно легитимисана лица у поступку за раскид уговора о доживотном издржавању су, пре свега, стране уговорнице – прималац издржавања и давалац издржавања. Уколико се на страни примаоца издржавања јаве супружници, а један од њих умре, надживели супружник може тражити раскид уговора у целини.⁴⁵ Поред даваоца и примаоца издржавања, право да захтева раскид припада и трећем лицу (бенефицијару) у чију корист је уговор закључен, а које право стиче тек након смрти сауговорача даваоца издржавања (стипуланта).

По правилу, с обзиром на то да је уговор о доживотном издржавању везан за личност уговорача, сва права из уговора, укључујући и право на раскид, требало би да се угасе смрћу уговорне стране. То даље значи да таква права нису наследива, па самим тим да право на раскид наследницима не припада. Изузетак од тог правила био би случај када би прималац издржавања покренуо парнични поступак за раскид уговора, а у међувремену умре – тада би његови наследници имали право да поступак наставе. За разлику од правне теорије, која сматра да је право на раскид уговора о доживотном издржавању лично право и да као такво није наследиво,⁴⁶ судска пракса је у највећем броју одлука заузела став да није реч о личном, већ имовинском праву и да је као такво наследиво. Поред наведеног, у јудикатури постоји и став да ће активно легитимисан да тражи раскид уговора о доживотном издржавању бити и законски наследник, који решењем о наслеђивању није оглашен за наследника, јер није учествовао у оставинском поступку.⁴⁷ Право да захтева раскид уговора у парници имаће и онај учесник оставинског поступка који није оспорио уговор о доживотном издржавању (па

⁴⁵ „Обавеза даваоца издржавања по уговору о доживотном издржавању је недељива и према примаоцу издржавања, и према његовом брачном другу, ако је уговорено и издржавање брачног друга примаоца издржавања, па је стога брачни друг примаоца издржавања активно легитимисан да тражи раскид уговора о доживотном издржавању, под условима предвиђеним чл. 120 Закона о наслеђивању“. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 672/78 (извор: И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 2005, стр. 316);

„Када брачни другови – примаоци издржавања закључе уговор о доживотном издржавању као једна уговорна страна (не закључујући два посебна и одвојена уговора, при чему као накнаду за издржавање остављају одвојено своју посебну имовину, онда у случају смрти једног брачног друга преживели брачни друг може тражити раскид уговора у целини због неизвршења уговорних обавеза“. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 959/00 (извор: *Ibid*, стр. 318).

⁴⁶ Н. Стојановић, Уговор о доживотном издржавању у судској пракси, *Грађанска кодификација*, свеска 3, Ниш, 2004, стр. 146.

⁴⁷ Видети: Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 8975/2012 (извор: *Paragraf Lex*). У овом случају, тужилац није оглашен за наследника оставинским решењем јер није био пријављен за наследника од стране других учесника. Суд је нашао да, будући да заоставштина прелази по сили закона на оставиочеве наследнике у тренутку његове смрти, он не губи право да у парничном поступку оствари своје право наслеђа и упусти се у испитивање правне ваљаности правних послова које је оставилац закључио у циљу осујећивања његовог права наслеђа, где спада и спорни правни посао.

је у погледу имовине обухваћене овим уговором поступак обустављен), чак и након правноснажности решења о наслеђивању.⁴⁸

Оно што овде налазимо за спорно је питање да ли је право да се захтева раскид уговора наследиво и да ли је могућност његовог наслеђивања у складу са законом или су, пак, такве одлуке суда незаконите? Настојаћемо да у наставку рада сагледамо ово спорно питање и дамо одговор на исто.

⁴⁸ Видети: Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 7257/2012 (извор: *Paragraf Lex*). Суд је, у овом предмету, нашао да решење донесено у ванпарничном поступку не спречава учеснике да свој захтев, о коме је решењем одлучено, остварују у парници или у поступку пред управним органом када им је то право признато законом. Учесник у оставинском поступку, иако није оспорио уговор, може и након правноснажности решења о наслеђивању тужбом захтевати раскид уговора о доживотном издржавању и утврђење састава заоставштине, без обзира што није посебним решењем упућен да ове захтеве оствари у парничном поступку.

III РАЗЛОЗИ ЗА РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ ПРЕДВИЂЕНИ ЗАКОНОМ О НАСЛЕЂИВАЊУ

1. Поремећени односи као разлог за раскид уговора о доживотном издржавању

Према одредбама Закона о наслеђивању, предвиђено је да уговор о доживотном издржавању може бити раскинут услед поремећених односа уговорних страна. Како је у питању уговор који је трајнијег карактера, једна од основних претпоставки од које уговорне стране полазе у тренутку закључења уговора јесте да ће односи бити складни,⁴⁹ те пристају на закључење овог уговора, а посебно имајући у виду особине друге стране и њено очекивано понашање и поступање.

Такође, већ смо напоменули да поред тога што је уговор о доживотном издржавању трајан и алеаторан уговор, он је и уговор *intuitu personae*, односно он се закључује с обзиром на лична својства уговорних страна, јер је међусобно поверење уговарача одлучујуће за заснивање уговорног односа.⁵⁰ Из чињенице да је у питању уговор *intuitu personae* јасно произлази да је за настанак, а касније и опстанак уговора неопходно да између страна уговорница владају добри међусобни односи, како би уопште могло доћи до испуњења сврхе уговора. Она се огледа у томе да примаоцу издржавања буде пружена потребна брига, нега, пажња, а да даваоцу издржавања припадне имовина која је предмет уговора и да исти буде спреман да наведено издржавање пружа. Уколико сагледамо сврху овог уговора, неспорно можемо закључити да ће прималац издржавања поверити бригу о себи само оном лицу са којим је у добрим односима и у кога има поверење, док ће давалац издржавања пристати да пружи издржавање само оном примаоцу са којим је у добрим односима и за кога верује да неће изиграти његово поверење и интересе и злоупотребити своје право.⁵¹

⁴⁹ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2280/01 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 237).

⁵⁰ „Из чињенице да је уговор о доживотном издржавању трајнијег карактера, те да се обавезе по правилу извршавају у дужем временском периоду, при чему су контакти уговорних страна стални, често и свакодневни, јасно произлази да се односи између уговарача током извршења уговора могу пореметити“. Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 214.

⁵¹ Из наведеног разлога, прималац издржавања не може своја права из уговора уступити трећем лицу, а такође ни давалац издржавања не може своје обавезе из уговора пренети. У вези са наведеним, мишљења смо да давалац издржавања не може трајно пренети своје обавезе из уговора. Међутим, сматрамо да би давалац издржавања уз сагласност примаоца издржавања, привремено, у одређеном временском периоду, када за то постоје оправдани разлози, могао пренети своје обавезе на трећа лица. Под оправданим разлозима могла би се подвести привремена спреченост даваоца издржавања (нпр. када би давалац издржавања доживео саобраћајну несрећу, те у периоду опоравка био спречен да лично извршава обавезе из уговора, тада би, сматрамо, било могуће да обавезе из уговора уместо даваоца издржавања извршавају деца даваоца издржавања или његов брачни друг, а уз сагласност примаоца издржавања). Овакво би решење било оправдано јер би се сврха уговора испуњавала и не би морало да дође до раскида уговора или његовог преиначења у уговор о доживотној ренти, већ би уговор остао на снази, а након опоравка давалац издржавања би наставио да извршава своје обавезе из уговора.

На основу напред изнетог, намеће се питање шта уколико су међусобни односи између уговорних страна у тренутку закључивања уговора били добри, а касније, у току трајања уговора, дође до поремећаја односа између њих – да ли би у том случају уговор морао бити раскинут и који би услови у том случају морали да буду испуњени да би до раскида дошло, или је, пак, могуће да такав уговор остане на снази или се преиначи? Даље, да ли је за раскид уговора из овог законом предвиђеног разлога од утицаја само међусобни однос уговорних страна, односно поремећај истих, или у обзир треба узети и утицај чланова породице уговорних страна? С обзиром на то да је као разлог за раскид уговора предвиђена ситуација да до раскида може доћи због поремећених односа између уговарача, не можемо а да се не запитамо да ли је кривица за поремећај односа од утицаја на право на раскид уговора, односно да ли би такво право припадало и страни уговорници која је крива што су се односи пореметили? Даље, уколико би страна уговорница која је крива што је дошло до поремећаја односа имала право да тражи раскид уговора, у чему би се огледала санкција према њој – да ли би се она огледала у томе да она буде обавезна да врати све оно што је добила по основу уговора или би била дужна да другој страни, поред враћања стеченог, надокнади и штету коју је супротна страна претрпела, као и у ком виду би та штета могла бити досуђена?

У овом делу мастер рада покушаћемо да дамо одговоре на претходно постављена питања.

1.1. Право на раскид уговора због поремећених односа према Закону о наслеђивању Републике Србије

Право на раскид уговора због поремећених односа је својствен само уговору о доживотном издржавању, док када је реч о другим уговорима код њих такав разлог за раскид не постоји.⁵² До престанка пуноважног уговора о доживотном издржавању из овог разлога долази онда када се односи између уговорних страна толико поремете да постану неподношљиви.⁵³ Право на раскид уговора због неподношљивости заједничког живота везано је за личност уговарача,⁵⁴ и није наследиво. Активно легитимисани да захтевају раскид уговора због поремећених односа су и давалац и прималац издржавања, као и супружник примаоца ако је уговорено и његово издржавање.⁵⁵ Међутим, мишљења смо да

⁵² О. Антић, З. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996, стр. 530.

⁵³ Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, Београд, 2015, стр. 266.

⁵⁴ Исто: М. Почуча, *Уговор о доживотном издржавању*, Нови Сад, 2011, стр. 140.

⁵⁵ „Обавезе даваоца издржавања по уговору о доживотном издржавању је недељива и према примаоцу издржавања, и према његовом брачном другу, ако је уговорено и издржавање брачног друга примаоца издржавања,, па је стога брачни друг примаоца издржавања активно легитимисан да тражи раскид уговора о доживотном издржавању, под условима предвођеним из чл. 120 Закона о наслеђивању за раскид уговора о

уколико је страна уговорница за живота тражила раскид уговора због неподношљивих односа, наследници могу наставити покренути парнични поступак.⁵⁶ Важно је напоменути да све напред наведено има примену и када је у питању „неправи“ уговор о доживотном издржавању, односно уговор којим се преноси имовина са примаоца издржавања на даваоца издржавања за живота примаоца.⁵⁷

У српском позитивном праву, право на раскид уговора о доживотном издржавању због поремећених односа регулисано је чланом 201 Закона о наслеђивању, који предвиђа следеће:

„Ако се међусобни односи уговорника из било ког узрока толико поремете да постану неподношљиви, свако од њих може захтевати да суд раскине уговор.

Кад суд изрекне раскид, прималац издржавања је дужан дати накнаду за примљена давања и услуге.

Ако је до раскида дошло због кривице једне стране, друга страна има право на правичну накнаду.

Кад је доживотно издржавање уговорено у корист трећег лица, раскид уговора после смрти сауговорача даваоца издржавања може захтевати и лице у чију је корист издржавање уговорено“.

Уколико се осврнемо на наведену законску формулацију, не можемо а да не приметимо да је законодавац приликом дефинисања овог права у ставу 1 овог члана користио доста уопштене изразе, те тако наводи „из било ког узрока“, „толико поремете“, „постану неподношљиви“. На основу тога можемо поставити питање који су то узроци који у пракси могу да доведу до поремећаја односа, на који начин последице, до којих доводе ти узроци, треба да се манифестују, како ће се они у пракси доказивати, ког интензитета треба да буду, као и да ли ће суд поремећај односа и њихову неподношљивост ценити према објективном или према субјективном критеријуму? Све напред наведено за последицу може да има различиту судску праксу, дијаметрално супротне одлуке, учестало раскидање уговора из овог законом предвиђеног разлога, а све то даље може да доведе до злоупотребе права како би се уговорни однос раскинуо. Притом, највећу штету од те правне несигурности имају даваоци издржавања, који могу савесно да испуњавају обавезу издржавања у дугом

доживотном издржавању“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1404/81 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 316).

⁵⁶ „Право тражити раскид уговора о доживотном издржавању (уговор о традицији) због неподношљивости заједничког живота лично је право уговорних страна, због тога не прелази на законске наследнике. Само у случају када је један од уговорача већ за време свог живота имао право тражити раскид уговора због тога што други уговорач није извршавао своје обавезе, наследници могу тражити раскид уговора“. Видети: Одлука Врховног суда Словеније, Пж. 417/77 и Пж. 418/77 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 316).

⁵⁷ Тако и: Одлука Врховног суда Словеније, Рев. 203/58 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 225).

временском периоду и да напослетку остану без права које је уговорено и без изгледа да добију адекватну накнаду за уложен новац, труд и време.^{58, 59}

Такође, чини се да је и став 2 наведеног члана непотпун. Законодавац констатује да ће прималац бити дужан дати накнаду за примљена давања и услуге, па је нејасно да ли ће суд вредност те накнаде ценити према времену када су учињена давања и услуге или ће вредност давања и услуга бити цењена према вредности у тренутку раскида уговора.

Даље, законодавац наводи да уколико је дошло до раскида због кривице једне стране, да друга има право на правичну накнаду. Ни у овом случају законодавац није био довољно јасан и прецизан, јер је дискутабилно по којим параметрима би суд утврђивао да одређени износ представља правичну накнаду, те оваква непрецизност законодавца за последицу може да има различито поступање судова, као и досуђивање накнада које су по висини доста мање од реалне штете коју уговорна страна трпи. Притом, не треба изгубити из вида да приликом раскида уговора, поред стварне штете коју једна од уговорних страна трпи због кривице друге стране, она трпи и штету у виду изгубљене добити.

Поред наведеног, нејасно је и да ли би суд овакву накнаду штете, као и накнаду за дата давања и услуге требало да досуђује по службеној дужности или само на захтев уговарача.⁶⁰ Мишљења смо да би ово право требало реализовати тужбом, уколико страна која тражи раскид уговора из овог разлога није крива за поремећај односа, односно противтужбом у поступку који је покренут тужбом за раскид уговора од стране која је крива за поремећај односа. Уколико, пак, ова права нису остварена у парници која је вођена поводом захтева за раскид уговора, она страна која је чинила давања и услуге, односно давалац издржавања, има право да подигне тужбу за накнаду штете због неоснованог

⁵⁸ М. Вукотић, Раскид уговора о доживотном издржавању због поремећених односа, *Правни живот*, бр. 10/2017, стр. 756.

⁵⁹ Међутим, морамо нагласити да поред одлука којима се усваја тужбени захтев у таквим случајевима, има и одлука у којима се тужбени захтев одбија. Једна од њих је и Одлука Врховног суда Србије, Рев. 81/2003 (извор: М. Вукотић, *op. cit.*, стр. 764), у којој је наведено „Раскид уговора о доживотном издржавању, према коме није уговорена заједница живота, не може се тражити само због узрока који се манифестује у личном узајамном понашању уговорника. Наиме, због неизвршавања обавезе од једне уговорне стране не може друга тражити раскид уговора о доживотном издржавању, ако је за ово неизвршавање сама она крива. Док је давалац издржавања спреман и жели да извршава обавезе из таквог уговора, дужност је противне стране да туженог безразложно у томе не спречава и да прима она давања која је тужени по уговору дужан да пружа“.

Поред поменуте одлуке, у прилог наведеном говори и Одлука Врховног суда Србије, Рев. 3005/91 (извор: Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, Подгорица, 2010, стр. 318, фуснота 1084), којом је предвиђено да се раскид уговора о доживотном издржавању не може тражити због поремећених односа уколико се обавеза даваоца издржавања огледа у томе „да примаоца смести у старачки дом, да му плаћа боравак у том дому, да му даје одређене новчане износе и да му на дан великих црквених празника омогући превоз до гробља и цркве“. Према мишљењу суда „природа уговорних обавеза је таква да је за њихово извршење ирелевантно какви су лични односи између уговорника“.

⁶⁰ У том смислу и: „Уместо да предвиди права и обавезе које уговарачи стичу у тренутку раскида овог уговора, законодавац је у појединим случајевима предвидео садржину правне заштите коју суд пружа, при чему се није децидно изјаснио о томе да ли предвиђену заштиту суд пружа по службеној дужности или искључиво на захтев странке“. Н. Петрушић, Остваривање права на раскид уговора о доживотном издржавању, *Уговор о доживотном издржавању*, зборник радова, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 1997, стр. 94.

обогаћења против друге стране, уколико је пресудом уговор само раскинут, а не и досуђена накнада за дата давања. Осим тога, имао би право да захтева и накнаду штете коју трпи због неиспуњења обавезе, односно тзв. позитиван уговорни интерес.

Када говоримо о праву на раскид уговора које припада трећем лицу, у чију корист је уговор закључен, оно то право стиче након смрти сауговорача – стипуланта (чл. 201, ст. 4 ЗОН).⁶¹ У судској пракси јавило се питање да ли треће лице, када умре стипулант, може тражити раскид уговора у целости. У правној теорији заузет је став да: „Ако је уговором предвиђено да давалац стиче један део имовине из уговора у моменту смрти примаоца издржавања, а други у моменту смрти трећег лица, онда треће лице може тражити раскид уговора само у односу на њега и само у односу на имовину која је требало да припадне даваоцу после смрти трећег лица. Ако је уговором одређено да давалац стиче сву имовину из уговора у моменту смрти примаоца, онда треће лице може тражити раскид уговора у целости“.⁶² Чини се да је оваквим ставом дискриминисано свако треће лице у чију корист је уговорено издржавање, а за живота је прималац издржавања пренео део имовине на даваоца издржавања. Право трећег лица никако не треба да зависи од обима имовине која је пренета, као ни од саме чињенице да ли је имовина примаоца издржавања пренета на даваоца издржавања. Сматрамо да у оба случаја треба бити дата могућност трећем лицу да захтева раскид уговора у целости. Оправдање за такав став огледа се у томе да је основ стицања, како за део имовине који је већ пренет, тако и за онај који би био стечен након смрти трећег лица, пружено издржавање. Како уговор не би био извршен, већ раскинут, основ стицања би отпао, а давалац издржавања би се на тај начин неосновано обогатио за део имовине који му је пренет. Такође, давалац издржавања би имао право на накнаду за пружено издржавање и у једном и у другом случају, при чему се не може рачунати да је део имовине која је пренета након смрти стипуланта вид надокнаде за пружено издржавање трећем лицу до тренутка раскида уговора.

Надаље, оно што можемо да приметимо јесте да законодавац прописује да услед поремећаја односа уговор може бити само раскинут, односно закон не предвиђа могућност да уговор буде измењен или преиначен у доживотну ренту, као што то, рецимо, чини код промењених околности као разлога за раскид уговора о доживотном издржавању. Из наведеног произлази питање да ли би уговорне стране, које су уговориле доживотну ренту, могле да захтевају раскид таквог уговора због поремећених односа? Дилема је и да ли би и на

⁶¹ „Ако је закључено доживотно издржавање у корист трећег, тада раскид овог уговора због поремећености односа и неподношљивости може захтевати уговорач користи за трећег и дужник. Уговорач користи за трећег ангажује, наиме, своју имовину, коју, по правилу, након смрти уговорача стиче дужник. После смрти уговорача користи за трећег, раскид уговора, због поремећености и неподношљивости, може захтевати и корисник (прималац издржавања)“. Видети: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 315.

⁶² С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању Србије са судском праксом*, Крагујевац, 2004, стр. 462.

који начин уговор о доживотном издржавању услед поремећаних односа могао бити преиначен у доживотну ренту? Исто питање могло би се поставити и када је реч о измени уговора о доживотном издржавању из овог законом предвиђеног разлога.

На први поглед чини се да места за измену уговора о доживотном издржавању услед поремећених односа и нема, а у прилог чега говори и одлука Врховног суда Југославије: „Код промењених личних односа, на пример, ако би између странака настало неуклоњиво непријатељство, нетрпељивост и слично, тада се такви односи не могу средити прилагођавањем уговорних обавеза новим приликама“.⁶³

Међутим, ако ово питање размотримо мало детаљније, а посебно имајући у виду начело *pacta sunt servanda* и саму сврху овог уговора, мишљења смо да би у неким случајевима то можда и било могуће, па чак и пожељно. Рецимо, уколико би уговор био измењен на тај начин да се обавеза даваоца не огледа у томе да он лично извршава обавезу, већ да ангажује особу/институцију која ће то чинити, што се у пракси дешава (а што је дискутабилно са аспекта да ли би, према природи овог уговора и чињеници да је уговор *intuitu personae*, то било могуће), а притом се уговорне стране сагласе са таквим начином извршавања обавеза из уговора, чини се да не би било препреке да таква могућност постоји. Такође, исти случај би био и уколико је била уговорена заједница живота, па она постане немогућа, а уговарачи након подигнуте тужбе ипак сматрају да и поред поремећених односа уговор може да остане на снази – сматрамо да прописивање овакве могућности не би ишло на штету уговарача. С обзиром на то да законодавац није прописао могућност да уговор буде измењен, мислимо да би у судској пракси требало допустити да уговор буде измењен и да у том случају треба применити аналогију, тако што би суд применио норму која уређује сличан случај.⁶⁴

Ово нарочито јер би се обавеза даваоца огледала у томе да плаћа одређени новчани износ или даје одређену количину других заменљивих покретних ствари у дефинисаним ануитетима, те уколико би стране уговорнице могле да се сагласе око тога, уговор би опстао. Тако би се сврха уговора постигла, не би дошло до раскида уговорног односа, те се не би прималац издржавања излагао томе да надокнади примљена давања и услуге, као и износ штете ако би он био крив за поремећај односа, а избегли би се и високи трошкови парничног поступка.

⁶³ Видети: Одлука Врховног суда Југославије, Рев. 1035/63 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 151).

⁶⁴ А тај сличан случај би могла бити правила којим Закон о наслеђивању регулише могућност преиначења уговора о доживотном издржавању у доживотну ренту, када наступе промењене околности.

Поред наведеног, можемо приметити и да Закон о наслеђивању из 1995. године, за разлику од ранијих закона,⁶⁵ као услов за раскид овог уговора не предвиђа постојање заједнице живота^{66, 67} између уговарача.^{68, 69} Мада, треба имати у виду да и онда када је постојање заједнице живота било услов за раскид уговора из овог разлога, иста у јудикатури није цењена строго у правцу искључивог постојања заједнице живљења, већ су судови шире тумачили ову законску одредбу,⁷⁰ те су сматрали да је заједница живота била успостављена и онда када је међу уговорницама било свакодневних контаката и поред тога што оне нису живеле заједно.⁷¹

1.2. Узроци настанка неподношљивих односа

Разлози настанка неподношљивих односа најчешће леже, схваћено у ширем смислу, у нелојалном поступању једне према другој уговорној страни или неком њој блиском лицу. Понекад људске разлике стварају предиспозицију за стварање неподношљивог живота. Реч је

⁶⁵ Савезни Закон о наслеђивању из 1955. године (члан 125, став 2) и Закон о наслеђивању Србије из 1974. године (члан 120, став 2) су право на раскид уговора о доживотном издржавању условљавали постојањем заједнице живота између примаоца и даваоца издржавања. Видети детаљније: М. Крећ, Ђ. Равић, *Komentar Zakona o nasljeđivanju*, Zagreb, 1964, стр. 385.

⁶⁶ Као пример другачије регулативе можемо навести швајцарско право. Чланом 524 Швајцарског законика о облигацијама из 1911. године (https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/fr; верзија од 01. 09. 2023. године) предвиђено је да поверилац издржавања постаје део домаћинства даваоца, док је чл. 527, ст. 1 прописано да „свака од уговорних страна може једнострано да раскине уговор када је његово одржавање на снази постало неподношљиво због повреде уговорних обавеза или кад из других оправданих разлога одржавање уговора постане немогуће или претерано тешко“. Другим ставом овог члана предвиђено је: „Ако је уговор раскинут због једног од ових разлога, уговорна страна која је крива за то дужна је да, поред враћања онога што је примила, плати правичну накнаду оној страни која не сноси никакву кривицу за то“. Из наведеног можемо закључити да у швајцарском праву заједница живота између даваоца и примаоца издржавања мора постојати, за разлику од онога што предвиђа наш Закон о наслеђивању.

⁶⁷ И у црногорском праву наилазимо на другачије решење. Да би дошло до раскида уговора о доживотном издржавању због поремећених односа, неопходно је да се испуне два кумулативно постављена услова: 1. да је уговорена заједница живота између примаоца и даваоца издржавања, 2. да је њихов заједнички живот постао неподношљив (чл. 125, ст. 2 Закона о наслеђивању Црне Горе, *Сл. лист ЦГ*, бр. 74/2008 и 75/2017– одлука УС). Видети детаљније: Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, стр. 317.

⁶⁸ „Раскид због неподношљивих односа међу уговорницама, који је постојао и у Закону о наслеђивању из 1974. године, сада је могућ и ако су између странака нарушени односи а нема заједнице живота“. Видети: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 533.

⁶⁹ У пракси, судови су у одлукама, такође, указивали на то да заједница живота није услов за раскид уговора, а из разлога јер је важећим Законом о наслеђивању другачије регулисана материја раскида уговора о доживотном издржавању у односу на раније важећи законски текст. Видети: Одлука Округног суда у Београду, Гж. 4478/99 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 235).

⁷⁰ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 3005/91 (извор: *ibid.*, стр. 230), потом Одлука Врховног суда Србије, Рев. 4891/98 и Одлука Округног суда у Београду, Гж. 5258/00 (извор: *ibid.*, стр. 233–234).

⁷¹ „Уговором је, између осталог, предвиђена обавеза даваоца да свакодневно проведе шест сати у кући примаоца, како би му спремао кућу, оброке, помагао у одржавању личне хигијене. Иако *in concreto* не постоји заједничко становање и заједничко домаћинство, природа уговорних обавеза је таква да њихово извршење подразумева свакодневни контакт. Опстанак уговора није могућ ако су лични односи између уговорника постали неподношљиви“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 424/98 (извор: *ibid.*, стр. 232).

о различитим поимањима живота, различитим свакодневним навикама и људским особинама.⁷²

На основу напред изнетог можемо закључити да разлози, односно узроци, који могу да доведу до неподношљивости односа могу бити различити, будући да се у уговорном односу могу наћи две различите особе по схватањима, начину живљења, навикама и слично. Задатак суда је да утврди у сваком конкретном случају који су то разлози, као и како се они манифестују и до којих последица треба да доведу, јер их законодавац није конкретно прописао. Да ли ће као узрок суд ценити свађе, расправе, увреде, псовке, као и да ли ће суд узимати у обзир последице тих узрока, да ли ће за раскид уговора бити довољно само постојање одређеног разлога-узрока или је неопходно да се такво понашање понавља у одређеном временском периоду? Питање је и да ли ће суд моћи да одбије тужбени захтев и не раскине уговор, ако неки од разлога не доводе до тога да се свађе, односно сукоби наставе и неподношљивост односа се не манифестује на тај начин, већ се један од уговарача повуче у себе и почне да ћути (а томе су претходиле увреде, или неки други вид некоректног понашања друге уговорне стране)? Дилема је и којим би доказним средствима било могуће доказивати да и такво понашање уговарача представља трајни поремећај односа и неподношљивост истих? Још једно занимљиво питање које се намеће јесте да ли би давалац издржавања могао тражити раскид из овог законом предвиђеног разлога уколико неподношљиви односи настану као последица здравственог стања примаоца издржавања, односно деменције или неког психичког обољења примаоца?

Већ смо раније напоменули да се приликом закључења уговора давалац издржавања обавезује да примаоца лечи и негује и да услед болести примаоца, која наступи, он неће моћи да тражи раскид уговора због промењених околности. Разлог за непостојање таквог права огледа се у томе што је давалац издржавања у тренутку закључења уговора требао да има у виду чињеницу да временом може доћи до погоршања здравственог стања примаоца. Међутим, да ли би то био случај и када је у питању поремећај односа као разлог за раскид уговора о доживотном идржавању? Сматрамо да би суд, када одлучује о овом праву, приликом разматрања свих околности случаја, можда требало да има у виду и чињеницу да ли је давалац издржавања знао за болест примаоца издржавања приликом закључења уговора, или је био свестан да постоје предиспозиције да оболи од такве болести. Када не постоји такво сазнање, суд би требало да поступа са опрезом када одлучује о овом праву. У том случају се намеће питање да ли би давалац издржавања заиста пристао на закључење уговора да је могао да зна или да је знао за те чињенице, што даље намеће да ли је онда дужан да „трпи“ нарушене односе, увреде, груба понашања примаоца издржавања, јер да је

⁷² О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 531.

знао да могу да наступе, он на њих (можда) не би пристао.⁷³ Наравно, важно је напоменути да би знање или незнање о наведеним чињеницама, односно о здравственом стању примаоца издржавања, морало бити доказано.

Поред наведених „активних“ обавеза на које се уговарачи уговором обавезују, у правној теорији има мишљења да постоје и тзв. пасивне обавезе. Тако, проф. Сворцан наводи да су уговарачи дужни да се уздржавају од намерних поступака који код друге стране могу да изазову негативне последице, јер такви поступци једне стране могу да доведу до сличног поступка друге стране.⁷⁴ Пасивне обавезе уговарача огледају се и у томе да уговарачи не треба да преносе лоше гласове о другом уговарачу или члановима породичног домаћинства, као и да своје навике, које другој страни не одговарају, коригују колико је то могуће. Поред наведених обавеза дужни су и да настоје да своје свакодневно понашање прилагоде један другоме и условима насталим формирањем заједнице.⁷⁵ Са свим напред наведеним можемо се сложити, а из разлога јер свако понашање које је супротно од наведених пасивних обавеза може бити узрок који доводи до поремећаја односа до те мере да они постану неподношљиви.

Када је реч о томе да ли би суд као узрок требало да цени само свађе, расправе, псовке, увреде или ће, пак, стати на становиште да и повлачење у себе од стране једног од уговарача може представљати узрок, односно да може довести до поремећаја односа у мери да постану неподношљиви, мишљења смо да суд и у једном и у другом случају треба да усвоји тужбени захтев за раскид уговора уколико, наравно, такви наводи странака јесу поткрепљени доказима. У вези с тим, може бити дискутабилно на који начин би уговарачи

⁷³ „Када услед погоршања болести прималац постане груб и увредљив према даваоцу“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 312/2002 (извор: Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, стр. 318, фуснота 1083). У правној теорији има мишљења да у том случају даваоцу издржавања не припада право да захтева раскид уговора због поремећених односа. О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 532. Сложили бисмо се да у случају наступања било које болести код примаоцу издржавања, даваоцу издржавања не би требало бити дато право да тражи раскид због промењених околности. Међутим, у дилеми смо да ли право на раскид због поремећених односа не би требало припадати даваоцу издржавања који није имао сазнања о болести примаоца, односно о предиспозицијама да оболи. У том случају давалац издржавања јесте био дужан да има у виду да прималац може да оболи. Међутим, није био дужан да у виду има све болести и начине на који се оне могу манифестовати, да би му било одузето и право да тражи раскид због поремећаја односа. Онда када је давалац имао сазнања да прималац болује или може да оболи од неке болести, тада би он могао знати, односно сагледати на који начин се та болест може манифестовати. У великом броју случајева овај уговор закључују супружници, родитељи и деца, рођаци, те би у том случају они могли имати сазнања о предиспозицијама примаоца да од неке болести оболи (нпр. уколико су преци примаоца боловали од деменције или неке сличне болести која је ненаследива). С друге стране, има примера у којима овај уговор закључују лица на основу огласа или после кратког познанства. У том случају, врло вероватно да сазнање о оваквим предиспозицијама не би постојало. У колико би суд разматрао ове околности, спорно је којим доказима би могло бити доказано сазнање. Сматрамо, да би можда могући докази били саслушање странака, сведока, медицинска документација (када је реч о постојању болести, па би суд разматрао период у коме је болест констатована, као и период у коме су уговорне стране у уговорном односу и период њиховог познанства). Занимљиво је и питање шта уколико прималац издржавања услед неке болести постане агресиван?

⁷⁴ Видети детаљније: С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, стр. 460.

⁷⁵ *Ibid.*

доказивали да је и повлачење у себе од стране уговорника довело до нарушавања односа до те мере да исти постану неподношљиви. Доказна средства која би могла бити коришћена за доказивање тог стања ствари би, по нашем мишљењу, могла бити саслушање самих странака, сведока, као и извођење вештачења од стране психолога, чији би задатак био да одреди о каквој личности се ради у конкретном случају и какво је понашање такве личности у случајевима када дође до нарушавања односа, односно да ли је својствено таквој врсти личности да у таквим ситуацијама реагује свађалачки, или је, пак, својствено да се иста повуче у себе.

Такође, сматрамо да је некада довољна и само једна свађа⁷⁶ или неслагање између уговарача која може да доведе до тога да се односи поремете и постану неподношљиви,⁷⁷ и да није нужно да се такве ситуације понављају. Суд би требало да цени да ли је конкретан узрок/ци који је наведен у тужби (а који могу бити различити),⁷⁸ довео до тога да се односи толико поремете да су постали неподношљиви или то према утврђеном чињеничном стању ипак није случај. У правној теорији и судској пракси има мишљења да разлог може бити и незадовољство начином извршавања обавеза од стране даваоца издржавања, али и неразумевања у погледу ситних свакодневних животних односа.⁷⁹ У прилог првом говори и једна одлука Врховног суда Србије⁸⁰ у којој је утврђено да се тужиљино незадовољство извршавањем уговорних обавеза огледало у томе што јој, након погоршања здравља, од стране туженог није обезбеђена потребна брига, као ни храна која јој је била потребна. Такође, и из разлога јер је њено здравствено стање захтевало непрестано присуство трећег лица, а тужени је долазио код ње само повремено, а и тада је са њом боравио врло кратко, док је више пажње је поклањао обради имања. Из наведених разлога односи су се пореметили у тој мери да тужилца није желела да их изнова уреди и уговор је раскинут.⁸¹ Овакав став правне теорије, а и судске праксе, је дискутабилан јер у свим тим случајевима постоји јасна законска регулатива и могућност да уговор о доживотном издржавању буде раскинут због неизвршења обавеза из уговора. Самим тим, сматрамо да у овом случају узрок

⁷⁶ „И мала свађа може да проузрокује трајан раздор, а субјективна оцена такве чињенице од било које уговорне стране може довести до објективног постојања поремећености заједнице, што може учинити живот неподношљивим“. Одлука Врховног суда Хрватске, Гзз. 103/56 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 140).

⁷⁷ Исто: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 138.

⁷⁸ „Утврђено је да је прималац издржавања трајно напустио заједницу живота са туженима, као даваоцима издржавања, пошто се тужени противио жељи тужиоца да храни живину и свиње, опомињали су га да не иде у комшилук да попије ракију. Тужилац је такво понашање сматрао као малтретирање. Тужбени захтев за раскид уговора о доживотном издржавању је усвојен“. Видети: Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 399/90 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 140).

⁷⁹ *Ibid.*, стр. 138.

⁸⁰ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1166/99 (извор: *ibid.*, стр. 140).

⁸¹ Оно што је занимљиво код ове одлуке јесте да суд раскида уговор због поремећених односа (дакле, не због неиспуњавања обавеза), а притом узима у обзир могућност, односно немогућност, да уговор буде измењен, што по чл. 201 Закона о наслеђивању није прописано, а о чему је већ било речи у претходном делу рада.

за раскид уговора због поремећених односа не може да буде задовољство или незадовољство начином извршавања обавеза. Мишљења смо да је суд требао да цени да ли овај узрок доводи до неподношљивих, односно поремећених односа. На основу утврђеног чињеничног стања не видимо да је то био случај. Чињеница да тужила није желела да изнова уреди однос није довољан доказ да су односи постали неподношљиви, већ да иста не жели да одржи уговор на снази јер није била задовољна начином извршавања обавезе.

1.3. „Неподношљивост односа“ као предуслов за раскид уговора о доживотном издржавању због поремећених односа

Да би до раскида уговора о доживотном издржавању дошло, законодавац наводи да је потребно да се односи између уговарача толико поремете да постану неподношљиви из било ког узрока, те да је тек тада могуће да свако од уговарача може тражити да уговор буде раскинут.⁸² Међутим, у неким одлукама, судска пракса је сматрала да је од значаја за усвајање тужбеног захтева „да су у моменту доношења првостепене одлуке односи странака били до те мере поремећени да је заједнички живот постао неподношљив“, а да је без утицаја околност што тај поремећај односа није кулминирао пре подизања тужбе.⁸³

Постојање правног стандарда „неподношљивост односа“, без прецизнијег регулисања на који начин би се они могли манифестовати, у пракси може довести до различитог поступања судова. Судови могу за један исти догађај да имају супротан став да ли је реч о неподношљивим односима или није. Такође, некада судови могу чињенично стање погрешно дефинисати као постојање неподношљивих односа, а да је реч заправо о тотално другом правном основу. У прилог томе говори и једна судска одлука којом је уговор раскинут због поремећених односа јер након одласка тужиле на лечење „давалац издржавања-туженик ни једном није тужилу посетио“. Суд је оценио да у том случају очигледно сврха закљученог уговора није остварена, а то је довело до поремећаја у односима странака.⁸⁴ По нашем мишљењу, неспорно је да је суд утврдио на исправан начин да сврха уговора није остварена

⁸² *Argumentum a contrario*, када наведени услови нису испуњени до раскида уговора о доживотном издржавању неће доћи. „Кад односи страна уговорница нису поремећени у тој мери, да је заједнички живот постао неподношљив, а давалац издржавања, иначе, извршава своје уговорне обавезе, онда не постоје услови из чл. 120 Закона о наслеђивању за раскид уговора о доживотном издржавању“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2736/82 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 316).

⁸³ Видети: Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2799/99 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 143). Мишљења смо да суд оваквим образлагањем одлуке занемарује чињеницу да је у тренутку подношења тужбе тужбени захтев био неоснован, с једне стране, односно преурањен с друге стране. На основу тога, одлука суда требало би да буде одбијање тужбеног захтева као неоснованог, односно одбацивање тужбе као преурањене. Чињеница да су се у току поступка испунили услови за раскид уговора не анулира чињеницу да они у тренутку подношења тужбе нису постојали. Оправдање за доношење овакве одлуке огледа се у томе да би у супротном на снази остао уговор чија се сврха више не остварује. Међутим, то не мења чињеницу да је оваква одлука, по нашем мишљењу, незаконита, па из тог разлога у судској пракси не би требало да долази до доношења оваквих одлука.

⁸⁴ Видети: Пресуда Општинског суда у Чачку, П. 976/02 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 319).

и да би у крајњем овакав уговор и требало да буде раскинут. Међутим, спорно је да ли је овако постављен тужбени захтев требало да буде усвојен, с обзиром на то да је тужиља тужбеним захтевом тражила раскид уговора због поремећених односа. Чини се да овде није реч о поремећеним односима, већ да је реч о неиспуњењу обавеза.⁸⁵ Да ли заиста има простора да неиспуњење обавеза, које је евидентно, подведемо под термин поремећај односа? Можда и да, али опет не директно, већ посредно. То би био случај онда када би неиспуњење обавеза, као узрок, довело до неподношљивих односа који би требало да се огледају у неким конкретним дешавањима где се стране уговорнице више не разумеју, свађају и сл. Овако, у овом случају сматрамо да нема места раскиду уговора због поремећаја односа, а из разлога јер није наведено на који начин су односи постали неподношљиви. Такође, судском одлуком није утврђено ни да ли су односи неподношљиви за бар једну од страна, као ни то да ли неподношљивост може да буде превазиђена.⁸⁶ Све то даље наводи на закључак да је суд овако постављени тужбени захтев могао да одбије. Међутим, да ли би суд морао да одбије тужбени захтев ако је погрешан правни основ у питању? Суд није везан за правни основ,⁸⁷ већ за чињенично стање, што даље значи да је суд требало да усвоји тужбени захтев. То не би требало да учини на начин на који јесте и не у складу са чл. 201 Закона о наслеђивању, већ из разлога јер тужени није испуњавао своје обавезе, односно због неиспуњења обавеза, а све у складу са чл. 124 Закона о облигационим односима.⁸⁸

Такође, још један од занимљивих примера из праксе у коме је раскинут уговор о доживотном издржавању је одлука којом је утврђено да су се односи између парничних странака озбиљно и трајно пореметили када је тужиља захтевала да се врати у своју кућу, а даваоци издржавања су се томе противили јер се један од даваоца издржавања разболео од тешке болести, а други давалац издржавања је морао да се брине о супружнику који се разболео. Из тог разлога, други давалац издржавања није могао да оде са тужиљом у њену

⁸⁵ Неиспуњење обавеза није услов за раскид уговора због поремећених односа, у прилог чему говори и Одлука Савезног врховног суда, Рев 215/59 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 225): „Код раскида уговора о доживотном издржавању у смислу члана 125 став 2 Закона о наслеђивању није одлучно ко је крив за раскид заједнице, нити је битно да ли обе стране испуњавају или не испуњавају своје уговорне обавезе, већ је једино одлучно да ли услед било којих субјективних било објективних околности су односи уговарача толико поремећени да је заједнички живот постао неподношљив“.

⁸⁶ То даље значи да је тужена страна на овако донету одлуку могла да изјави жалбу. Жалба би требало да буде усвојена јер је неспорно дошло до погрешне примене материјалног права, што би у крајњем могло да има за последицу да првобитно усвојени захтев буде одбијен.

⁸⁷ Видети: чл. 192, ст. 4 Закона о парничном поступку (*Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 – др. закон), који нормира: „Суд ће да поступи по тужби и ако тужилац није навео правни основ тужбеног захтева, а ако је тужилац навео правни основ, суд није везан за њега“.

⁸⁸ Оно што овде можемо да закључимо, јесте да је у конкретном случају, због недовољно прецизне формулације од стране законодавца, дошло је до погрешне примене права од стране суда, али је и пуномоћник странке тужбеним захтевом захтевао погрешну примену права, што не би требало да буде допустиво. Такво стање ствари нам указује на узрочно-последичну везу која се огледа у томе што, да је законодавац био прецизнији у формулисању термина „неподношљиви односи“, не би долазило до погрешног поступања судова у пракси.

кућу и брине о њој. Након тога, тужиља је напустила домаћинство тужених, а тужени надаље нису извршавали обавезе на начин како је то било уговорено. Све то је довело до „стицања уверења примаоца издржавања да се у погледу својих потреба не може ослонити на даваоца издржавања“, те је уговор раскинут због поремећених односа.⁸⁹ И у овом случају је дискутабилно да ли је реч о поремећају односа као законском разлогу за раскид уговора. Из наведеног видимо да је заједница живота престала (што је према законској одредби по којој је уговор раскинут био један од услова за раскид). Међутим, чини се да неподношљивост односа, као ни немогућност даљег заједничког живота, није утврђена. Тачније, утврђено је да након престанка заједнице живота није дошло до испуњавања обавеза из овог уговора.⁹⁰

Када говоримо о неподношљивости односа, пре свега треба напоменути да она, као предуслов за раскид уговора о доживотном издржавању, има објективни и субјективни аспект. Оно што можемо да приметимо је да, према законској формулацији, наведени аспекти нису поменути. Међутим, исти се утврђују у судском поступку, те суд на основу њих утврђује чињенично стање и доноси одлуку о томе да ли ће усвојити тужбени захтев и раскинути уговор. Објективитет се изражава у споља видљивом стању ствари, у стању односа међу уговорницама који спречава извршење уговорних обавеза. Субјективни аспект представља утисак који објективно постојеће стање ствара међу уговорницама и њихов став о могућности настављања уговора и остварења његове сврхе.⁹¹

Да би до раскида уговора о доживотном издржавању дошло потребно је да оба елемента кумулативно буду испуњена. Којим редоследом ће их суд утврђивати? Суд ће прво утврђивати да ли неподношљивост односа постоји у објективном смислу. Потом ће утврђивати субјективно виђење страна уговорница,^{92, 93} односно њихов став о насталој

⁸⁹ Видети: Пресуда Окружног суда у Београду, Гж. 9097/2000 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 235).

⁹⁰ Оно што је занимљиво и што можемо препознати код овог примера из праксе, а што је могло бити од „користи“ туженој страни, јесте да су на њиховој страни настале промењене околности, које су такође основ за раскид овог уговора. То би даље значило да су пре подизања тужбе од стране тужиље у овој парници, они могли да подигну тужбу за раскид уговора због промењених околности. Међутим, како то нису учинили тада, оно што је туженима у овој парници било на располагању као правно средство јесте противтужба којом би они такође захтевали раскид уговора о доживотном издржавању, али из разлога јер су на њиховој страни наступиле промењене околности (тешка болест даваоца издржавања или његовог супружника). Суд би, према правилу *prior tempore, potior iure* утврђивао који је правни основ за раскид први настао. У крајњем, уговор о доживотном издржавању био би свакако раскинут, али у овом случају због промењених околности. Разлог зашто је туженима у овој парници било корисно да поднесу ову противтужбу је тај што за настале промењене околности они нису криви (притом су тужиљу обавестили о промењеним околностима, односно иста је била упозната са тим да се давалац издржавања тешко разболео, чиме даље, не би били дужни да надокнађују ни евентуалну штету коју би тужиља претрпела због необавештавања), а то би даље значило да не би могла да буде доказана њихова кривица. Суд у том случају не би могао да одлучује о правичној накнади коју би морали да плате, односно о накнади штете коју је прималац-тужиља евентуално претрпела. Такође, практично, то би значило да би они успели са тужбеним захтевом, па не би сносили трошкове парничног поступка, већ би исте сносила тужиља-противтужена.

⁹¹ О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 531.

⁹² Исто: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 138.

⁹³ У правној теорији има мишљења да у одређеним случајевима није уопште потребно доказивати поремећај односа, тачније, да се он претпоставља, па тако „Ако је брак разведен због поремећених односа тада се

ситуацији, као и могућности превазилажења исте. При томе, поремећеност односа ће ценити према објективном критеријуму, док ће неподношљивост односа ценити према субјективном критеријуму.^{94, 95}

Иако узроци поремећаја односа могу да буду различити, не мора нужно да значи да ће сваки од њих довести до неподношљивости односа. Сваки појединац има лични доживљај неке конкретне ситуације, па је из тог разлога некада и мала свађа или нека ситница довољна да дође до поремећаја односа. У прилог напред наведеном, да је некада и сасвим мали повод довољан да би дошло до раскида уговора, говори и једна старија одлука Врховног суда Војводине,⁹⁶ којом је утврђено да и чињеница да тужена није одмах удовољила молби тужитељице да јој спреми вечеру довољна за раскид уговора. По оцени суда, тај узрок објективно није био таквог значаја да може довести до тужилине реакције која се огледала у томе да је одбила да даље прима издржавање. Међутим, са аспекта субјективног гледишта тужиле, суд је проценио да је за тужилу заједнички живот са туженима постао неподношљив. За заузимање таквог става суд је имао у виду и тужилина лична својства, као што су старост, подложност утицају других и слично.⁹⁷

Поставља се питање да ли ће суд утврђивати да ли неподношљивост односа постоји за обе уговорне стране или је довољно да таква неподношљивост постоји само за једну од уговорних страна? Такође, да ли код неподношљивости односа треба ценити само понашање

поремећај односа између супружника не мора поново доказивати у парници за раскид уговора о доживотном издржавању, јер је то утврђено у бракоразводном поступку“. Видети: А. Радованов, М. Почуча, *Брачно имовинско право - Породично процесно право*, Правни факултет, Универзитет Привредна академија, Нови Сад, 2010, стр. 69. Наведено мишљење дискутабилно је са тог аспекта да поремећени односи због којих престаје брак не морају нужно да значе и поремећене односе због којих може да се раскине уговор о доживотном издржавању. Рецимо, у браку може да дође до поремећених односа и када супружници немају више исти поглед на заједнички живот, услед престанка емоција које су постојале, али то не мора да значи да би их то онемогућавало да извршавају обавезе из уговора о доживотном издржавању, поготово ако према том уговору није предвиђена заједница живота. С друге стране, сложили бисмо се да некада постоји идентитет између поремећених односа који доводе до развода брака, као и раскида уговора. На основу напред изнетог, мишљења смо да би стране уговорнице увек требало да доказују постојање поремећаја односа.

⁹⁴ Исто: Одлука Врховног суда Војводине, ГЗЗ. 43/76 (извор: *Ibid*, стр. 227). Супротно: Одлука Округног суда у Крагујевцу, Гж. 1602/84 (извор: М. Убавић, *op. cit*, стр. 229): „Првостепени суд је, по оцени суда, погрешно применио материјално право када је првим ставом побијане пресуде раскинуо уговор о доживотном издржавању полазећи од субјективног осећаја тужиоца. Ово због тога што је овај суд утврдио да односи између парничних странака нису толико поремећени да је њихов живот у заједници постао неподношљив“.

⁹⁵ У правној теорији има мишљења да разликовање објективног и субјективног критеријума није ни неопходно, ни корисно, јер је законодавац дефинисао један стандард - да су се односи толико пореметили да су постали неподношљиви. Суд при одлучивању треба да има објективну процену, а субјективни елемент би у одлукама довео до субјективизације стандарда. М. Вукотић, *op. cit*, стр. 760-761.

⁹⁶ Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 221/78 (извор: М. Убавић, *op. cit*, стр. 235).

⁹⁷ Супротан став судске праксе: „За раскид уговора о доживотном издржавању довољно је да се међусобни односи уговорника из било ког узрока поремете да постану неподношљиви, а конфликти из свакодневног живота немају ту снагу“. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 3475/02 (извор: И. Бабић, *op. cit*, стр. 315). Са неведеним ставом суда могли бисмо се сложити само уколико је суд према доказима изведеним у току поступка утврдио да су се стране изјасниле да такви конфликти нису довели до неподношљивости односа, већ само можда до привременог поремећаја. У супротном, ако таквог утврђеног чињеничног стања нема, оваква одлука суда је донета супротно сврси уговора, с обзиром на то да је суд у том случају занемарио субјективни став уговорника, по чијем мишљењу су конфликти из свакодневног живота довели до неподношљивости односа.

даваоца и примаоца издржавања, или, пак, треба узимати и понашање лица која су блиска странама уговорницама?

Мишљења смо да је довољно да оваква неподношљивост односа постоји само за једну уговорну страну,⁹⁸ јер је и у том случају немогуће остварити сврху уговора, будући да би субјективни став те уговорне стране био такав да је немогуће превазићи последице догађаја, па одржавање таквог уговора на снази не би имало смисла. У вези са напред наведеним, има случајева у којима је судска пракса заузела супротан став наводећи да „за раскид уговора о доживотном издржавању није довољна субјективна неподношљивост заједничког живота само на једној страни“,⁹⁹ са чиме не бисмо могли да се сложимо, а посебно имајући у виду принципе правичности и корисности, јер уговор који остаје да важи не би могао да оствари своју сврху.

Сматрамо да за постојање неподношљивости односа, поред понашања примаоца и даваоца издржавања, треба ценити и понашање лица која су блиска странама уговорницама. Кривица ових лица за погоршање односа неће имати утицаја на право уговорне стране (на коју су утицала) да тражи раскид уговора из овог разлога. Она ће бити од утицаја на то да такав уговор више не може да остварује своју сврху јер услед утицаја њиховог понашања, односи међу уговорницама постају неподношљиви. Поред наведеног, кривица ових лица посредно може имати утицаја и на обавезу уговорне стране да плати другој страни правичну накнаду. То ће бити случај уколико је та уговорна страна, услед утицаја понашања ових лица, била крива за поремећај односа. У прилог наведеном говори и једна стара одлука: „При одлучивању да ли су односи уговарача поремећени да им је заједнички живот постао неподношљив, одлучно је не само понашање уговарача, него и понашање њихових породица“.¹⁰⁰

Оно што овде ваља напоменути, јесте да би суд са посебним опрезом у пракси требало да поступа када утврђује неподношљивост односа између уговарача услед понашања блиских лица странама уговорницама, онда када заједница живота између њих не постоји. Сасвим је јасно да су веће шансе да неподношљивост односа настане онда када заједница живота постоји. Тада су ова лица и уговорне стране у сталном контакту. Онда када таква заједница не постоји, лица блиска уговорним странама не долазе често у контакт са даваоцем, односно примаоцем издржавања. У том случају је питање колико њихова понашања могу имати утицаја на настанак и постојање неподношљивих односа. Суд би, по нашем мишљењу, када заједница живота не постоји, приликом утврђивања постојања

⁹⁸ Исто: О Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 531; Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, стр. 318; М. Почуча, *op. cit.*, стр. 138.

⁹⁹ Одлука Врховног суда Војводине, Гж. 537/63 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 226).

¹⁰⁰ Видети: Одлука Врховног суда БиХ, Гж. 255/57 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 153).

неподношљивости односа посебну пажњу требало да посвети понашању супружника уговорних страна, као и њиховој деци. И поред тога што заједнице живота нема, они би, као лица најближа уговорним странама, ипак могла имати велики утицај на настанак неподношљивих односа.

1.4. Утицај кривице за поремећај односа на право на раскид уговора о доживотном издржавању

Када говоримо о поремећеним односима, као разлогу за раскид уговора о доживотном издржавању, напоменули смо да не можемо да не поставимо питање да ли и страна која је крива за поремећај односе има право да тражи раскид уговора? У савезном Закону о наслеђивању из 1955. године, као ни у републичким законима који су донети након њега, није било говора о томе од каквог је значаја кривица странака за остварење права на раскид уговора. Судска пракса се колебала. Став да је кривица ирелевантна за раскид уговора о доживотном издржавању заузет је у Начелном мишљењу Проширене опште седнице Савезног врховног суда, бр. 8/57 од 11. јануара 1957. године.¹⁰¹ То је усмерило судску праксу републичких врховних судова да правило о ирелевантности кривице буде, са ретким изузецима, опште прихваћено.¹⁰²

Ово је једно од питања које је привлачило доста пажње и у правној науци, те је често доводило до супротних ставова посленике правне мисли. Тако, док једни аутори сматрају да страна која је крива не треба да има право да тражи раскид уговора из овог законом предвиђеног разлога,¹⁰³ други наводе да овакво право треба да има и уговарач који је крив за поремећај односа.¹⁰⁴ Законодавац није ово питање експлицитно регулисао. Међутим, на основу законске формулације може се закључити да и лице криво за поремећај односа има право да захтева раскид уговора.

Сагледавањем овог спорног питања у правној теорији можемо поставити питање из ког разлога не би требало дозволити овакво право страни уговорници која је крива за поремећај односа, као и из којих разлога би требало дозволити раскид уговора страни која је

¹⁰¹ Извор: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 532.

¹⁰² У том смислу, Савезни врховни суд Југославије питање кривице сматрао је небитним (Одлука Савезног врховног суда, Рев. 1537/59; наведено према: *ibid.*).

¹⁰³ У правној теорији постоји мишљење да се „на тај начин слаби уговорна дисциплина, нарушава начело савесности и поштења, и не спречава злоупотреба права. Стога, страни претежно или искључиво кривој за поремећеност заједничког живота и неподношљивост не би требало дозволити да успешно раскине уговор о доживотном издржавању“. Видети: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 314. Већина теоретичара, пре доношења Закона о наслеђивању из 1995. године, стајала је на становишту да уговор не може да буде раскинут на захтев стране која је искључиво скривила поремећај односа. Видети детаљније: М. Вукотић, *op. cit.*, стр. 761–762.

¹⁰⁴ М. Почуча, *op. cit.*, стр. 139; М. Вукотић, *op. cit.*, стр. 763; Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, стр. 319; М. Станковић, Заштита прималаца према правилима о престанку уговора о доживотном издржавању у српском позитивном праву, *Правни живот*, бр. 10/2011, стр. 565.

крива што је дошло до поремећаја односа? Разлог због кога страни која је крива не би требало дозволити да тражи раскид уговора може бити тај што би у пракси могло доћи до злоупотребе права на раскид. Самим тим, такво поступање би било у супротности са начелом савесности и поштења, те би онемогућавањем уговарача који је крив да тражи раскид, оваква ситуација била спречена. С друге стране, разлог зашто би такво право требало да припада и уговарачу који је крив огледа се у томе да би уговор, којим се више не остварује сврха, био раскинут.

Анализирајући наведено, мишљења смо да би и страна која је крива што је дошло до поремећаја односа требало да има право да тражи раскид уговора.¹⁰⁵ Оправданост оваквог нашег става огледа се у томе да су добри односи предуслов за извршење уговорних обавеза: прималац издржавања мора желети да прима издржавање, негу и пажњу, а давалац мора хтети да то примаоцу пружи. Чим то престане, чим настане поремећај односа међу уговарачима, онемогућава се остваривање сврхе уговора, те би у конкретном случају опстао уговор којим се сврха више не постиже,¹⁰⁶ што је илузорно. Сам раскид уговора због поремећених односа не представља реакцију правног поретка на скривљено понашање појединог уговорника, већ му је правнополитички циљ да угаси уговорни однос који више не може да остварује своју функцију.¹⁰⁷

Даље, упитно је ако страна која је крива има право да тражи раскид, у чему се огледа санкција према њој? Односно да ли такве санкције уопште има и не би ли било неправично уколико она не постоји?

По нашем мишљењу, таква санкција постоји и огледа у томе да је та страна дужна да надокнади штету коју друга страна трпи.¹⁰⁸ На тај начин се утиче и спречава да до злоупотребе права долази, што, такође, потврђује да је оправдано дати право и страни која је крива за поремећај односа да тражи раскид. Јасно, сасвим другачији би био наш став да оваква врста санкције није предвиђена, јер би онда биле отворене могућности за злоупотребу права од стране уговарача који је крив. Поред наведеног, важно је напоменути да постојање кривице не само да није од утицаја на право тужиоца који је крив да захтева раскид уговора о

¹⁰⁵ Исти став изнет је и у бројним одлукама у судској пракси. Видети: Одлука Савезног врховног суда, Рев. 215/59, Одлука Савезног врховног суда, Рев. 1537/59, Одлука Врховног суда Србије, Гж. 908/58, Одлука Врховног суда Србије, Гж. 1323/61, Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2510/97, Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2799/99, Одлука Окружног суда у Београду, Гж. 9097/2000, Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2280/01, Одлука Врховног суда Србије, Рев. 312/02 (извор за наведене одлуке: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 225-237); Пресуда Основног суда у Зајечару, 15 П. 110/2021 (извор: Архива Суда).

¹⁰⁶ „Евентуална судска одлука којом би се странци наложило извршење обавеза, у условима нарушених односа – нема сврхе. Једино што је тада реално могуће учинити – раскид је уговора“. Видети: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 530.

¹⁰⁷ Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 266.

¹⁰⁸ „Та накнада, која може да се захтева, поред накнаде за већ пружено издржавање, јесте казнена санкција која треба да оствари ретрибуцију и превенцију.“ Видети: Одлука Апелационог суда у Београду, Гж. 2271/2013 (извор: М. Вукотић, *op. cit.*, стр. 759).

доживотном издржавању, већ није од утицаја ни на доношење одбијајуће пресуде уколико кривица тужене стране не постоји. То даље значи да кривица на само право да се захтева раскид уговора о доживотном издржавању нема апсолутно никакав значај. Дејство постојања кривице огледа се у последици која наступа услед раскида уговора о доживотном издржавању. Последица се јавља у виду накнаде коју ће страна која је крива за поремећај односа морати да плати.

Како би на још један начин била спречена злоупотреба када је реч о овом праву, потребно је сагледати још једно питање. Да ли би имала правну снагу одредба у уговору којом уговорној страни припада оно што је предвиђено уговором, ако се он раскине због кривице друге уговорне стране? Када говоримо о томе, мишљења смо да је то правно недопуштено и да је таква одредба уговора ништава, односно без правног дејства.¹⁰⁹ Сматрамо да би такав уговор у осталом делу био пуноважан, јер наведена одредба не би била од одлучујућег значаја за опстанак уговора. То даље значи да би такав уговор могао бити раскинут из овог законом предвиђеног разлога, као да та одредба уопште и не постоји. У случају раскида, друга страна имала би право да захтева повраћај датог и поред чињенице да је крива за настанак узрока који доводи до раскида уговора о доживотном издржавању. Такође, имала би обавезу да плати правичну накнаду другој страни, у складу са чланом 201, ставом 3 ЗОН.

Оно што је заправо много више спорно, када је реч о кривици уговорне стране, по нашем мишљењу, јесте управо непотпуно регулисање питања „права на правичну накнаду“,¹¹⁰ како га законодавац дефинише. Оно што је у том случају неспорно јесте да је законодавац имао у виду накнаду штете коју други уговарач трпи због раскида уговора о доживотном издржавању.¹¹¹

Дилема постоји и на који начин би суд процењивао колика је то накнада која је правична – да ли би узимао у обзир вредност имовине која је била предмет уговора, време трајања уговора, вредност чинидаба даваоца издржавања, и слично.¹¹² Даље, да ли би суд процењивао само стварну штету коју је страна претрпела или би морао приликом

¹⁰⁹ „Нема правну снагу одредба у уговору о доживотном издржавању о томе да даваоцу издржавања припада једна половина имовине примаоца издржавања у случају ако се такав уговор раскине кривицом примаоца издржавања, јер закон тражи само неподношљивост заједнице живота за било коју страну, без кривице“.

Пресуда Врховног суда Србије, Гж. 1758/61 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 314).

¹¹⁰ „Увођењем стандарда правичне накнаде, који је неспојив са правилима о раскидању уговора, стварају се непотребни заплети у судској пракси“.

Ibid., стр. 315.

¹¹¹ Односно тзв. позитиван уговорни интерес. Видети: чл. 132, ст. 1 и чл. 262, ст. 3 ЗОО.

¹¹² За разлику од ове законске формулације где законодавац не прописује параметре које треба узети у обзир приликом досуђивања правичне надокнаде, постоји законска формулација у чл. 205, ст. 2 Закона о наслеђивању, где је законодавац прописао параметре од којих ће суд поћи приликом одређивања накнаде услед раскида уговора након смрти даваоца издржавања. Мишљења смо да законодавац на сличан начин треба да регулише и параметре које ће суд ценити и приликом досуђивања надокнаде у случају раскида уговора због поремећених односа.

досуђивања правичне накнаде имати у виду и измаклу? Мишљења смо да би суд приликом одређивања која је то правична накнада морао имати у виду вредност имовине која је била предмет уговора о доживотном издржавању, као и време у коме је уговор извршаван, а при томе требало би да цени како стварну штету, тако и измаклу добит коју трпи страна која није била крива за поремећај односа.

Даље, да ли би за досуђивање надокнаде било неопходно да уговорна страна тужбеним/противтужбеним захтевом то тражи, или би суд то требало да чини по службеној дужности, као и у ком виду би правична накнада могла бити досуђена? Ову надокнаду, као што смо већ напоменули у претходном делу рада, суд не би требало да досуђује по службеној дужности, већ на основу тужбеног захтева стране уговорнице, односно странке у поступку.¹¹³ Такође, надокнаду би суд требао досуђивати у новчаном износу.¹¹⁴

Дискутабилно је и како суд треба поступати уколико је стање ствари било такво да је део имовине пренет још за живота примаоца издржавања на даваоца издржавања, а онда услед кривице примаоца издржавања дође до раскида уговора, а давалац издржавања је убирао користи и плодове од ствари (нпр. издавао у закуп стан који је пренет за живота). Да ли би тада суд правичну накнаду умањио приликом њеног досуђивања, или би ове околности имао у виду приликом одлучивања о накнади за примљена давања и услуге? Приликом одлучивања о сличном питању Врховни суд Србије је у својој одлуци навео да је потребно утврдити да ли су потребе примаоца издржавања у потпуности обезбедили даваоци издржавања или је део тих потреба обезбеђен приходима са њиховог имања. У случају да је део потреба обезбеђен тим приходима, за тај износ прихода треба смањити надокнаду која се досуђује даваоцима издржавања.¹¹⁵ Сматрамо да би у конкретном случају за стечене користи суд исте требало да има у виду приликом одлучивања о накнади за примљена давања и услуге, те да би износ накнаде требало умањити за износ стечених користи.

Намеће се и питање да ли за примаоца издржавања који није био крив за поремећај односа, уопште постоји правична накнада, с обзиром на то да је њему потребна брига, нега, пажња и да је закључењу уговора приступио управо из тих разлога? Узимајући у обзир чињеницу да је он уговор закључио јер му је било потребно издржавање, брига, помоћ, а не због новчаног износа који би био досуђен у конкретном случају, чини се да правична накнада не постоји. Међутим, става смо да се досуђивањем накнаде која би се у ширем смислу могла

¹¹³ Такав став је заузет и у судској пракси: „Суд је имао у виду наводе пуномоћника тужене у завршној речи, у којима тражи правичну накнаду на име издржавања, овде туженој, али налази да ови наводи нису од утицаја на одлуку у овој правној ствари и да исти могу бити предмет посебне парнице“. Видети: Одлука Основног суда у Зајечару, 15 П. 110/2021 (извор: Архива Суда).

¹¹⁴ Истог става је и судска пракса: „Накнада се може захтевати само у новчаном износу“. Одлука Окружног суда у Ваљеву, Гж. 377/2005 (извор: Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, стр. 319).

¹¹⁵ Одлука Врховног суда Србије Гж. 2393/83 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 317).

сматрати правичном, ипак на одређени начин умањују негативне последице које су већ наступиле.

Горе поменута одлука Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 221/78 од 24.10.1978. године занимљива је за дискусију и када је реч о питању кривице. Овом одлуком је уговор раскинут из разлога „што друготужена није одмах удовољила молби тужитељице да јој спреми вечеру“, након чега је она одбила да прима даље издржавање, као и јер је дошло до „критичког напада“ на тужиљу од стране туженог, па је на тај начин утврђено да су се односи пореметили. Уколико бисмо то посматрали из угла да је непримање издржавања од стране тужиље њена кривица, то би за последицу имало да су тужени у тој парници имали права да подигну противтужбу за правичну накнаду, у складу са чл. 201 став 3 ЗОН. Такође, имали би право да потражују и накнаду за учињена давања и услуге у складу са чланом 201 став 2 ЗОН. Уколико у наведеној парници не подигну противтужбу, у посебној парници, након раскида уговора, могли би да тужбом потражују наведене накнаде. С друге стране, уколико би наведени „критички напад“ од стране првотуженог ценили као његову кривицу што је дошло до поремећаја односа, а потом и раскида уговора, онда не би било места за исплату правичне накнаде. У том правцу, корисно је напоменути да би тужени у поступку, када би се утврђивало постојање његове кривице, непостојање исте могао да доказује чињеницом да је првобитни поступак тужиље њега испровоцирао и да је она та која је једнострано прекинула контакт и престала да прима издржавање. Такође, важно је напоменути да у конкретном случају тужиља не би имала право за раскид уговора због неиспуњења обавезе, јер страна која је крива за неиспуњене нема права да тражи раскид уговора из тог законом предвиђеног разлога, према ставу судске праксе.¹¹⁶

1.5. Правне последице раскида уговора због поремећених односа

Поред наведених последица раскида уговора које се огледају у томе да је прималац издржавања након раскида дужан да дâ накнаду за примљена давања и услуге, као и да страна која је крива што је до раскида дошло плати правичну накнаду, оно што законодавац не регулише у потпуности, а што је логична последица раскида уговора, јесте да може доћи како до једностране, тако и до двостране реституције.

Јасно, прописујући да је прималац издржавања дужан да накнади примљена давања и услуге даваоцу, законодавац је имао у виду да у том случају долази до реституције, како се прималац издржавања не би неосновано обогатио за давања и услуге које је добио. Међутим, законодавац не регулише и обавезу даваоца издржавања да врати оно што је по уговору

¹¹⁶ Видети: Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 5765/98 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 162).

стекао, односно накнади користи које је евентуално имао по основу овог уговора (у случају када давалац још за живота примаоца стиче имовинска права на основу уговора).¹¹⁷

С обзиром на то да је уговор о доживотном издржавању облигациони уговор, на њега се примењују одредбе Закона о облигационим односима, ако неко питање није регулисано Законом о наслеђивању. Члан 132 ЗОО прописује да је свака страна дужна да врати оно што је стекла. Наведени члан предвиђа следеће:

„Раскидом уговора обе стране су ослобођене својих обавеза, изузев обавезе за накнаду евентуалне штете.

Ако је једна страна извршила уговор потпуно или делимично, има право да јој се врати оно што је дала.

Ако обе стране имају право захтевати повраћај датог, узајамна враћања врше се по правилима за извршење двостраних уговора.

Свака страна дугује другој накнаду користи које је у међувремену имала од онога што је дужна вратити, односно накнадити.

Страна која враћа новац дужна је платити затезну камату од дана када је исплату примила“.

Имајући у виду став 1 овог члана, јасно је да уговорне стране раскидом уговора бивају ослобођене обавеза из уговора, те даље не морају да их извршавају, а да једина обавеза које се не ослобађају јесте обавеза да накнаде штету, а коју обавезу ће имати онда када је штета настала њиховом кривицом.

Ставом другим регулисана је једнострана реституција, а ставом трећим двострана реституција (која је у члану 201 Закона о наслеђивању изостављена), те ће управо на основу ове одредбе давалац издржавања бити дужан да врати оно што је стекао по основу уговора о доживотном издржавању. У правној теорији има мишљења да даваоцу издржавања треба признати право на накнаду за сва давања и чињења извршена за примаоца и треће лице за које је било уговорено издржавање, у оквиру обавезе издржавања.¹¹⁸ С друге стране,

¹¹⁷ Овде је јасно да овакво решење није прописано јер ни сам „неправи“ уговор није изричито регулисан законом. У том случају ће се примењивати одредбе Закона о облигационим односима, које ове последице предвиђају изричито.

¹¹⁸ Оно што може да се јави као практична последица обрачунавања свих давања и чињења јесте ситуација у којој услед обавезивања примаоца издржавања да плати обрачунати износ, он буде доведен у изузетно тешку финансијску ситуацију јер му не остаје ништа од имовине, или му остаје вредност недовољна да себи обезбеди издржавање. Начин на који су судови поступали у овим ситуацијама јесте да су одступали од досуђивања потпуне надокнаде даваоцу издржавања, а све у циљу очувања егзистенцијалних потреба примаоца издржавања, како би он имао могућност да накнадно обезбеди себи издржавање. Овакве одлуке образлагане су чињеницом да је овај уговор алеаторан, те да је давалац издржавања његовим закључивањем прихватио овакав ризик. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Гж. 1179/64 (извор: С. Сворцан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, Београд, 1988, стр. 203). Овакав став судске праксе може бити оправдан искључиво у оним ситуацијама када је реч о примаоцу који има само ту имовину која је предмет уговора, те се у том случају

прималац има право, поред повраћаја ствари и права, и на накнаду свих користи које је давалац имао од тих ствари и права. При обрачуну и процени међусобних односа ових накнада треба имати у виду одређена трпљења које је давалац имао, затим радне доприносе уговорних страна и чланова њихове породице у стицању доходка, као и расходе који су постојали. Такође, у обрачун међусобних давања и чињења морају бити укључени и поклони, јер је вероватно да су сви поклони учињени између уговарача били резултат закључења уговора.¹¹⁹

Анализирајући став 4 наведеног члана, којим је регулисана обавеза накнаде користи коју је свака страна имала, можемо поставити питање у ком случају ће уговорна страна код уговора о доживотном издржавању бити дужна да наведену корист накнади?

Да би наведена накнада била остварена, сматрамо да би уговорна страна требало да накнаду захтева тужбом (односно противтужбом), и да исту суд не би могао да досуђује по службеној дужности. Суд, након што утврди чињенично стање, треба да досуди износ наведене накнаде за стечене користи и обавезе страну да врати користи које је стекла.

Даље, да ли ће суд моћи да накнаду за примљена давања и услуге примаоца умањи за евентуалне користи које је давалац имао или то, ипак, неће бити случај? Односно, да ли ће међусобна потраживања моћи да компензује по службеној дужности или би, пак, друга уговорна страна требало да истакне приговор компензације у том делу?

Када суд по тужбеном захтеву даваоца издржавања утврди износ накнаде за примљена давања и услуге, сматрамо да не би могао по службеној дужности да наведену накнаду смањује за износ користи коју је нпр. давалац издржавања имао од уговора. Суд би могао умањити износ накнаде, само уколико буде истакнут приговор компензације од стране примаоца издржавања или противтужбени захтев. Уколико би такве противтужбе било, сматрамо да би пресуда требало да има став у коме се усваја тужбени захтев даваоца издржавања (тужиоца/противтуженог) и обавезује прималац издржавања да накнади износ за примљена давања и услуге (наравно уколико суд утврди да примљена давања и услуге нису једнаке користима које је давалац остварио по основу уговора, јер тада нема места за досуђивање ни једног, ни другог износа). Потом би у другом ставу требало да буде усвојен тужбени захтев примаоца издржавања (туженог/противтужиоца), а давалац издржавања требало би да буде обавезан да накнади износ користи које је остварио на основу уговора.

Уколико је, пак, истакнут приговор компензације, потребно је да пресуда има став у коме се утврђује постојање потраживања тужиоца према туженом у одређеном износу, да се

његова егзистенција доводи у питање. У супротном, треба га обавезати на плаћање надокнаде. Мислимо, стога, да поменути став судске праксе треба користити као изузетак, а не правило.

¹¹⁹ С. Сворцан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, стр. 202.

затим утврди потраживање туженог у одређеном износу према тужиоцу, и став у коме се врши пребијање потраживања и прималац издржавања се обавезује да накнади износ за примљена давања умањен за износ остварених користи од стране даваоца (односно разлику тих износа).

Намеће се и питање у ком случају прималац издржавања неће бити дужан да накнади примљена давања и услуге, односно да ли стечене користи (које је давалац имао) могу имати утицаја на ову обавезу примаоца издржавања? Мишљења смо да прималац издржавања неће бити дужан да накнади примљена давања и услуге онда када су она једнака користима које је давалац издржавања имао од уговора. У супротном, давалац издржавања би се неосновано обогатио за износ који би му био досуђен.¹²⁰

У вези са наведеним интересантно је и питање од ког тренутка почиње да тече рок за застарелост потраживања накнада услед раскида уговора. Како је реч о накнадама на које се примењују правила општег имовинског права,¹²¹ мишљења смо да рок застарелости почиње да тече од тренутка раскида уговора о доживотном издржавању, тачније од тренутка када одлука којом се уговор раскида постане правноснажна, јер од тог тренутка странка има право да подигне тужбу због стицања без основа.¹²²

Даље, оно што може бити дискутабилно јесте да ли би прималац издржавања, који је дужан да накнади примљена давања и услуге, био дужан да користи, које је евентуално имао од давања и услуга, накнади према тренутку када је истакнут захтев за стицање без основа, или би био дужан да врати стечене користи које има у том тренутку и да одговара за користи којих више нема? Такође, иста питања могу бити и за даваоца издржавања, који је чинио давања, а за живота је на њега било пренето неко право, односно имовина од које је имао користи. Према правилима облигационог права, раскидањем уговора гаси се облигациони однос између његових учесника и дејство дуготрајног уговора укида се, по правилу, за будућност.¹²³ Према чл. 210 Закона о облигационим односима, дужник (односно лице које је обогато) је првенствено обавезан да врати повериоцу (лице које је осиромашено) оно што је стекао на његов рачун. Ако је постао власник одређене ствари, дужан је да је врати повериоцу и да му пренесе право које је на њу прибавио. Уколико је био само држалац ствари, дугује повраћај ствари у државину, а ако је имао потраживање – дужан је да њега

¹²⁰ Исто гледиште имала је и судска пракса: „После раскида уговора о доживотном издржавању, давалац издржавања нема право по основу стицања без основа у смислу чл. 120. ст. 4 Закона о наслеђивању, ако вредност давања и услуга које је чинио у извршењу уговора, није већа од вредности користи коју је имао“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1700/85 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 318).

¹²¹ Општи рок застарелости у нашем праву је 10 година. Видети: чл. 371 Закона о облигационим односима.

¹²² Исто: Одлука Врховног суда Србије, Гж. 672/78 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 316).

¹²³ Ј. Радишић, *Облигационо право*, Београд, 2004, стр. 347.

уступи повериоцу. Осим тога, дужник је обавезан да врати плодове које је убрао од ствари, а ако враћа новац, да плати затезну камату.

Према Закону о облигационим односима, на три места прописана је повластица у корист савесног стицаоца без основа и то: код обавезе враћања плодова, код надокнаде нужних и корисних трошкова и код неосноване исплате надокнаде штете изазване повредом тела, нарушењем здравља или смрћу трећег лица.¹²⁴ Оно што је важно напоменути јесте да савесни стицалац не сме након враћања онога чиме се обогатио да буде доведен у гори положај од оног у којем би био да до обogaћења није дошло. Његова обавеза се своди на то да је дужан да врати корист коју има у тренутку истицања захтева за повраћај. С друге стране, ако је стицалац несавестан, он је дужан да врати и неосновано стечену корист и да одговара због користи којих више нема. Мада, важно је напоменути да се његова обавеза огледа у томе да је дужан да врати корист коју је стекао и да се она не одређује према штети коју је осиромашени претрпео на тај начин.¹²⁵ Такође, несавестан стицалац плодове од ствари и законску затезну камату дугује од дана стицања, не од дана када је против њега истакнут захтев.¹²⁶

На основу напред наведеног, пре свега потребно је да разјаснимо ко би у конкретном случају код уговора о доживотном издржавању био несавестан стицалац. Несавестан стицалац је она страна која је крива што је до поремећаја односа дошло. Даље, потребно је да сагледамо које обавезе би имао прималац, а које давалац издржавања ако би они имали положај несавесног стицаоца, као и која би разлика била ако би имали положај савесног стицаоца.

Уколико би прималац издржавања био савестан, он, пре свега, не би могао бити доведен у гори положај од оног у коме је био пре примљених давања. Такође, обавеза примаоца издржавања би се сводила на то да врати корист коју има у тренутку истицања захтева за повраћај. Строго тумачење предње наведеног свакако би имало за последицу неправичну надокнаду која би била досуђена даваоцу издржавања, те сматрамо да би под корист коју прималац има у тренутку истицања тужбеног захтева требало узети свеукупну корист коју је прималац имао, а да његову савесност суд цени приликом досуђивања законске затезне камате, односно дана од када је дужан да је плаћа.

Када је реч о примаоцу издржавања који је несавестан, он је дужан да надокнади корист коју има у тренутку истицања захтева за повраћај, али и да одговара за користи које више нема, односно да вредност истих надокнади. С обзиром на то да смо напоменули да би

¹²⁴ Видети: чл. 214, 215, 216 ЗОО.

¹²⁵ Ј. Радишић, *Облигационо право*, Ниш, 2017, стр. 348–349.

¹²⁶ Видети: члан 214 ЗОО.

се ова надокнада могла исплатити једино у новцу, прималац који је био несавестан био би дужан да законску камату на досуђени износ плати од дана стицања, што даље отвара дискусију на који начин ће суд утврдити дан стицања, будући да су давања и услуге чињени континуирано у дужем временском периоду, а не одједном. То даље значи да законска затезна камата на свако појединачно давање и пружене услуге треба да се обрачунава од дана стицања те појединачне услуге, односно давања, па тако даље за сва примљена давања и услуге. Имајући у виду комплексност обавеза даваоца издржавања, чињеницу да су многа давања неновчаног карактера и да их није једноставно изразити у новцу, неће бити лак задатак за суд и вештака економско-финансијске струке да израчунају вредност тих чинидаба.¹²⁷ Поред тога, прималац би и плодове од ствари морао да врати од дана стицања, што опет отвара исту дискусију, јер уколико је убирало плодове од ствари, то је чинио у различитим периодима. У том случају новчани износ за стечене плодове морао би се рачунати за сваки од њих појединачно, односно не би се могао утврђивати збиран износ свих.

С друге стране, када је давалац издржавања савестан, а притом је на њега за живота примаоца пренет део имовине или цела имовина, или је имао неке користи од примаочеве имовине, он би тада био дужан да врати користи које има у тренутку истицања захтева, као и да врати имовинска добра примаоцу издржавања, при чему не би могао бити доведен у гори положај од онога у коме је био пре обогатења. Уколико би, пак, био несавестан, односно крив за поремећај односа, тада би био дужан да врати како користи које је имао у тренутку истицања захтева, тако и оне које је имао пре тога. А ако се корист огледала у новчаном износу, био би дужан да врати и законску затезну камату од сваког појединачног износа од дана када је стекао наведену корист.

Поред наведених последица, услед специфичности овог уговора може наступити још једна последица, која се огледа у обавези уговарача да се исели из стамбених просторија које је добио на коришћење по уговору. Ова последица наступа из разлога јер се непокретност

¹²⁷ Приликом одлучивања о раскиду уговора, суд саслушава странке и сведоке, који се изјашњавају о извршеним чинидабама. Вредност појединих обавеза, као што су новчани издаци за храну, огрев, лекове, лекарске прегледе, евентуално сношење трошкова сахране једног од прималаца једноставније би се могло утврдити, нарочито ако је давалац сачувао фискалне рачуне које може приложити. Када је реч о обавезама које нису новчаног карактера (припремање хране, одржавање покућства, брига о хигијени примаоца, његово извођење у шетњу и слично, чини се да би вештак могао да одреди њихову вредност посредним путем, нпр. на основу тога колико би прималац издржавања плаћао неко лице да га је ангажовао за обављање таквих услуга у време трајања уговора. Када уговором нису предвиђене прецизно обавезе даваоца издржавања, а тешко је утврдити њихов обим и вредност, чини се да би приликом обрачуна накнаде суд, односно вештак, требало да узму у обзир шта је то што представља свакодневне уобичајене потребе примаоца издржавања, па да се на основу тога досуђује износ накнаде. У сваком случају, суд мора да направи разлика између савесног и несавесног стицаоца, јер се у супротном ствара неравноправан положај даваоца и примаоца који су били савесни у односу на даваоце и примаоце који су били несавесни, што би било противно законским нормама, начелу савесности и поштења и начелу правичности.

даје на коришћење уговарачу по уговору о доживотном издржавању од стране другог уговарача, баш као што му се могу дати и друге ствари, па кад се раскине уговор тада отпада основ по коме су ствари дате. Зато се уговарач, који по овом уговору држи просторије које је добио од другог уговарача, мора из истих иселити и предати их другом уговарачу чим уговор буде раскинут, независно од било каквих других услова.¹²⁸

2. Промењене околности као разлог за раскид уговора о доживотном издржавању

2.1. Појам промењених околности

Према теорији *clausula rebus sic stantibus*,¹²⁹ која је настала у тзв. пандектном праву, сваки уговор треба да обавезује само дотле док се у бити не промене околности под којима је он закључен.¹³⁰ Ипак, важно је напоменути да није свака промена околности ситуација у којој једна од уговорних страна може да се позива на промењене околности као разлог за раскид или измену уговора. Да би било речи о промењеним околности као разлогу за раскид, такве околности морају наступити након закључења уговора и морају бити трајне или трајније.

Право на раскид уговора због промењених околности регулисано је најпре Општим узансама за промет робом,¹³¹ а потом и Законом о облигационим односима. За разлику од Општих узанси за промет робом, којима је изричито прописано који то догађаји представљају промењене околности, чланом 133 Закона о облигационим односима тако нешто није прописано. Стога, суд процењује у сваком конкретном случају да ли одређени догађај може да се подведе под појам промењених околности или не. Међутим, догађаји који су поменути у Општим узансама за промет робом су свакако релевантни и са становишта Закона о облигационим односима, уколико они доводе до отежаног испуњења обавезе или до

¹²⁸ Видети: С. Сворцан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, стр. 205.

¹²⁹ Назив „*clausula rebus sic stantibus*“, који у преводу гласи „док ствари тако стоје“, потиче из доба постглосатора којим се изражавало схватање да су странке дужне да изврше своје обавезе само ако су ствари остале у истом стању у коме су биле у време закључења уговора. Видети: С. Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1981, стр. 422. Иако је ова клаузула настала у средњовековној Италији у 17. веку, она није била прихваћена у великим кодификацијама грађанског права током 19. и 20. века. Опширније видети: А. Perkušić, В. Ivančić-Kačer, *Nedopušteni nasljednopravni ugovori ili ugovori nasljednog prava ili paranasljedni ugovori u hrvatskom pozitivnom pravu*, *Pravni vjesnik*, бр. 1–2/2006, стр. 130.

¹³⁰ Ј. Радишић, *Облигационо право*, 2004, стр. 161.

¹³¹ Видети: чл. 55–59 Општих узанси за промет робом, *Сл. лист ФНРЈ*, бр.15/54 и *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78 – др. закон.

тога да се не може остварити сврха уговора, као и да услед њиховог настанка није у потпуности онемогућено испуњење обавезе.¹³²

Према правилима облигационог права, свака промена околности под којима је уговор склопљен не изазива правне последице, већ такву моћ имају само промене које карактеришу ова обележја: такве промене треба знатно да отежавају испуњење обавезе једне стране уговорнице, односно да јој циљ чине неостварљивим.¹³³ Закон о облигационим односима каже да то мора да се деси „у тој мери да је очигледно да уговор више не одговара очекивањима уговорних страна и да би било по општем мишљењу неправично одржати га на снази“,¹³⁴ док Опште узансе за промет робе говоре „о претерано отежаном извршењу обавеза“ и о „претерано великим губицима“ једне стране.

Да би уопште могло да се постави питање да ли се може захтевати раскид уговора због промењених околности, неопходно је да уговорне стране такве околности, које су наступиле након закључења уговора, нису могле да предвиде, савладају или избегну у тренутку закључења уговора.¹³⁵ Такве околности, дакле, морају бити изванредне или непредвидиве.¹³⁶ Изванредне или непредвидиве околности могу бити природни догађаји као што су поплаве, суше, град, земљотрес, затим неке донете управне мере у виду ограничења промета робе, промена тарифа или пак неке економске мере као што је изузетно нагли и висок скок цена.¹³⁷ Такође, потребно је да те промене околности наступе до одређеног времена после закључења уговора,¹³⁸ у супротном нема места за раскид уговора услед промењених околности.¹³⁹ У складу са напред наведеним, када наступе околности услед којих не може да буде остварена сврха уговора или једној од страна постане знатно отежано испуњење обавезе, она може тражити раскид таквог уговора.¹⁴⁰ Она је тада дужна да другу страну обавести о намери раскидања уговора, чим сазна да су наступиле промењене околности. У супротном, уколико то не учини биће дужна да супротној страни надокнади

¹³² У судској пракси се не третирају као изванредни догађаји промене цена на тржишту, већ се то сматра нормалним ризиком, као ни измењени услови финансирања, ограничење кредита, итд, док се повишење пореске стопе у одређеној висини у судској пракси узима као разлог за раскид или измену уговора. Видети: Одлука Врховног привредног суда, Сл. 1944/60, Пресуда Вишег привредног суда Хрватске, Сл. 107/55. Видети детаљније: С. Перовић, *op. cit.*, стр. 430–431, фуснота 1042 и 1043.

¹³³ Ј. Радишић, *Облигационо право*, 2004, стр. 162.

¹³⁴ Видети: чл. 133, ст. 1 ЗОО.

¹³⁵ *Argumentum a contrario*, уколико су могле да се наведене околности сагледају, избегну или савладају неће моћи да се оствари раскид уговора са позивањем на њих.

¹³⁶ У супротном уговор неће моћи да буде раскинут с обзиром на то да је чл. 133, ст. 2 предвиђено: „Раскид уговора не може се захтевати ако је страна која се позива на промењене околности била дужна да у време закључења уговора узме у обзир те околности или их је могла избећи или савладати“.

¹³⁷ Видети: чл. 56 Општих узанси за промет робом.

¹³⁸ Ј. Радишић, *Облигационо право*, 2017, стр. 176.

¹³⁹ Видети: чл. 133, ст. 3 ЗОО.

¹⁴⁰ „Ако изрекне раскид уговора, суд ће на захтев друге стране обавезати страну која га је захтевала да накнади другој страни правичан део штете коју трпи због тога“. Члан 133, став 5 Закона о облигационим односима.

евентуалну штету коју је она претрпела.¹⁴¹ Поред могућности да уговор буде раскинут, законодавац је предвидео у чл. 133, ст. 4 ЗОО, и могућност да уговор не буде раскинут уколико друга страна понуди или пристане да се одговарајући услови уговора правично измене.¹⁴² Тиме је омогућио да уговор опстане уз испуњење предвиђених услова.

Оно што се у вези са применом ове клаузуле може поставити као питање јесте да ли би суд требало да одбије раскидање уговора због промењених околности услед важења начела *pacta sunt servanda*, с обзиром на то да представља закон за обе уговорне стране, које су дужне да испуне своје обавезе на начин одређен уговором и одговорне су за испуњење тих обавеза. Уколико би суд поступао у складу са наведеним начелом, пре свега би начинио повреду начела правичности из разлога што би тиме страна, којој је знатно отежано испуњење обавезе, морала да испуњава обавезе чије испуњење не би било у складу са потребама друге стране. Даље, на тај начин би страна која је погођена промењеним околностима могла да доведе у питање како своју егзистенцију, тако и егзистенцију друге стране. У том случају, суд би на снази оставио уговор којим се више не испуњава његова сврха, односно он више не одговара очекивањима страна, те је јасно да би било неправично да се овакав уговор одржи и поред наведеног начела. Поред изнетог, треба имати у виду да је *clausula rebus sic stantibus* саставни део сваког уговора јер представља прећутну клаузулу. То даље значи да би уговорне стране могле да се позивају на раскид уговора због промењених околности и онда када ова клаузула уговором није изричито уговорена.

2.2. Право на раскид уговора о доживотном издржавању због промењених околности према Закону о наслеђивању Србије

Право уговорних страна да затраже раскид или измену уговора о доживотном издржавању због промењених околности регулисано је чланом 202 Закона о наслеђивању:

„Ако се после закључења уговора околности толико промене да његово испуњење постане знатно отежано, суд може, на захтев једне или друге уговорнице, њихове односе изнова уредити или раскинути.

Суд може право примаоца издржавања преиначити у доживотну ренту ако се сагласе уговорнице.

Када је доживотно издржавање уговорено у корист трећег лица, раскид уговора после смрти сауговорача даваоца издржавања може захтевати и лице у чију је корист издржавање уговорено“.

¹⁴¹ Страна која није благовремено обавестила другу страну о наступању промењених околности и намери да раскине уговор, биће дужна да надокнади штету само ако друга страна докаже да је штету заиста и претрпела, а све у складу са теретом доказивања.

¹⁴² Видети: чл. 133, ст. 4 ЗОО.

Анализом наведене законске формулације можемо доћи до закључка да је она непотпуна, што се огледа у следећем. У ставу 1 наведеног члана законодавац наводи да на захтев једне од уговорних страна суд може њихове односе изнова уредити или раскинути.¹⁴³ На основу овога можемо закључити да суд може да раскине или уреди однос уговорница без њихове обостране сагласности, јер потреба да сагласност постоји није прописана. Дискутабилно је у конкретном случају да ли би такво поступање суда довело до испуњења сврхе уговора. Такође, не би ли таква одлука била у супротности са тим да сагласност воља јесте један од основних услова за настанак уговора, а самим тим и за опстанак таквог уговора? Сматрамо да би такво поступање суда, када би он изменио уговор без сагласности воље обе уговорне стране, довело до изјављивања жалбе на наведену одлуку¹⁴⁴ што би у крајњем водило одуговлачењу поступка, а не решењу спорног проблема. Друга могућност је покретање нове парнице, у којој би друга страна, која се са изменама није сагласила, тражила измену наведеног уговора (с обзиром на то да нема места примени пресуђене ствари) или његов раскид. Зато сматрамо да би судови требало да своје одлуке у вези раскида или измене доносе уколико постоји сагласност обеју странака.

Наведена формулација дискутабилна је и из разлога јер је нејасно да ли би суд имао право да изнова уреди однос, ако је тражен само раскид уговора, као и да ли би могао да раскине уговор уколико је тражена измена уговора, с обзиром на то да је у закону наведена формулацији „или“. Поставља се и питање како би суд то изнова уредио односе, на који начин би смањивао или повећавао обавезе уговорница јер се тиме задире у аутономију њихове воље. Тачније, који би критеријум узео приликом оцене на који начин треба уредити односе да би они били у складу са интересима и једне и друге стране, посебно имајући у виду да би према расправном начелу,¹⁴⁵ које важи у парничном поступку, суд располагао само доказима и чињеницама које странке приложе и предложе. Када је реч о овим спорним питањима, сматрамо да суд не би могао да одлучује на наведене начине. Таквим поступањем суд би прекорачио границе тужбеног захтева приликом одлучивања, што је супротно чл. 3, ст. 1 Закона о парничном поступку, чиме би учинио повреду из чл. 393, ст. 2 Закона о парничном поступку. Таква повреда била би разлог за изјављивање жалбе, а у крајњем тиме би се опет одуговлачио поступак, те суд не би решио спорну ствар, него би дошло до

¹⁴³ Међутим, постоји и став судске праксе да „суд може и по службеној дужности, узимајући у обзир утицај промењених прилика, раскинути уговор о доживотном издржавању или односе странака поново уредити“. Видети: Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 243/87 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 239).

¹⁴⁴ То из разлога јер је суд дужан да се креће у границама тужбеног захтева који је постављен у тужби, у супротном чини битну повреду процесних правила.

¹⁴⁵ Видети: чл. 7, ст. 1 и 2 Закона о парничном поступку.

укидања такве одлуке.¹⁴⁶ Оно што се чини као могуће, јесте да суд у току поступка, пре него одлучи о раскиду уговора, утврди да ли постоји могућност и сагласност странака да се односи изнова уреде.

Међутим, иако је наведена законска формулација непотпуна, судска пракса је таква да судови одлуке о измени уговора о доживотном издржавању доносе уколико за изнова уређене односе постоји сагласност обеју странака, што је и правично и у складу са аутономијом воља уговарача. На тај начин судови „исправљају“ у пракси пропуст који је законодавац начинио приликом формулисања наведеног става 1 члана 202 Закона о наслеђивању. Такође, судска пракса је јасна и у погледу одлучивања уколико постоји захтев странака за раскид уговора или уређење односа – тада суд не доноси одлуку ван граница тужбеног захтева, већ усваја или одбија постављени тужбени захтев.¹⁴⁷

У вези са наведеном законском одредбом чини се дискутабилним и део става у коме законодавац предвиђа „ако се после закључења уговора околности толико промене да његово испуњење постане знатно отежано...“. Суштина права на раскид уговора услед промењених околности није у томе да испуњење, након закључења уговора, постаје знатно отежано па се зато уговор раскида, већ да услед тог отежаног испуњења обавеза не долази до остварења сврхе уговора, или до тога да уговор више не одговара очекивањима уговорних страна. Поред наведеног, законодавац прописује и већи интензитет „отежаности“ испуњења обавеза. Не предвиђа да је потребно да уговорној страни буде „отежано испуњење обавеза“, као што то чини у члану 133 ЗОО,¹⁴⁸ већ да је потребно да се околности након закључења уговора „толико промене“ да његово испуњење постане „знатно отежано“. У пракси, то би можда имало за последицу одбијање тужбеног захтева и одржавање на снази уговора којим се сврха не остварује, уколико страна уговорница, која се позива на промењене околности као разлог за раскид уговора, не докаже да јој је испуњење обавеза знатно отежано. Уколико је оваквом формулацијом жеља законодавца била да спречи учестало раскидање овог уговора због промењених околности, чини се да би строгим тумачењем од стране суда не само спречио учестало раскидање, него би било врло отежано да до раскида у многим случајевима уопште дође.

Међутим, и поред жеље законодавца, уколико је приликом ове формулације водио рачуна да у пракси не долази до учесталог раскидања овог уговора због промењених

¹⁴⁶ Суд ће у оваквим случајевима укинути првостепену пресуду и предмет ће вратити на поновно суђење, сходно чл. 393 ст. 2 Закона о парничном поступку.

¹⁴⁷ Видети: Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1166/99 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 321).

¹⁴⁸ Видети: чл. 133 ЗОО.

околности, судска пракса показује да судови ову могућност не примењују као изузетак.¹⁴⁹ Штавише, у јудикатури се раскидају уговори због промењених околности и у случајевима када није реч о промењеним околностима, већ о другом правном основу, што свакако судови не би требало да чине.¹⁵⁰

Такође, овако уопштене формулације законодавца у наведеном члану као што су „толико промене“ и „знатно отежано“, које представљају правне стандарде, у судској пракси могу да доведу до различитог тумачења, па и до различитог поступања судова. Судови приликом раскида уговора из овог разлога цене све околности конкретног случаја и доносе одлуку на основу њих, што даље значи да оно што један суд сматра „знатно отежаним“ или „толико промењеним“, други суд може да сматра недовољно отежаним или промењеним. На тај начин се нарушава правна сигурност. Међутим, има и случајева у којима су судови на исти начин ценили наведене стандарде, па су утврдили да промењена околност може бити издржавање казне затвора неке од уговорних страна.¹⁵¹ Такође, има одлука у којима су судови оценили да су се прилике толико промениле и у случају када је уговором предвиђена заједница живота „а услед смрти једне странке, друга страна одбија живети у таквој заједници ради поновне женидбе“ (при чему је тужила основано одбила да живи са зетом).¹⁵²

У ставу 2 члана 202 ЗОН предвиђена је могућност да суд преиначи право примаоца издржавања у новчану ренту, ако се сагласе уговорнице.^{153, 154} На основу тога јасно произлази да после преиначења уговора односе треба регулисати по правним правилима која уређују уговор о доживотној ренти.¹⁵⁵ У вези са неведеним ставом, за преиначење обавезе

¹⁴⁹ У правној теорији има мишљења да судови „У складу са начелом *exceptiones sunt strictissimae interpretationis* не би требало да примењују институт промењених околности као правило, већ као изузетак“. М. Станковић, *op. cit.*, стр. 570.

¹⁵⁰ У нашој судској пракси раскидан је уговор о доживотном издржавању када је прималац издржавања фактички онемогућавао даваоца да испуњава своју обавезу тако што је мењао место свог пребивалишта, заснивао заједницу живота са лицима са којима до тада није живео, а која су онда преузимала обавезу његовог издржавања. Видети: Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1860/01 (извор: М. Станковић, *op. cit.*, стр. 570).

¹⁵¹ Тако је Окружни суд у Ваљеву утврдио: „Тужилац се налази на издржавању казне затвора од 13 година, због чега је немогућа заједница живота, а тужена као давалац издржавања је обавезе према туженом извршавала четири године, те се односи више не могу изнова уредити“. Видети: Одлука Окружног суда у Краљеву, Гж. 1437/90 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 321). Можемо приметити код ове одлуке да је суд исправно ценио чињенично стање и раскинуо уговор због промењених околности. Оно што код ове одлуке може бити интересантно јесу последице које услед раскида могу да наступе. С обзиром на то да је утврђено да је тужена извршавала обавезе четири године, она ће имати права да захтева накнаду за пружено издржавање. Међутим, како су промењене околности наступиле услед кривице примаоца издржавања, јер је услед његовог поступка у затвору, сматрамо да би давалац издржавања имала права да захтева и накнаду штете коју трпи на овај начин.

¹⁵² Видети: Одлука Врховног суда Македоније, Рев. 200/91 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 240).

¹⁵³ Сматра се да са процесног аспекта, преиначење издржавања у ренту има карактер поравнања странака у парничном поступку (чл. 336–339 Закона о парничном поступку). О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 536.

¹⁵⁴ Тако је Врховни суд Србије у својој одлуци утврдио да има места преиначењу права примаоца издржавања у доживотну новчану ренту „ако су се после закључења уговора о доживотном издржавању прилике толико промениле, да је испуњење уговора знатно отежано, јер је давалац издржавања иступио из заједнице и издвојио имовину добијену на име накнаде, на којој је прималац издржавања задржао право доживотног уживања“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1342/85 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 322).

¹⁵⁵ С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, стр. 477.

неопходна је сагласност уговорница, те је очито да се у овим случајевима ради о преносу (новацији).¹⁵⁶ Наравно, овде је реч о ситуацијама у којима примаоцу издржавања није потребна посебна нега и помоћ, већ би му било довољно да му у одређеним ануитетима буде исплаћивана одређена сума новца, или да добија одређену количину других заменљивих покретних ствари, чиме је оправдано доношење овакве одлуке од стране суда само уз сагласност уговорних страна.¹⁵⁷

У ставу 3 наведеног члана ЗОН-а прописана је могућност трећег лица, у чију корист је уговорено издржавање, да тражи раскид уговора након смрти сауговорача,¹⁵⁸ при чему је законодавац изоставио да пропише и могућност да оно захтева измену или преиначење уговора у доживотну ренту. Међутим, и поред пропуста законодавца, ова права припадају трећем лицу.

Уговорачи, у складу са чл. 136 ЗОО, не би могли да се позивају на промењену околност ако је у самом уговору предвиђена одредба да се страна уговорница одриче права да се позива на тачно одређену околност, под претпоставком да то није противно начелу савесности и поштења.¹⁵⁹ С друге стране, ако би у уговору било наведено да се давалац издржавања одриче права да се позива на промењене околности као разлог за раскид уговора из било ког разлога (тј. да се уопште не може позвати на ову клаузулу),¹⁶⁰ или је у уговору наведена одредба да стране уговорнице уговарају да раскид уговора због промењених околности није могућ, такве одредбе биле би ништаве.¹⁶¹ У том случају, суд би могао да усвоји тужбени захтев стране која је тражила раскид, ако утврди да су испуњени и остали законски услови за раскид уговора о доживотном издржавању због промењених околности.

Коначно, важно је напоменути да се чл. 202 Закона о наслеђивању примењује и када су уговорачи закључили неправи уговор о доживотном издржавању.¹⁶²

¹⁵⁶ *Ibid*, стр. 476. У случајевима преиначавања уговора о доживотном издржавању у доживотну ренту треба применити одредбе из чл. 348 до 352 Закона о облигационим односима.

¹⁵⁷ Видети: Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 171/88 (извор: М. Убавић, *op. cit*, стр. 239).

¹⁵⁸ Постоји и став правне теорије „да треће лице у чију је корист уговорено издржавање може да тражи раскид уговора и за живота уговорача, у свим оним случајевима када би такво право имао прималац издржавања, и под тим истим условима, под којима би то право могао користити прималац издржавања“. Видети: Д. Новаковић, Реализација раскида уговора о доживотном издржавању, *Право и друштвена стварност*, зборник радова са научног скупа, Косовска Митровица, 2014, стр. 139.

¹⁵⁹ На конкретном примеру, по нашем мишљењу, то би значило да одрицање од права не би важило уколико би се давалац издржавања обавезао да се не позива на клаузулу промењених околности уколико се тешко разболи или доживи несрећу у којој ће бити тешко повређен.

¹⁶⁰ Исто: Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 265–266. Постојање клаузуле не би имало утицаја на пуноважност уговора, јер би се ништавост односила само на њу, док би у осталом делу уговор био пуноважан.

¹⁶¹ Исти став имала је и судска пракса, те је Врховни суд Србије у једној од одлука утврдио „нема правног дејства клаузула из уговора којом се уговорници унапред одричу права на раскид тог уговора са било ког разлога“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Гж.4561/80 (извор: И. Бабић, *op. cit*, стр. 321).

¹⁶² Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1320/83 (извор: И. Бабић, *op. cit*, стр. 321).

2.3. Промењене околности на страни даваоца и примаоца издржавања

На основу свега напред наведеног јасно је да промењене околности могу да настану и на страни даваоца и на страни примаоца издржавања.¹⁶³ Према схватању теорије и судске праксе те околности могу бити субјективне и објективне природе.¹⁶⁴

Промене које могу да буду од значаја када је реч о даваоцу издржавања су промене које се тичу његовог здравља, здравља чланова његове уже породице, промена у ужој породици и његовог економског положаја у одређеним случајевима. После закључења уговора може наступити озбиљно погоршање здравственог стања даваоца, због чега неће моћи да испуњава обавезе према примаоцу. Постоји став правне теорије да то може бити случај када „давалац издржавања због страдања у удесу или због обољења од тешке болести, може доћи у такву ситуацију да не може да се стара ни сам о себи, а камоли о примаоцу“.¹⁶⁵ Поред наведеног, може доћи и до неочекиваног трајног или трајнијег погоршања здравља чланова породице даваоца издржавања,¹⁶⁶ те да на тај начин даваоцу издржавања постане знатно отежано испуњење обавеза из уговора, што у крајњем има за исход неиспуњење сврхе уговора. Такође, може доћи и до промена које су везане за економски положај даваоца.¹⁶⁷ Поред наведених, и промене као што су смрт ужег члана породице или, пак, непланирано повећање броја чланова породице могу да имају карактер промењених околности услед којих уговор може бити раскинут или измењен.

Када говоримо о промењеним околностима на страни примаоца издржавања, од значаја су две врсте промена: оне које се односе на промене његовог здравственог стања, и промене у стварима и правима које су обухваћене уговором.¹⁶⁸ По правилу, погоршање здравља примаоца издржавања не може да има карактер промењених околности.¹⁶⁹ Овај

¹⁶³ Међутим, чешће је да до таквих промена долази на страни даваоца издржавања, с обзиром на то да су његове обавезе разноврсније и њихов обим је променљив. Када је реч о обавези примаоца издржавања, она је унапред позната и за време трајања уговора њен обим, односно врста, не би требало да се мења.

¹⁶⁴ Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, стр. 316.

¹⁶⁵ С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, стр. 472. Проф. Сворцан овде износи, по нама проблематично, мишљење: „Но уколико прималац затражи раскид уговора због оваквих промена, а давалац изрази жељу да његове обавезе из уговора преузме брачни друг и његови потомци који би били позвани на наслеђе, и они на то пристану, тада би требало поступити у свему по одредбама из чл. 204 и 205 ЗОН. Ово није предвиђено у ЗОН-у, али се применом аналогije долази до оваквих закључака“.

¹⁶⁶ На пример, дете или супруга даваоца оболи од неке тешке и прогресивне болести, те самим тим обим обавеза које давалац има према њима онемогућава га да истим квалитетом испуњава обавезе из закљученог уговора о доживотном издржавању са примаоцем издржавања.

¹⁶⁷ Суд при процени ових промена треба поступати врло опрезно. Код овог уговора значајно је само опште погоршање економског положаја даваоца и то у толикој мери да му је знатно отежано испуњење уговорних обавеза према примаоцу. Од значаја би било да новонастала ситуација не одговара очекивањима уговарача и да би, по општем мишљењу, било неправично и даље одржавати на снази уговор какав је првобитно закључен. С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, стр. 473.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ Међутим, било је судских одлука којима је утврђено: „Након закључења уговора о доживотном издржавању, погорша се здравствено стање примаоца. Висина издржавања која је предвиђена уговором није довољна да покрије његове повећане потребе. Услед промењених околности, уговор о доживотном издржавању више не

уговор је трајнијег карактера и закључује се најчешће управо са старим, болесним и изнемоглим лицима, те стране уговорнице, а нарочито давалац, не могу да се позивају на то да погоршање здравља примаоца издржавања нису могле да предвиде у тренутку закључења овог уговора. Међутим, чини се да би у одређеним случајевима можда требало да постоји изузетак. Такав случај би можда био уколико прималац издржавања оболи од болести за коју су лекови и лечење изузетно скупи. Уговор јесте алеаторан. Међутим, чини се да енормно повећање трошкова може да се сматра битно промењеном околношћу, јер да ли би по општем мишљењу било оправдано одржати такав уговор на снази? У прилог наведеном говори и чињеница да код уговора о доживотном издржавању најчешће висина и вредност обавеза даваоца издржавања није фиксно одређена, већ зависи од могућности даваоца и потреба примаоца. Када је реч о променама у погледу ствари и права које су предмет уговора, а које могу да имају карактер промењених околности, давалац издржавања могао би да се позива на промењене околности када би нпр. кућа која је била предмет располагања изгорела у пожару или би се срушила услед земљотреса.

И поред чињенице да закон изричито није регулисао у ком поступку суд одлучује о раскиду, измени или преиначењу уговора о доживотном издржавању, анализом судске праксе можемо да закључимо да судови сва питања која се тичу раскида уговора о доживотном издржавању, из било ког законом предвиђеног разлога, решавају у парничном поступку. У парничном поступку одлучује суд онда када између странака постоји спор о повреди права из домена имовинскоправних односа, што би у овој ситуацији могао (али не и морао) да буде случај. То би морао бити случај онда када би се једна уговорна страна, а у парници странка, позивала да је дошло до промена околности које знатно њој отежавају испуњење обавеза, а да, притом, она наступање тих околности није могла да предвиди, док би друга страна истицала да је било могуће предвидети наступање таквих околности, те да раскид уговора из тог разлога није могућ. У том случају поступак би био покренут конститутивном тужбом.¹⁷⁰ Суд би, по тој тужби, ако утврди да су испуњени услови за раскид, донео конститутивну пресуду којом би усвојио тужбени захтев тужиоца и раскинуо

одговара примаочевим очекивањима (не може се остварити циљ којем је прималац тежио). У том случају, прималац може захтевати да се повећа даваочева обавеза (ревизија уговора) или да се уговор раскине“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1166/1999 (извор: Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 265). Код ове одлуке можемо приметити да је суд погоршање здравља примаоца издржавања ценио као промењену околност на коју прималац издржавања може да се позива. Овакво поступање суда, са практичне стране, можемо оценити као оправдано, јер би супротним поступањем на снази остао уговор чија сврха не би била остварена. Такође, и у правној теорији се може наћи такав став: „Прималац издржавања би могао тражити измену уговора у складу са својим повећаним потребама“. Видети: М. Станковић, *op. cit.*, стр. 573. Врло је вероватно да би се на овакве околности у пракси чешће позивао давалац издржавања и тражио раскид уговора. Његови трошкови постали би значајно виши, услед чега он своје обавезе не би могао да извршава истим квалитетом, што би у крајњем довело до неостварења сврхе уговора.

¹⁷⁰ Н. Петрушић, *op. cit.*, стр. 95.

уговор о доживотном издржавању. Ако би, пак, тужени признао тужбени захтев, суд би донео пресуду на основу признања.

2.4. Правне последице раскида уговора о доживотном издржавању због промењених околности

Након раскида уговора о доживотном издржавању свака страна дужна је да другој врати оно што је по основу уговора стекла, а све у складу са правилима о стицању без основа.¹⁷¹ У том случају, прималац издржавања ће бити дужан да даваоцу издржавања плати одређену накнаду. Наведена накнада биће досуђена у новчаном износу, а суд ће у зависности од околности конкретног случаја одлучивати о њеној висини. Када је реч о неправом уговору о доживотном издржавању, прималац издржавања имаће право да захтева да му буде пренето право својине на непокретности која је била предмет уговора, док ће давалац издржавања имати право да захтева накнаду за дато издржавање (обострана реституција).

Такође, у складу са чланом 133, став 5 Закона о облигационим односима, уговорна страна која тражи раскид биће дужна да другој страни накнади правичан део штете коју она трпи због тога. Међутим, дискутабилно је да ли ће то бити случај у свакој ситуацији. Мишљења смо да би овакву накнаду уговорна страна требало да плати само уколико је одговорна за настанак промењених околности.

Поред наведене накнаде, код раскида из овог разлога може се јавити још једна накнада коју ће уговорна страна, на чијој страни су настале промењене околности, у неким случајевима морати да плати. Наиме, чланом 134 Закона о облигационим односима регулисана је дужност обавештавања.¹⁷² Страна која је овлашћена да захтева раскид због промењених околности је дужна да обавести другу страну о својој намери да тражи раскид, чим сазна да су такве околности наступиле. У супротном, биће дужна да другој страни надокнади штету коју је претрпела због необавештавања. Разуме се, страна која тврди да је штету претрпела, биће дужна да то и докаже у поступку.

Сматрамо да би све напред наведене надокнаде могле бити остварене тужбом, противтужбом или приговором.

Услед специфичности овог уговора може наступити још једна последица, која се огледа у обавези уговарача да се исели из стамбених просторија које је добио на коришћење по уговору.¹⁷³

¹⁷¹ Видети: чл. 210–219 ЗОО.

¹⁷² Видети: чл. 134 ЗОО.

¹⁷³ Ова последица наступа из разлога јер се непокретност даје на коришћење уговарачу по уговору о доживотном издржавању од стране другог уговарача, баш као што му се могу дати и друге ствари, па кад се раскине уговор тада отпада основ по коме су ствари дате. Зато се уговарач, који по овом уговору држи просторије које је добио од другог уговарача, мора из истих иселити и предати их другом уговарачу чим уговор

2.5. Позивање на пресуђену ствар (*res iudicata*) у поступцима за раскид уговора због промењених околности

У пракси је било супротстављених ставова око тога када се у споровима за раскид уговора може говорити о пресуђеној ствари.¹⁷⁴ Позивање на пресуђену ствар, у поступцима за раскид уговора због промењених околности, било би могуће када би се исти уговарач позивао на исте промењене околности и поново тражио измену уговора из истог разлога.¹⁷⁵ Уговорне стране неће моћи да се позивају на пресуђену ствар, ако једна од уговорних страна, након донете одлуке о измени уговора о доживотном издржавању, подигне нову тужбу ради измене уговора о доживотном издржавању због промењених околности, које су настале након донете одлуке. Исти став имала је и судска пракса. Имајући у виду да је обавеза даваоца издржавања трајне природе, Врховни суд Србије је у једној од својих одлука утврдио да „сваки нови догађај и поступак у вези са извршењем те обавезе представља нови чињенични основ за побијање тог уговора, због чега у таквом случају нема места приговору пресуђене ствари”.¹⁷⁶

Поступање судова на овакав начин у пракси је законито, јер је реч о пресуђеној ствари само онда када постоји идентитет странака, тужбеног захтева и чињеничног стања.¹⁷⁷ То не би био случај када би се странка позивала на промењене околности, о којима претходна одлука не постоји. С друге стране, такво поступање суда је и правично. Имајући у виду да је уговор о доживотном издржавању дуготрајан и алеаторан уговор, и да у току његовог трајања могу да наступе разне околности које могу да имају карактер промењених околности, неправично би било уколико би суд одбацивао тужбу због пресуђене ствари. Дакле, околности се могу изменити и створити услове за нову тужбу,¹⁷⁸ а да ли је реч о пресуђеној ствар суд ће одлучивати ценећи све околности конкретнег случаја.

буде раскинут, независно од било каквих других услова. Видети: С. Сворцан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, стр. 205.

¹⁷⁴ Више: С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, стр. 476.

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Гж. 696/76 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 239).

¹⁷⁷ „Ако у новој парници, у односу на раније правноснажно окончану парницу, постоји идентитет странака предмета тужбеног захтева и идентитет чињеничног стања, ради се о пресуђеној ствари (*res iudicata*)“. Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Гж. 1374/11 (преузето са: <http://www.kg.ap.sud.rs/zahtev-za-zastitu-zakonitosti.html>. Приступ: 10. 09. 2023. године). У том случају, суд ће тужбу одбацивати према одредби чл. 294, ст. 1, тач. 4 Закона о парничном поступку.

¹⁷⁸ Д. Новаковић, *op. cit.*, стр. 143.

3. Смрт даваоца издржавања као разлог за раскид уговора о доживотном издржавању

Последњи разлог за раскид уговора о доживотном издржавању који предвиђа Закон о наслеђивању јесте смрт даваоца издржавања. У том случају, до раскида уговора ће доћи само онда када законом одређена лица не наставе да дају издржавање које је пружао давалац издржавања.

По редовном току ствари, овај уговор би требало да престане наступањем смрти примаоца издржавања, тада је сврха уговора остварена, за живота примаоца је пружано потребно издржавање, након смрти су испуњене и остале обавезе које су уговором предвиђене, а имовина је у часу његове смрти пренета на даваоца издржавања. Међутим, може се десити да пре смрти примаоца издржавања наступи смрт даваоца издржавања, што даље значи да сврха уговора није остварена и још увек постоји потреба за издржавањем примаоца. Управо је из тог разлога законодавац прописао правне последице претходне смрти даваоца, па и могућност раскида уговора услед његове смрти (чл. 204 и 205 ЗОН). У случају да наступи смрт даваоца издржавања пре смрти примаоца издржавања могуће су две ситуације: раскид уговора о доживотном издржавању или наставак уговора.

Уговор о доживотном издржавању биће продужен *ipso iure* у тренутку смрти даваоца издржавања онда када уговор наставе да врше они потомци, односно супружник који хоће и могу да наследе даваоца издржавања, и који пристану да пружају даље издржавање.¹⁷⁹ Такође, уколико давалац издржавања није имао потомке, али је имао супружника који жели да настави издржавање, он ће то моћи, без обзира на чињеницу да у том тренутку супружник прелази у други наследни ред, јер он и када прелази у други наследни ред задржава привилегован положај.¹⁸⁰ Уговор који се продужава исти је по правима и обавезама, и на њега се примењују сва правила као да је преминули давалац и даље уговорна страна, с тим што увек постоји опција његовог новелирања.¹⁸¹

У теорији се наводи да пристанак за пружање даљег издржавања може бити дат изричито или прећутно.¹⁸² Изричито на тај начин што ће се речима, изјавама, потомци и/или супружник даваоца издржавања изјаснити да пристају да и даље пружају издржавање, а прећутно на тај начин што ће само наставити да извршавају обавезе које су предвиђене

¹⁷⁹ Видети: чл. 204, ст. 1 ЗОН. Ступањем на место даваоца издржавања „ова лица преузимају све обавезе из уговора, али и сва права, па и право да траже раскид уговора о доживотном издржавању због неподношљивих односа, као и других законом предвиђених разлога“. У том смеру и: М. Крећ, Ђ. Павић, *op. cit.*, стр. 392.

¹⁸⁰ О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 538.

¹⁸¹ *Ibid.*, стр. 539.

¹⁸² „Сагласност за продужење уговора потомци и супружник могу изјавити речима, уобичајеним знацима или другим понашањем из кога се са сигурношћу може закључити о њеном постојању, под условом да је учињена слободно и озбиљно“. И. Бабић, *op. cit.*, стр. 331.

уговором.¹⁸³ За наставак уговора прималац издржавања није дужан да супружника и потомке даваоца издржавања позива да преузму обавезе из уговора.¹⁸⁴

Међутим, оно што може бити спорно јесте ситуација када се лица овлашћена законом изјасне изричито да пристају да наставе да пружају издржавање, или прећутно наставе извршавање уговорних обавеза, а прималац издржавања оспори да је такав пристанак дат (односно тврди да је уговор раскинут, јер они нису желели да наставе да пружају издржавање). Тада се намеће питање на који начин би потомци и супружник који су позвани на наслеђе, могли да обезбеде да њихов пристанак не буде споран?

Према Мишљењу Савета Јавнобележничке коморе, да ли су права и обавезе даваоца издржавања прешле на супружника и потомке утврђује се решењем о наслеђивању. Изјаву о томе да ли пристају да наставе да извршавају уговорене обавезе они дају у оставинском поступку иза смрти даваоца издржавања и да изјава по својој природи представља наследничку изјаву и даје се у форми која се захтева за пуноважност наследничке изјаве.¹⁸⁵ Уколико, пак, овакав пристанак није утврђен у оставинском поступку мишљења смо да би наведена ситуација могла бити решена подношењем декларативне тужбе и доношењем утврђујуће пресуде којом би био констатован пристанак за пружање издржавања. Сматрамо да је оваква правна ситуација сигурнија и поред чињенице да се уговор продужава по сили закона.

До раскида уговора о доживотном издржавању долази по сили закона тренутком смрти даваоца онда када он није имао потомке који би били позвани на наслеђе, а ни супружника.¹⁸⁶ До раскида уговора долази и ако потомака и/или супружника има, а они не наставе са издржавањем, али су правне последице битно другачије у зависности од тога да ли они не могу или не желе да наставе са давањем издржавања. Иначе, ова врста раскида

¹⁸³ О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 538.

¹⁸⁴ Такав је став заузет и у судској пракси: „Супруга и мајка данашњих тужених није испуњавала преузете обавезе из уговора о доживотном издржавању до своје смрти, а ни тужени касније. Без значаја је околност на коју тужени указује, да их прималац издржавања није позивао да преузму обавезе из наведеног уговора, јер то није претпоставка за раскид уговора“. Видети: Одлука Врховног суда БиХ, Рев. 144/90 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 332). Сматрамо да је суд правилно одлучио када је усвојио тужбени захтев и раскинуо уговор, јер су законски услови за то били испуњени. С обзиром на то да након смрти даваоца издржавања његови потомци ступају на исто место које је у уговорном односу имао давалац издржавања, дужни су да испуњавају све обавезе предвиђене у уговору. Како одуство пристанка није доказано, по сили закона уговор је био продужен. Тужени су требали наставити са извршавањем обавезе, а како то нису учинили, прималац издржавања, имао је права да тражи раскид уговора о доживотном издржавању због неиспуњења обавеза.

¹⁸⁵ Мишљење Савета Јавнобележничке коморе од 25.07.2018. године (извор: *Paragraf Lex*). Супротан став заузела је старија судска пракса: „Да ли је обавеза даваоца издржавања, у конкретном случају, прешла на предлагаче или не, не спада у оставински поступак“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 3897/97 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 263).

¹⁸⁶ Тако је и Окружни суда у Ваљеву утврдио: „Иза даваоца је остала његова ванбрачна жена. Права и обавезе из уговора о доживотном издржавању престају. Ванбрачна жена није овлашћена да тражи накнаду за раније дато издржавање“. Видети: Одлука Окружног суда у Ваљеву, Гж. 98/2005 (извор: Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 259, фуснота 79).

уговора о доживотном издржавању је последица одређених специфичности овог уговора¹⁸⁷ и својствена је само њему.

3.1. Лица на која прелазе обавезе из уговора о доживотном издржавању након смрти даваоца издржавања

Као што смо напоменули, законом је предвиђено да након смрти даваоца издржавања обавезе из уговора прелазе на супружника и потомке који га *in concreto* наслеђују, ако пристану на то. Да би супружник и потомци даваоца издржавања могли да наставе да дају издржавање примаоцу након његове смрти, они морају у конкретном случају да наследе даваоца – уколико су се одрекли наслеђа или из неког разлога не могу да га наследе, неће моћи да преузму обавезу издржавања из уговора. У случају да они буду оглашени наследницима даваоца, али не желе или не могу да наставе издржавање, уговор се раскида.

Ако супружник наслеђује са наследницима другог наследног реда па не настави издржавање, ниједан други наследник не може наставити пружање издржавања. То значи да чак и онда када би било других даваочевих наследника који би желели да наставе да пружају издржавање, они то не би могли. Једино решење у том случају било би закључење новог уговора са примаоцем,¹⁸⁸ што не представља никакав наставак уговора. Ако даваоца издржавања наслеђују лица која по закону нису овлашћена да наставе издржавање, прималац издржавања би се услед његовог раскида неосновано обогатио, јер не би био дужан да да надокнаду за раније дато издржавање.¹⁸⁹ Чини се да је оваквом законском формулацијом прималац издржавања фаворизован јер задржава сва давања и услуге које су му учињене, без да вредност истих надокнади. Сматрамо да би такво неосновано обогаћење било спречено када би законском формулацијом било предвиђено да сви наследници даваоца издржавања могу да наставе са издржавањем.

Из овога што смо претходно навели намеће се питање зашто се законодавац определио да ограничи круг лица на која може да пређе обавеза издржавања само на потомке и супружника даваоца који су позвани да га наследе, којом се то идејом руководио? У теорији се овакво решење оправдава чињеницом да су ова лица најчешће већ упозната са обавезама из уговора, да су имала могућност да упознају примаоца издржавања, као и прималац издржавања њих, те да су најчешће директно или индиректно учествовали у

¹⁸⁷ С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, стр. 549.

¹⁸⁸ „Ако су даваоца издржавања наследила лица која нису његов брачни друг или његови потомци, уговор по закону престаје, али ти наследници могу преузети обавезе, с тим што тада они треба са примаоцем издржавања да закључе нови уговор, с обзиром да је смрћу даваоца издржавања *ex lege* престало дејство ранијег уговора“. М. Почуча, *op. cit.*, стр. 178.

¹⁸⁹ Исто: М. Станковић, *op.cit.*, стр. 575.

давању издржавања, па би у том смислу и могли наставити да извршавају уговорне обавезе.¹⁹⁰ Осим тога, указује се да би у случају да је прималац издржавања преминуо први, имовина из уговора би након смрти даваоца прешла на његове наследнике – зато је и оправдано да у случају претходне смрти даваоца уговорне обавезе наставе његови најближи наследници, који су и највише заинтересовани да се уговор изврши до краја.¹⁹¹

Са наведеним мишљењем не бисмо се могли сложити, јер законодавац приликом регулисања овог права никако није смео као полазну тачку имати чињеницу да би имовина након смрти даваоца, по редовном току ствари, припала његовим потомцима и супружнику. Сматрамо да примарна сврха овог уговора није стицање имовине, већ пружање потребне неге и брига о примаоцу издржавања. Пристанак за даљим давањем издржавања од стране потомака и/или супружника не би требало да буде заснован на идеји о стицању имовине која је предмет уговора, него првенствено на жељи и вољи да издржавање буде пружено, како би се превасходно помогло примаоцу издржавања. Такође, поред тога што би по редовном току ствари имовина припала супружнику и потомцима даваоца издржавања, не можемо занемарити чињеницу да је давалац могао располагати том имовином у корист других лица, да је надживео примаоца издржавања. И сама претпоставка да је прималац познавао потомке и супружника даваоца и да они понекад учествују у давању издржавања врло је проблематична, јер то уопште не мора бити случај из много разлога (нпр. услед незаинтересованости ових лица, чињенице да живе и раде у другом месту или другој држави, и из многих других разлога), осим ако је између даваоца и примаоца издржавања била уговорена заједница живота. У том случају, под претпоставком да су у заједници живота са њима живели и супружник, односно потомци даваоца, могло би се сматрати да постоји блиска веза између самих потомака/супружника даваоца издржавања и примаоца издржавања.¹⁹²

Такође, у правној теорији има мишљења да је законодавац на начин на који је прописао решење заштитио уговорни и животни интерес примаоца издржавања. Законодавац је ублажио алеаторну природу уговора о доживотном издржавању, како би примаоцу обезбедио бригу, пажњу и издржавање, који су му неопходни у континуитету, уместо да раскидом уговора дође у ситуацију да води дуготрајне и скупе судске спорове са даваочевим

¹⁹⁰ Видети: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 538.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² „Прималац најчешће живи у заједничком домаћинству са члановима даваоачеве породице, а и у случајевима када прималац и давалац не живе заједно природа даваоачеве обавезе изискује мноштво чинида које често давалац обавља уз помоћ свог брачног друга и других чланова домаћинства. Због тога, у случају смрти даваоца издржавања уговор не мора престати већ је примаоцу издржавања и наследницима дата могућност да га раскину или да и даље остану у уговору”. Н. Суботић-Константиновић *Уговор о доживотном издржавању*, у: Станковић О., Перовић С., Трајковић М. (ред.), *Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада*, Том III, Београд, 1978, стр. 535.

наследницима, а да потом или у међувремену пронађе лице са којим би закључио нови овакав уговор.¹⁹³

Да бисмо дали неко наше виђење овако постављеног проблема, пре свега, осврнућемо се на то какви су уговори који су *intuitu personae*. Ови уговори се закључују с обзиром на личне квалитете уговорних страна, што даље значи да су права и обавезе која из њих настају непреносива и гасе се смрћу уговорне стране. У складу са наведеном дефиницијом јасно је сасвим да решење законодавца, које предвиђа могућност наставка уговора, није у складу са правном природом уговора о доживотном издржавању. С друге стране, покушавајући да ипак схватимо овакав став законодавца, можемо сагледати ово питање са мало другачијег аспекта. У том смислу ћемо узети поред уговора о доживотном издржавању као пример још неки уговор *intuitu personae* као што је рецимо уговор о делу реномираног сликара да изради наручен портрет. У случају да тај сликар умре, сасвим је јасно да портрет не може да буде израђен од стране његовог наследника на идентичан начин на који би га он израдио. Тада, начин израде зависи искључиво од његовог знања, односно његовог личног дара и умећа за сликањем. Насупрот томе, када је реч о обавезама које могу да буду предмет уговора о доживотном издржавању, неспорно можемо закључити да начин извршавања обавезе не зависи од самог знања, умећа или нечег сличног од стране даваоца издржавања (што не искључује могућност да предмет неког од многих уговора може да буде нека обавеза коју само давалац може да изврши одређеним квалитетом због знања које поседује о томе, али то свакако није правило). То су обавезе које су извршиве од стране широког круга субјеката. Оно због чега је у конкретном случају битна лична/е особина/е даваоца издржавања јесте чињеница да прималац њему, као таквој личности, верује да ће он те обавезе извршавати. Такође, да неће изиграти његово поверење и да ће он добити потребну бригу, негу и издржавање од стране даваоца издржавања. На основу изнетог, можемо закључити да могућност да обавезе из уговора о доживотном издржавању наставе да извршавају потомци или супружник даваоца издржавања, сама по себи не представља негативну ствар. Штавише, може бити и позитивно решење.

У вези са претходном смрћу даваоца издржавања и могућношћу преласка обавезе издржавања на његовог супружника и потомке, јавља се већи број спорних питања. Тако, спорна је ситуација када би иза даваоца издржавања остали његови потомци, који су малолетни. Уколико је постојање пословне способности неопходан услов за закључење овог уговора и његове пуноважности, сматрамо да је од битног утицаја и за наставак његовог

¹⁹³ М. Станковић, *op. cit.*, стр. 574.

извршења.¹⁹⁴ Ако пођемо од чињенице да су лица која нису навршила 14 година потпуно пословно неспособна,¹⁹⁵ можемо закључити да потомци млађи од 14 година не би могли да наставе да извршавају овај уговор. Даље, узимајући у обзир чињеницу да у име млађих малолетника, односно лица која нису навршила 14 година, правне послове закључују њихови законски заступници, овде се можемо запитати да ли би било ко од њих могао да настави уговор о доживотном издржавању, а посебно имајући у виду да је у питању уговор *intuitu personae*? Чини да то не би било могуће и да уговор не би могао да се настави. С друге стране, када говоримо о старијим малолетницима, односно деци која су навршила 14 година, они имају ограничену пословну способност. То даље значи да они имају права да закључују самостално правне послове мањег значаја, док остале правне послове могу закључивати уз претходну или накнадну сагласност свог законског заступника, а када је реч о располагањима непокретностима или покретним стварима велике вредности – потребна је и сагласност органа старатељства.¹⁹⁶ Оно што овде можемо закључити јесте да обавезе које произлазе из уговора о доживотном издржавању превазилазе послове редовног управљања и пословања, што даље значи да би за наставак уговора била потребна сагласност органа старатељства. Питање је да ли би орган старатељства дао такву сагласност и ако би постојала сагласност законског заступника потомака. Мишљења смо да би у конкретном случају таква сагласност морала изостати, а узимајући у обзир да лице које је навршило 14 година не може по реалним критеријумима да води бригу, негу, као и да пружа издржавање које је потребно примаоцу издржавања, те сврха уговора не би могла бити остварена на тај начин.¹⁹⁷ Потпуна пословна способност стиче се са 18 година,¹⁹⁸ и тада би потомак лично могао да се изјасни да ли пристаје да настави да пружа издржавање.

Све напред наведено наводи нас на следеће питање: уколико су потомци малолетни, желе да наставе уговор а не могу, како би суд одлучио о накнади за дато издржавање? Да ли би наведену накнаду досуђивао, позивајући се на чл. 205 ЗОН и на то да потомци због чињенице да су малолетни нису у стању да наставе издржавање, или би, пак, одбио тужбени

¹⁹⁴ Међутим, способност за расуђивање даваоца издржавања јавила се у пракси као спорна будући да је ово уговор који се закључује с обзиром на лична својства уговарача. Тако, Врховни касациони суд Србије у поступку по ревизији о пуноважности уговора о доживотном издржавању које је, у име двогодишњег детета као даваоца издржавања, закључио његов законски заступник, није утврдио а priori да малолетници могу или не могу да закључују овај уговор, већ је, у конкретном случају, одлука укинута и враћена нижестепеном суду на поновно одлучивање. Видети: Одлука Врховног касационог суда, Рев 165/15 (извор: А. Тасић, *op. cit.*, стр. 292, фуснота 13). Са наведеном одлуком не бисмо се могли сложити. Сматрамо да је овакав уговор фиктиван јер је циљ његовог закључења највероватније изигравање интереса наследника примаоца издржавања. Такође, сматрамо да малолетно лице не може самостално да пружа издржавање.

¹⁹⁵ Млађи малолетник може да предузима правне послове којима стиче искључиво права, затим послове којима не стиче ни права ни обавезе, као и послове мањег значаја. Видети: чл. 64, ст. 1 Породичног закона.

¹⁹⁶ Видети: чл. 64, ст. 1 и чл. 193, ст. 3 Породичног закона.

¹⁹⁷ Све наведено важи за пунолетне наследнике даваоца који су потпуно лишени пословне способности.

¹⁹⁸ Видети: чл. 11, ст. 1 Породичног закона.

захтев, а све у складу са чл 204, ст. 2 ЗОН? Мишљења смо да ни једно, ни друго решење није најбоље, али да би свакако правичније решење било да суд усвоји тужбени захтев и малолетним потомцима досуди накнаду за дато издржавање.

Законодавац није детаљније регулисао ни ситуацију када давалац издржавања има више потомака и супружника, и какве би последице из тога произашле, те сматрамо да уколико би више законом овлашћених наследника даваоца пристало да настави да пружа издржавање, да би они солидарно требало да одговарају за испуњење. Није регулисана ни ситуација када неки од наследника пристану да пружају издржавање, неки од њих не пристану, а неки не могу из оправданих разлога да наставе издржавање?

Даље, може се поставити и питање на који начин ће међу њима бити подељена имовина која је предмет уговора?

Мишљења смо да би свакоме требало да припадне удео, једнак наследном делу који би свако од њих добио након смрти даваоца издржавања, да је по редовном току ствари он умро након примаоца издржавања. Оно што је овде недостатак јесте да се потомак/супружник који је реално више учествовао у издржавању ставља у неповољнији положај. Он би и у једном и у другом случају био тај који би морао да доказује да је учествовао више у издржавању, и да му припада већи удео. У том случају би морао да тражи накнаду те разлике од осталих који нису пружали издржавање у једнаком обиму. Све то са теоријског аспекта делује једноставније, али са практичне стране је дискутабилно како би се удели у учешћу у издржавање могли одређивати, с обзиром на то да давања која су нематеријалног карактера нису реално мерљива.

Интересантно је и питање, шта у случају када је у тренутку закључења уговора било више даваоца, па у току извршавања један од њих умре? Сматрамо да би у случају смрти једног од даваоца издржавања његове обавезе издржавања могли преузети његови потомци који би били позвани на наслеђе, као и супружник, који би на то пристали.¹⁹⁹

3.2. Одсуство сагласности примаоца издржавања за наставак уговора

За продужење уговора о доживотном издржавању након смрти даваоца предвиђено је да је потребан пристанак потомака који су позвани на наслеђе, као и супружника, али не и примаоца издржавања. Противљење примаоца издржавања да се уговор настави нема правног значаја.²⁰⁰ На истом становишту била је и судска пракса. У једном случају, супруга и кћи даваоца пристале су да преузму уговорне обавезе након његове смрти, али прималац

¹⁹⁹ Тако и: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 538.

²⁰⁰ М. Почуча, *op. cit.*, стр. 178.

издржавања то није желео и тражио је раскид уговора. Међутим, суд је такав тужбени захтев одбио.²⁰¹ Прималац је овде могао да тражи раскид уговора из неког од других законом предвиђених разлога. Међутим, оно што је проблематично јесте да се докаже да је заиста неки од тих разлога наступио, што није једноставно уколико друга страна уредно испуњава своје обавезе.

Иако је идеја законодавца била да прописивањем преласка обавеза на супружника и потомке преминулог даваоца првенствено заштити интересе примаоца и обезбеди му континуитет издржавања, у правној теорији има мишљења која говоре у прилог томе да прописано решење није сасвим повољно по примаоца издржавања и да демонстрира извесну недоследност законодавца,²⁰² јер не прописује да је потребан и пристанак примаоца издржавања како би се издржавање наставило. Наводи се да је такав став законодавца неприхватљив из више разлога, а пре свега узимајући у обзир правну природу уговора о доживотном издржавању који се закључује с обзиром на посебна својства личности и да оба уговарача (а нарочито прималац) строго воде рачуна са киме ће закључити уговор.²⁰³

Сматрамо да је законско решење непотпуно, и да примаоца издржавања ставља у неповољан положај јер се његова сагласност за продужење уговора не захтева. Нејасно је зашто је законодавац сматрао да би прописивањем пристанка примаоца издржавања било онемогућено одржавање уговора о доживотном издржавању. Из тих разлога је овакво решење неприхватљиво.

Поред наведеног, неспорно је да је непрописивање пристанка примаоца издржавања за наставак пружања издржавања у супротности са начелом аутономије воље. Сагласност воља потребна је како би уговор настао, трајао (наставио се) и престао. Оваком одредбом законодавца ускраћено је примаоцу издржавања поштовање једног од основних уговорних начела. У суштини, овај недостатак законске одредбе сматрамо најспорнијим и највећим пропустом. Наиме, чини се да давање могућности да одређена лица могу да наставе да врше обавезе из уговора може омогућити више позитивних ствари него што би било негативних последица. Међутим, само онда када би законском одредбом, поред пристанка супружника и потомака, био прописан и пристанак примаоца издржавања. Нејасно нам је како је законодавац пропустио да овај пристанак регулише, с обзиром на то да се овај уговор закључује првенствено како би се примаоцу пружио потребно издржавање и како би његови

²⁰¹ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2256/93 (извор: И. Бабић, *op. cit.*, стр. 332). Пуномоћник тужиоца у овом предмету учинио је пропуст јер је тражио раскид и поништај уговора, иако наведена околност никако не може бити разлог за поништај уговора.

²⁰² М. Станковић, *op. cit.*, стр. 573

²⁰³ Видети: С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању*, стр. 550.

интереси били заштићени. Наведени интереси се не штите наведеним пропустом, већ се исти нарушавају.

Не бисмо се могли сложити са тим да је чињеница да њему стоје на располагању могућности да тражи раскид из законом прописаних разлога, довољна како би се отклонио пропуст који је законодавац учинио. Пре свега, јер таква могућност не анулира чињеницу да је пристанак примаоца битан и неопходан за наставак овог уговора. Њему је битно ко ће обавезе извршавати и у кога би имао поверења да му извршавање обавеза повери. Даље, јер раскид из неког другог законом предвиђеног разлога може да има последице у виду накнаде коју би баш он, као прималац издржавања, морао да плати.²⁰⁴ Тада не би морао да учествује у судском поступку за раскид уговора и излаже се трошковима поступка, као и накнадама за примљено издржавање.²⁰⁵

Према томе, а у складу са свим напред изнетим, мишљења смо да одредба којом би била дата могућност наставак уговора, али уз обавезну сагласност примаоца издржавања у крајњем не би давала негативне резултате и било би пожељно да иста постоји. Пристанак примаоца издржавања је од пресудне важности за опстанак уговора.

За отклањање конкретног пропуста (у делу у коме није прописан пристанак примаоца издржавања) који је законодавац учинио може се узети решење прописано Швајцарским закоником о облигација који прописује да у случају смрти даваоца прималац може захтевати раскид уговора у року од једне године.²⁰⁶ Сматрамо да је наведена законска формулација прихватљива и да би наш законодавац у чл. 204 ЗОН требало да унесе и трећи став којим би била предвиђена оваква могућност. Оправдање за овакав став огледа се у томе да би се уговор одржао на снази, било би могуће да се настави пружање бриге и неге примаоцу издржавања и на тај начин се спречи да прималац остане без потребног издржавања. Даље, прималац се не би излагао трошковима надокнаде за раније учињена давања, нити би морао поново да тражи особу која је спремна да му издржавање пружа, односно особу за коју би сматрао да може да њему пружи издржавање какво му је потребно. Такође, било би довољно времена да прималац и лица која преузму издржавање виде да ли је могуће да се прилагоде и слажу, с обзиром на њихове особине, и да остану у уговорном односу. Уколико би, ипак, дошло до раскида уговора, мишљења смо да би прималац издржавања требало да буде дужан да исплати одређену накнаду.²⁰⁷ Ова обавеза примаоца постојала би уколико су лица која су

²⁰⁴ Као што је то случај са накнадом штете услед неиспуњења или правичне накнаде када је реч о поремећеним односима уколико би до њих дошло његовом кривицом (који настану као последица тога да он не жели да настави да прима издржавање од лица која су на то пристала).

²⁰⁵ С друге стране, уколико би његов пристанак изостао, прималац издржавања имао би обавезу да исплати накнаду за пружено издржавање.

²⁰⁶ Види: чл. 528 Швајцарског законика о облигацијама.

²⁰⁷ Како накнаду за давања која су дата након смрти даваоца, тако и за давања за време даваоачевог живота.

наставила да пружају издржавање уредно извршавала обавезу. На тај начин, сматрамо да би била спречена свака евентуална злоупотреба од стране примаоца издржавања.

3.3. Правна дејства раскида уговора о доживотном издржавању због смрти даваоца издржавања

Законом су прописана основна правна дејства раскида уговора о доживотном издржавању након смрти даваоца. Његови потомци и/или супружник који не би пристали да наставе издржавање, не би имали право да траже накнаду за раније дато издржавање и у односу на њих уговор би се сматрао раскинутим по сили закона.²⁰⁸ Међутим, уколико они нису у стању да наставе са извршавањем уговорних обавеза и то докажу, од примаоца могу захтевати накнаду од примаоца издржавања за давања која је добио.²⁰⁹ Према важећем законском решењу, дакле, основно дејство раскида овог уговора огледа се у постојању или непостојању обавезе примаоца издржавања да плати правичну наднаду за примљено издржавање и она ће зависити од тога да ли се уговор раскида према члану 204 или члану 205 Закона о наслеђивању.

Питање које привлачи пажњу јесте на који начин би се утврдило да неко лице жели, али да „није у стању“ да пружи издржавање. Фактичко је питање када постоји хтење, али не постоји могућност да се уговор продужи.²¹⁰ Да бисмо дали одговор на ово питање требало би, пре свега, да сагледамо који су то разлози који би потомка/супружника могли довести до тога да „није у стању“ да пружи издржавање. Сматрамо да и поред тога што је законодавац био недовољно одређен приликом формулације овог термина, под њиме би могао бити подведен само онај разлог или разлози који би реално, просечног човека, довели у ситуацију да не може пружити издржавање.

Тако, ови разлози могу бити имовинске природе.²¹¹ Разлози би били када нпр. лице није у добром имовинском стању и има тек довољно финансијских средстава да себе издржава. Такође, и у случају када има више малолетне деце коју издржава или када већ има неку другу особу о којој брине и коју издржава. Све напред наведене чињенице практично могле би бити доказане потврдом о незапослености, потврдом о томе да је лице корисник социјалне помоћи, доказом о висини примања која лице остварује, саслушањем сведока којима пружа издржавање, изводима из матичне књиге рођених у случају да издржава малолетну децу и сл.

²⁰⁸ Видети: чл. 204, ст. 2 ЗОН.

²⁰⁹ Видети: чл. 205, ст. 1 ЗОН.

²¹⁰ О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 540.

²¹¹ *Ibid.*

Даље, ти разлози могу се тицати здравственог стања самог потомка/супружника или чланова његове породице.²¹² Тако, у случају теже болести, такво лице не може пружати издржавање ни себи, а не примаоцу издржавања, док у случају болести члана своје породице он већ мора водити бригу и негу о том члану, па на тај начин бити спречен да издржавање пружа примаоцу издржавања. У практичном погледу, наведене чињенице би се у судском поступку могле доказивати различитом медицинском документацијом коју поседује сам потомак/супружник када је реч о његовом здравственом стању, односно медицинском документацијом која се води на име неког члана породице који има здравствене проблеме. По потреби, било би могуће и обављањем вештачења од стране вештака медицинске струке. Сматрамо да би суд могао здравствено стање самог потомка/супружника или чланова његове породице подвести под тим „да није у стању“, ако је реч о неком тежем, хроничном обољењу, али не и ако је реч о неком привременом погоршању здравља које је пролазно. О томе би било потребно да се изјасне вештаци медицинске струке (за конкретну област медицине којој припада погоршање здравља на које се лице позива), на околности да ли здравствено стање на које се позива конкретно лице има трајније последице, односно да ли утиче на нормално функционисање лица.

Мишљења смо да се разлози за немогућност продужетка уговора могу тицати и неких објективних животних ситуација. То би била нпр. ситуација у којој неки од потомака живи у иностранству, а желео би да даје издржавање.

Оно што је законодавац прописао у члану 205 Закона о наслеђивању, а тиче се права на надокнаду за дато издржавање и параметара на основу којих се она одређује, вредно је похвале и позитивна је ствар. У неким случајевима може доћи до тога да потомци који су позвани да наследе, као и супружник, желе да наставе издржавање, али нису у стању да то учине. Тада, они могу да захтевају накнаду од примаоца издржавања за дато издржавање, коју суд одређује по слободној оцени, ценећи имовно стање примаоца издржавања и оних који су били овлашћени на продужење уговора.

Прописивањем параметара за оцену висине надокнаде за раније дато издржавање, законодавац штити примаоца издржавања, с обзиром на то да је исти врло често особа скромнијег имовног стањем, често само имовином која је предмет његове уговорне обавезе. Ценећи имовно стање примаоца приликом одређивања надокнаде, суд неће довести у питање његову егзистенцију надокнадом коју досуди. Узимајући у обзир да је овај уговор трајнијег карактера и да су давања најчешће вршена у дужем временском периоду, мишљења смо да би суд требало да цени, поред имовног стања примаоца издржавања и оних који су били овлашћени да продуже уговор, и трајање уговора од тренутка закључења. У складу са тим,

²¹² *Ibid.*

сматрамо да би законодавац требало да предвиди и овај параметар за одређивање висине надокнаде.

Што се тиче начина на који би наведена надокнада могла бити остварена, иста може бити потраживана тужбом, у парници. Износ накнаде суд оцењује по слободној оцени, у складу са одредбама Закона о парничном поступку, при чему искључиво цени имовно стање примаоца издржавања и лица која су била овлашћена да продуже уговор. Зато износ накнаде према сваком од њих може бити различит.²¹³

Оно што је, чини се, законодавац ипак пропустио да регулише јесте шта у случају да један од потомака или супружник није у стању да настави издржавање, док сви остали наставе да пружају издржавање? Ову правну празнину законодавац би требало да попуни и ову ситуацију регулише, како би се избегло различито поступање судова у пракси, и како би потомак/супружник који не може да настави издржавање знао од кога и у ком року може да захтева накнаду за дато издржавање. На основу постојећих норми можемо једино да закључимо да би овај потомак/супружник имао права да захтева наведену накнаду која је регулисана ставом 2 члана 205 ЗОН.²¹⁴

На основу наведеног сасвим је јасно да ретроактивно дејство раскида уговора постоји у случају када се уговор раскида у складу са чланом 205 ЗОН.²¹⁵ С друге стране, таквог дејства нема, онда када се уговор о доживотном издржавању раскида у складу са чланом 204. У правној теорији има схватања да је такво решење неприхватљиво јер нема ниједног аргумента који би говорио о оправданости стављања у неповољнији положај даваочевих наследника од самог даваоца. Напротив, њих треба ставити у исти положај у коме би био и давалац у случају раскида уговора. Разлика да ли се уговор раскида према члану 204 или 205 огледала би се у томе да ли би наследници били дужни да надокнаде штету или не. У случају раскида према члану 204 ЗОН, наследници би имали право на повраћај датог, али би они били обавезани да примаоцу издржавања, због раскида уговора, надокнаде штету.²¹⁶ Уколико би уговор био раскинут према члану 205 ЗОН, наследници би имали право на надокнаду за учињена давања, али не би били обавезни да надокнаде штету примаоцу издржавања.²¹⁷

²¹³ О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 540.

²¹⁴ Приликом оцене износа накнаде који би досудио, суд би, поред наведених параметара, морао имати у виду и чињеницу колики би потомак/супружник имао само удео у обавези пружања издржавања, односно удео у ствари која би након смрти примаоца издржавања прешла у својину наследника даваоца издржавања који су преузели обавезу издржавања.

²¹⁵ Мада и у том случају није реч о ретроактивном дејству у целости јер суд досуђује износ узимајући у обзир имовно стање уговорних страна, а не укупну вредност учињених давања.

²¹⁶ При чему се треба прихватити начелан став по коме се накнада штете не састоји у натуралној реституцији стања које би постојало да уговор није закључен, него у томе да стави повериоца у исти имовински положај у коме би се налазио да му је уговорена обавеза уредно извршена. Видети: С. Сворцан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, стр. 204.

²¹⁷ Видети: *ibid.*, стр. 203.

IV РАЗЛОЗИ ЗА РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ РЕГУЛИСАНИ ЗАКОНОМ О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА

1. Споразумни раскид уговора о доживотном издржавању

Споразумни раскид уговора проистиче из слободe уговарања – пошто су стране слободне, у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја, да своје односе уреде по свом нахођењу, оне могу сагласношћу воља окончати уговор који су закључиле.²¹⁸ Дакле, уговорне стране слободном вољом одлучују да ступе у уговорни однос, такође, оне могу одлучити да из њега споразумно и изађу.

У нашем праву, могућност споразумног раскида уговора о доживотном издржавању није предвиђена Законом о наслеђивању из 1995. године, за разлику од раније важећих прописа,²¹⁹ већ се на споразумни раскид овог уговора примењују одредбе Закона о облигационим односима.

Споразумни раскид уговора је конкретизација аутономије воље, односно слободe уговарања, и представља нови уговор којим давалац и прималац издржавања одустају од раније закљученог уговора о доживотном издржавању.²²⁰ Оно што је важно напоменути јесте да је споразумни раскид уговора могућ онда када није дошло до извршења уговора у целости, као и у оним случајевима када уговор уопште није извршаван.²²¹ Споразумни раскид уговора није могућ у случају да је уговор у потпуности извршен.²²²

Како ова могућност раскида није детаљније регулисана Законом о наслеђивању, када је реч споразумном раскиду уговора о доживотном издржавању можемо поставити питања да ли би овакав раскид имао ретроактивно дејство, те уколико не би, да ли се страна која је примила одређена давања неосновано обогатила, а друга страна осиромашила? Какво би било дејство споразумног раскида неправог уговора о доживотном издржавању? Даље, узимајући у обзир одредбе Закона о облигационим односима, да ли би био могућ и неформални раскид уговора о доживотном издржавању, или би, у складу са принципом

²¹⁸ Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 262.

²¹⁹ Видети: чл. 125, ст. 1 савезног Закона о наслеђивању из 1955. године и чл. 120, ст. 1 Закона о наслеђивању СР Србије из 1974. године.

²²⁰ С. Перовић, *op. cit.*, 1981, стр. 486; О. Антић, *Облигационо право*, Београд, 2011, стр. 430; М. Станковић, *op. cit.*, стр. 558.

²²¹ „По римском (Јустинијановом) праву уговор се могао споразумно раскинути само пре него што је макар једна страна испунила своју обавезу. Данас се, пак, сматра да је раскидање могућно све дотле док се он обострано не испуни“. Видети: Ј. Радишић, *Облигационо право*, 2004, стр. 178.

²²² Исто: С. Перовић, *op. cit.*, стр. 487. У том случају, могуће је само закључење новог уговора у коме уговорне стране имају супротан положај од оног који су имали у првобитном уговору. Међутим, када је реч о уговору о доживотном издржавању таква ситуација није могућа ни са теоријског, ни са практичног аспекта, те је нећемо ни разматрати.

правне сигурности једино био могућ формалан раскид уговора о доживотном издржавању? Такође, имајући у виду то да се обавезни елементи споразума о раскиду цене према тренутку закључења споразума, да ли је и при закључењу споразумног раскида једнако битна процена пословне способности, као и у тренутку закључења уговора који се раскида?

У наставку рада одговорићемо на ова и бројна друга питања која ће се отворити, и сагледаћемо различите ставове који постоје у правној теорији у вези са постављеним питањима.

1.1. Услови за споразумни раскид уговора

Како је већ речено, споразумни раскид уговора представља нови уговор, којим се ранији уговор раскида, и мора испуњавати услове који су потребни за његову пуноважност. Дакле, да би споразум о раскиду могао производити дејство, неопходно је да су уговорне стране пословно способне, да су постигле сагласност да закључе споразум којим ће раскинути ранији уговор, да је предмет споразума могућ, допуштен, одређен или одредив, а да основ буде допуштен, да постоји и да је истинит. Сваки од ових елемената потребно је ценити у тренутку закључења споразума о раскиду, независно од тога што су они били испуњени у тренутку закључења првог уговора. Све то из разлога јер је могуће да нпр. један уговарач, услед душевне болести, у међувремену изгуби пословну способност, могуће је да се један уговарач нађе под утицајем мане воље, могуће је и да кауза буде недопуштена.²²³

Поред наведених услова, за пуноважност правног посла неопходна је и одређена форма прописана законом. Тако је Законом о промету непокретности прописано да се уговор о промету непокретности закључује у форми јавнобележнички солемнизоване исправе,²²⁴ а Законом о јавном бележничтву да се уговор о располагању непокретностима пословно неспособних лица закључује у форми јавнобележничког записа.²²⁵ Такође, форма је неопходан услов и када су уговорне стране предвиделе да је закључење уговора у одређеној форми битан елемент за пуноважност правног посла. На основу изнетог, намеће се питање, с обзиром на то да је форма била битан елемент за пуноважност првобитно закљученог уговора, да ли је она битан елемент и за споразум о раскиду тог уговора?²²⁶ У теорији постоје мишљења како би се паралелизам форми могао прихватити као изузетак, а не као правило,

²²³ О. Антић, *Облигационо право*, стр. 419.

²²⁴ Видети: чл. 4, ст. 1 Закона о промету непокретности, *Сл. гласник РС*, бр. 93/2014, 121/2014 и 6/2015.

²²⁵ Видети: чл. 82, ст. 1, тач. 1 Закона о јавном бележничтву.

²²⁶ У старом римском праву за престанак уговорне облигације важио је строги паралелизам форме: свакој форми настанка облигације одговарала је одређена форма престанка облигације. У позном римском праву, посебно после Јустинијанових реформи, форма губи ранији значај. У савременом праву форма нема више такав значај као што је то било у прошлости, те се истиче да данас доминира начело консенсуализма. Видети: О. Антић, *Облигационо право*, стр. 419.

као и да се могућност гашења формално настале облигације неформалним начинима може слободно назвати модерном тенденцијом.²²⁷ Отуда, и у нашем позитивном праву предвиђено је као правило да формални уговори могу бити раскинути неформалним споразумом.²²⁸ Како бисмо детаљније сагледали ово питање, а у светлу значаја форме споразума о раскиду уговора о доживотном издржавању, њиме ћемо се бавити у наредном поглављу.

1.2. Форма за споразумни раскид уговора о доживотном издржавању

У делу овог мастер рада, у којем смо говорили о карактеристика уговора о доживотном издржавању, истакли смо да је овај уговор строго формалан. За њега је предвиђена нарочито свечана форма која има конститутивни значај (форма *ad solemnitatem*), што даље значи да је законом прописано да је форма услов његове пуноважности. Законодавац се определио да за овај уговор предвиди строгу, свечану форму, узимајући у обзир његов велики друштвени значај, као и тежину правних последица које уговор производи, како у односу на стране уговорнице, тако и у односу на трећа лица.²²⁹ Уговор о доживотном издржавању мора бити закључен у облику јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе,²³⁰ а приликом солемнизације бележник је дужан да уговорне стране нарочито упозори на то да имовина која је предмет уговора не улази у заоставштину примаоца издржавања и да се њоме не могу намирити његови нужни наследници. О свим извршеним радњама у поступку солемнизације бележник ставља напомену у солемнизационој клаузули. Ако овај уговор има формалних недостатака, биће ништав правни посао.²³¹

С обзиром на то да споразумни раскид уговора није регулисан Законом о наслеђивању, на њега се примењују одредбе Закона о облигационим односима. Чланом 68 ЗОО предвиђено је следеће:

„Формални уговори могу се раскинути неформалним споразумом, изузев ако је за одређени случај законом предвиђено што друго, или ако циљ због кога је прописана форма за закључење уговора захтева да раскидање уговора буде обављено у истој форми“.

²²⁷ У том правцу и Ј. Радишић, *Облигационо право*, 2004, стр. 164: „Такав споразум представља уговор о раскидању другог уговора. Он се може склопити у било којој форми, чак и у случају када је уговор који се раскида формалан“.

²²⁸ О. Антић, *Облигационо право*, стр. 419.

²²⁹ Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 194.

²³⁰ Једино у случају када се овим уговором располаже непокретним стварима пословно неспособног лица, он би морао да буде закључен у форми јавнобележничког записа, сходно горе наведеном чл. 82, ст. 1, тач. 1 Закона о јавном бележничтву..

²³¹ Видети: чл. 195 ЗОН.

Питање значаја форме код споразумног раскида уговора о доживотном издржавању је предмет сталне пажње правних теоретичара и предмет потпуно дијаметралних схватања. С једне стране, има ставова да овај уговор може бити раскинут и неформалним путем и да за тако нешто нема препреке, док с друге стране, има ставова да је једино формалан начин раскида могућ.

Одступање од паралелизма форми објашњава се следећим аргументима: док се код закључења уговора странке обавезују, па их форма штити од пренагљеног одлучивања, дотле се код престанка уговора странке ослобађају обавеза, стављајући се у положај у коме су биле пре обавезивања.²³² Надаље, истиче се да нема правих разлога који би говорили у прилог обавезе формалног раскида уговора о доживотном издржавању, те да ни закон није предвидео обавезу формалног раскида оваквих уговора.²³³ Има и схватања да је неформалан споразумни раскид могућ, а да у случају спора о раскиду треба да важи претпоставка да формални уговор није раскинут неформалним путем, јер је наведена претпоставка не само у служби доказне функције форме већ и у функцији начела правне сигурности.^{234, 235} И у судској пракси наилазимо на сличан став. У једном случају, Апелациони суд у Новом Саду нашао је да „уговор о доживотном издржавању може бити раскинут и неформалним споразумом, јер посебни закон (Закон о наслеђивању) не прописује ништа друго, а циљ због кога је прописана форма код закључења ових уговора не захтева да раскидање уговора буде у истој форми“.²³⁶

У прилог другом ставу, да уговор о доживотном издржавању мора бити раскинут формалним споразумом наводи се да строге јавнобележничке форме имају двоструку функцију: функцију упозорења и доказну функцију. Како је доказна функција код овог уговора нарочито наглашена, она указује да и његов споразумни раскид има форму која се тражи за његово закључење. У том случају је у интересу и уговорника и њихових наследника да се неспорно утврди и документује да уговор више не постоји. У супротном, наводи се да би била отворена могућност за многе злоупотребе – не би се могло знати да ли нередовно испуњење уговорних обавеза од стране даваоца (уз непротивљење примаоца) издржавања представља доцњу или споразумни раскид. Давалац би услед недостатка доказа о раскиду уговора могао да захтева предају ствари, док би примаочеве наследници могли да се

²³² М. Крећ, Ђ. Павић, *op. cit.*, стр. 384.

²³³ О. Антић, *Наследно право*, стр. 359.

²³⁴ О. Антић, *Облигационо право*, стр. 420. Исто и: Д. Ђеранић, М. Драгичевић, Споразумни раскид уговора о доживотном издржавању, *Правна ријеч*, бр. 24/2010, стр. 242.

²³⁵ Наведено, међутим, не важи када је закључен уговор о доживотном издржавању где је својина на непокретности пренета за живота примаоца издржавања на даваоца. „Када је, пак, реч о неправом уговору о доживотном издржавању којим је отуђена непокретност, утисак је да постоји сагласност о томе да овај уговор мора бити раскинут у писаној форми, услед чињенице да се брисање уписаног права даваоца издржавања може извршити само уколико постоји писани траг да је уговор раскинут“. Видети: Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 217.

²³⁶ Видети: Решење Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 11157/10 (извор: *Paragraf Lex*).

позивају на „прећутни раскид“ иако до њега никада није ни дошло, и тако оспоравају право даваоца.²³⁷ Сматра се да је приликом доношења Закона о јавном бележничтву законодавац стао на становиште да се строгим јавнобележничким формама (јавнобележнички запис и солемнизација) претежно штите јавни интереси, тако да те форме важе не само за закључење одређеног уговора, већ и за споразумни раскид тог уговора, односно за његове доцније измене и допуне.²³⁸ Поред наведеног, у литератури је заузет и став да циљ због кога је прописана форма за закључење овог уговора захтева да он буде раскинут у истој форми.²³⁹

Узимајући у обзир све напред наведено, мишљења смо да споразумни раскид уговора мора имати исту форму која је била потребна за закључење уговора о доживотном издржавању, а у прилог томе говоре аргументи који следе. Како смо већ напоменули, одредбе Закона о облигационим односима прописују да је иста форма, која је била потребна за закључење уговора, потребна и за његов раскид, ако циљ због кога је прописана форма за закључење уговора захтева да раскидање уговора буде обављено у истој форми. Пре него размотримо циљ због кога се овај уговор закључује, овде бисмо указали да је потребно да споразумни раскид уговора о доживотном издржавању буде прописан посебно Законом о наслеђивању. У наведеној норми би требало да буде предвиђено да је за споразумни раскид уговора потребна иста форма као и за његово закључење. На тај начин би се у пракси спречило постављање питања у погледу форме.

Циљ прописане форме закључења уговора о доживотном издржавању примарно је заштита интереса уговарача, и то, пре свега, заштита интереса примаоца издржавања. Формом се желе спречити непромишљена располагања и случајеви злоупотребе поверења, односно злоупотребе незнања и тешких прилика примаоца издржавања, јер овакве споразуме најчешће закључују стара и немоћна лица. Такође, чести су и уговори у којима се на страни даваоца појављују неки, али не и сви, „најближи“ законски наследници примаоца издржавања. У том случају, остали законски наследници губе право наслеђивања ствари и права чија је предаја предмет таквих уговора, па се на ову чињеницу мора скренути пажња примаоцу издржавања.²⁴⁰ Мишљења смо да је свечана форма потребна и у случају када се уговор о доживотном издржавању раскида. Сматрамо да управо у складу са циљем овог уговора, јавни бележник при раскиду уговора треба да упозори примаоца издржавања које последице произлазе из тог раскида. Примаоци издржавања су старија лица, а форма код закључења их штити од незнања, немоћи и слично, а неформалним споразумом примаоци издржавања могу да се обавежу да плате изузетно високу накнаду за примљена давања.

²³⁷ Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 262–263; М. Станковић, *op. cit.*, стр. 559.

²³⁸ Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 263.

²³⁹ Н. Стојановић, *Наследно право*, стр. 396.

²⁴⁰ Д. Теранић, М. Драгичевић, *op. cit.*, стр. 241.

Притом, може се десити да та давања можда уопште нису примљена или нису примљена у толикој вредности (те да тиме накнада уопште не одговара реално примљеним давањима и самим тим се давалац на тај начин неосновано обогати).

Када би споразумни раскид уговора о доживотном издржавању био изричито прописан, јавни бележник би био дужан да упозори примаоца издржавања на то колике су његове обавезе према наведеном споразуму, те да исти онда одлучи да ли пристаје или не пристаје на закључење споразумног раскида. Даље, јавни бележник приликом закључења уговора о доживотном издржавању, процењује да ли су уговорне стране пословно способне. С обзиром на то да је пословна способност један од важних услова за пуноважност, сматрамо једнако потребним да се таква пословна способност цени и приликом споразумног раскида. Неспорно је да у току трајања уговора о доживотном издржавању може доћи до тога да једна од уговорних страна изгуби пословну способност. Међутим, како се пословна способност претпоставља, и особа која није била пословно способна може споразумно раскинути уговор о доживотном издржавању у случају када формалан раскид не би био обавезан. То даље значи да овакав неформалан раскид, може да представља један вид злоупотребе. Прималац издржавања може да преузме неке обавезе споразумним раскидом које иначе, да је пословно способан, не би. С друге стране, давалац издржавања може да се одрекне одређених права, којих иначе не би, да је био способан да расуђује.

У случају да се касније утврди да је приликом раскида једна од уговорних страна била пословно неспособна, требало би тражити да се утврди ништавост таквог споразумног раскида. Све то би даље у пракси водило да се поступак одуговлачи и правна сигурност доводи у питање. Када би формални раскид уговора био јасно прописан, јавни бележник би у случају сумње да је једна од уговорних страна пословно неспособна, одбио да потврди споразумни раскид.

У прилог томе да је потребно да овај уговор буде раскинут формалним путем говори и чињеница да би могућност неформалног раскида могла довести и до различитих других злоупотреба. Рецимо, могло би доћи до ситуације у којој након закљученог уговора давалац издржавања није извршавао обавезе предвиђене уговором и он би могао тврдити да је дошло до споразумног раскида уговора о доживотном издржавању неформалним путем. На тај начин би давалац могао да избегне да накнади штету коју је прималац издржавања трпео због неиспуњења. С друге стране, прималац издржавања би, поред тога што није добијао издржавање, трпео и штету која му не би била надокнађена ако би давалац лажно тврдио да је уговор споразумно неформално раскинут.

Поред наведеног, намећу се и питања на који начин би се у случају спора доказивало да је заиста дошло до неформалног раскида? Да ли би довољан доказ били искази сведока

(дискутабилно је и колику веру би суд могао поклонити исказима сведока, с обзиром на то да би једни могли тврдити да до раскида није дошло, а други да до неформалног раскида јесте дошло)? Даље, како би се утврђивала садржина тог неформалног споразумног раскида? Да ли би то било само на основу исказа странке која тврди да је до неформалног раскида дошло, као и колико би, у том случају, суд могао поклонити веру исказу странке, јер је иста заинтересована за исход спора?

Како би се избегле наведене и сличне ситуације сматрамо да је потребно да споразумни раскид уговора о доживотном издржавању буде у истом облику као и сам уговор о доживотном издржавању – дакле у форми јавнобележнички солемнизоване исправе. Форма која је предвиђена не би одуговлачила процес раскида, нити би исти трајао дуго, а све евентуалне последице и спорови би се спречили. Не можемо се сложити са констатацијом да је могућ неформални споразумни раскид, а да у случају спора важи претпоставка да до раскида није дошло, јер наведена претпоставка не решава проблем. Сматрамо да се на тај начин додатно компликују ствари. Није ли неправично према страни која тврди да је заиста дошло до раскида уговора, до кога је стварно и дошло, да важи претпоставка да до раскида није дошло и да самим тим она мора да доказује да је уговор заиста и раскинут? У том случају се онда ту додатно надовезују претходно постављена питања како би то доказивала. Све напред наведено могло би се спречити у пракси експлицитним прописивањем строге форме за споразумни раскид овог уговора.

Такође, у ситуацијама када је извршена забележба права, било да је реч о правом или неправом уговору о доживотном издржавању, мора доћи до формалног споразумног раскида уговора о доживотном издржавању. То из разлога јер на другачији начин није могуће обрисати забележбу. Не бисмо се могли сложити са мишљењем да је код неправог уговора о доживотном издржавању потребан формални споразумни раскид,²⁴¹ јер се на њега примењују општа правила грађанског права, а код именованог уговора о доживотном издржавању је могућ неформалан раскид јер се на њега примењују правила Закона о наслеђивању. Форма за раскид уговора не може се разликовати у зависности од тога који је уговор о доживотном издржавању у питању, већ треба зависити од самог циља због кога се уговор закључује. Потреба за заштитом примаоца не престаје ни у тренутку раскида овог уговора, његово незнање и немоћ се не смањују, па на тај начин два иста уговора не би требало стављати у неравноправан положај. Оно што не можемо оспорити јесте да би у

²⁴¹ У судској пракси поставило се питање форме споразумног раскида уговора којим се преноси земљиште или зграда, а за чије закључење је прописана обавезна писмена форма и заузета су два различита мишљења. Према једном мишљењу, писмена форма је неопходна за раскид таквог уговора, док је према другом мишљењу писмена форма неопходна само уколико је друга уговорна страна стекла својину на непокретности. У супротном, уколико својина није стечена, писмени споразумни раскид није потребан. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Гж. 1457/57; Пресуда Врховног суда Хрватске, Гж. 252/57 (извор: С. Перовић, *op. cit.*, стр. 490-491).

складу са начелом консенсуализма и начелом приватне аутономије странака требало да буде могућ неформалан раскид. Међутим, у овом случају сматрамо да предност треба дати начелу правне сигурности, а посебно имајући у виду правну природу уговора о доживотном издржавању, уговорне стране, циљ због кога се закључује и прописати формалан раскид.

1.3. Правна дејства споразумног раскида уговора о доживотном издржавању

У нашој правној литератури обично се сматра да споразумни раскид уговора, у начелу, нема ретроактивно дејство, тако да уговор више неће важити само за будућност. Ако је раније нешто учињено на основу уговора, оно остаје пуноважно.²⁴² Уговарачи се споразумним раскидом ослобађају обавеза извршења неизвршених престација, док се делимично испуњене престације сматрају пуноважним, јер имају правни основ. Међутим, уколико ниједна страна није испунила своје уговорно обећање, раскид, у ствари, има ретроактивно дејство, јер се уговарачи фактички враћају у предуговорно стање. Када су, пак, стране уговориле повратно дејство раскида, свака је дужна да врати примљено, те се странке такође враћају у предуговорно стање. Уколико су трећа савесна лица стекла право на основу доцније раскинутог уговора, њихов правни положај мора бити заштићен.²⁴³

Мишљења смо да и правна дејства споразумног раскида уговора о доживотном издржавању треба бити уређено Законом о наслеђивању. Законодавац треба прописати да споразумни раскид има ретроактивно дејство.²⁴⁴ Такође, треба предвидети и могућност да стране, сходно аутономији воље, могу одредити да раскид нема ретроактивно дејство.²⁴⁵ Узимајући у обзир сам циљ уговора, као и чињеницу да је уговор о доживотном издржавању дуготрајан уговор, што значи да су давања могла бити чињена у дужем временском периоду, раскидом би могло доћи до неоснованог обогаћења примаоца издржавања за примљена давања. У том случају, прималац издржавања требало би да буде дужан да врати новчани износ, као вид накнаде за примљена давања. Истог смо мишљења и када је реч о неправом уговору о доживотном издржавању, јер би након раскида свака страна била дужна да врати оно што је по основу уговора примила. Давалац издржавања морао би да пренесе право које је стекао на основу уговора на примаоца, а обавеза примаоца била би новчане природе, јер би на тај начин накнадио давања која је примио. Сходно начелу аутономије воље, сматрамо да би стране у самом споразуму о раскиду уговора о доживотном издржавању могле да се споразумеју и о правним последицама раскида.

²⁴² Видети: Ј. Радишић, *Облигационо право*, 2004, стр. 165.

²⁴³ Видети: О. Антић, *Облигационо право*, стр. 481.

²⁴⁴ Исто: Д. Ђеранић, М. Драгичевић, *op. cit.*, стр. 247.

²⁴⁵ Исто: С. Сворцан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, стр. 201–202.

Са практичне стране, ваља напоменути да је споразумни раскид уговора свакако увек боља опција од вођења парнице за раскид уговора. У прилог овој констатацији говоре чињенице да су трошкови споразумног раскида много мањи, него што је то случај са трошковима парничног поступка, које би тужени сносио уколико тужбени захтев буде усвојен. Даље, парнице поводом раскида уговора о доживотном издржавању могу да буду дуготрајне и комплексне, па би до коначне одлуке суда било одржано више рочишта, што би довело до пролонгирања самог раскида уговора о доживотном издржавању. С друге стране, поступак за споразумни раскид уговора о доживотном издржавању окончао би се у много краћем временском периоду. Овом поступку претходило би сачињавање споразума о раскиду уговора,²⁴⁶ а потом би се у поступку од стране јавног бележника солемнизовао тако сачињен уговор.

2. Раскид уговора о доживотном издржавању због неиспуњења

Неиспуњење, односно неизвршење обавеза које су предвиђене уговором о доживотном издржавању је још један од разлога због кога је могуће раскинути овај правни посао. Ни овај начин раскида уговора није регулисан Законом о наслеђивању из 1995. године, па се на њега примењују правила садржана у Закону о облигационим односима. Будући да је ранијим наследноправним прописима овај разлог за раскид био нормиран, сматрамо да законодавац треба да врати такво законско решење, посебно из разлога јер овај уговор карактеришу одређене специфичности, које се везују и за обавезе које произлазе из њега. Обавезе из овог уговора се извршавају у дужем временском периоду, па врло често може бити дискутабилно на који начин би се утврђивао квалитет, односно квантитет извршаваних обавеза и која би то била мера неизвршавања обавеза која је довољна да би суд раскинуо уговор на захтев неког од уговорача.

Тако, када једна уговорна страна не испуни своју обавезу, друга страна може захтевати испуњење обавезе или раскинути уговор простом изјавом, осим ако је нешто друго предвиђено уговором.²⁴⁷ С друге стране, када је реч о делимичном неиспуњењу обавезе, уговор може бити раскинут само ако је делимично неиспуњење таквог интензитета да се не

²⁴⁶ Споразум о раскиду уговора о доживотном издржавању сачинио би адвокат, односно пуномоћник странке, у релативно кратком временском периоду, уколико би имао све потребне и расположиве податке о уговору и начину на који ће стране регулисати последице његовог раскида. Након тога, како је реч о поступку солемнизације (јер је у случају овере потписа заказивање непотребно), заказао би се термин потврђивања споразума о раскиду уговора о доживотном издржавању код јавног бележника. Том приликом, уговорне стране биле би дужне да се појаве код јавног бележника, који би их упознао са садржином споразума, последицама закључивања истог, те би они, уколико су сагласни са наведеним, потписали споразумни раскид уговора о доживотном издржавању. Све радње бележник би констатовао у солемнизационој клаузули коју би јемствеником повезао са споразумом, и уговор би био раскинут.

²⁴⁷ Видети: Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 215.

остварује сврха уговора. У случају неиспуњења обавезе у незнатном делу, уговор неће бити раскинут.²⁴⁸ Изузетак од тог правила биће случај када је извршење и тог (незнатног) дела обавезе било од изузетно великог значаја за примаоца издржавања, па онда у том случају и не може бити речи о незнатном делу обавезе. Поред наведених случајева, уговор о доживотном издржавању биће раскинут и онда када долази до само повремених извршавања обавеза. Надаље, наследници примаоца издржавања имаће право да захтевају раскид уговора о доживотном издржавању у случају да давалац издржавања усмрти примаоца издржавања (осим ако је то учињено у нужној одбрани или крајњој нужди) или му не укаже нужну помоћ и тако својим нечињењем допринесе смртном исходу. У таквим ситуацијама, основ за раскид уговора може се наћи у неизвршавању уговорних обавеза даваоца издржавања, тачније у околности да је давалац својим (не)чињењем учинио немогућим извршавање уговорних обавеза.²⁴⁹ Све напред наведено примењује се и у случају раскида неправог уговора о доживотном издржавању.²⁵⁰

Поред наведеног, треба нагласити и став јудикатуре о наследивости права за раскид уговора о доживотном издржавању због неиспуњења обавеза. Судска пракса је заузела став да право на раскид уговора због неизвршења није лично право уговарача, већ имовинско право и да је као такво наследиво, те да наследници уговарача имају права да траже раскид уговора из овог законом предвиђеног разлога.²⁵¹

У правној теорији има мишљења да је право на раскид уговора о доживотном издржавању врста правне моћи чијом реализацијом престаје уговорни однос, и да оно, као споредно, прати главно право примаоца издржавања, тј. читав низ његових потраживања према даваоцу издржавања, која се по природи самог уговора и по слову закона не могу преносити. Из тога следи немогућност преноса права на раскид уговора о доживотном издржавању. Право на раскид уговора је нека врста штита која служи интересима примаоца издржавања, па када он умре ово право се гаси. Једино у ситуацији када је прималац издржавања покренуо парнични поступак за раскид уговора због неизвршења, па након тога умре, његови наследници могли би да наставе поступак.²⁵² Са наведеним ставом можемо се сложити. Поред наведених разлога, сматрамо и да наследивост права на раскид уговора не треба да зависи од разлога због кога се раскида уговор, него од чињенице да ли је

²⁴⁸ Видети: чл. 131 ЗОО.

²⁴⁹ Видети: Н. Крстић, *op. cit.*, стр. 216.

²⁵⁰ Исти став имала је и судска пракса: „И у погледу уговора овакве врсте примењују се начела општег имовинског права и у односу на обавезе уговарача и у односу на извршење уговорних обавеза“. Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 166/98 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 254).

²⁵¹ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Гз. 300/72 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 172); Одлука Окружног суда у Пожаревцу, Гж. 272/95, Одлука Окружни суд у Београду, Гж. 8266/2000, (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 172). То право на тражење раскида уговора о доживотном издржавању застарева у општем року застарелости од 10 година од смрти примаоца издржавања, сходно Закону о облигационим односима.

²⁵² Н. Стојановић, Уговор о доживотном издржавању у судској пракси, стр 145–146.

наследивост оваквог права могућа према самој природи уговора о доживотном издржавању. Такође, и од тога да ли би наследивост овог права била у складу са законом. С друге стране, сматрамо сасвим оправданим и потребним да наследници имају право да наставе парнични поступак који је прималац покренуо за живота ради раскида уговора о доживотном издржавању због неиспуњења обавеза.

Иако овај разлог за раскид уговора о доживотном издржавању није регулисан Законом о наслеђивању, у судској пракси, према једном спроведеном истраживању, ово је најчешћи разлог због кога се уговор о доживотном издржавању раскида,²⁵³ што је још један од аргумената за то да овај разлог треба бити прецизније и детаљније регулисан посебном одредбом Закона о наслеђивању.

2.1. Услови за раскид уговора због неиспуњења обавеза

Право на раскид уговора због неиспуњења регулисано је чланом 124 Закона о облигационим односима, који предвиђа следеће:

„У двостраним уговорима, кад једна страна не испуни своју обавезу, друга страна може, ако није што друго одређено, захтевати испуњење обавеза, или, под условима предвиђеним у идућим члановима,²⁵⁴ раскинути уговор простом изјавом, ако раскид уговора не наступа по самом закону, а у сваком случају има право на накнаду штете“.

На основу напред поменутог можемо закључити да је потребно испунити одређене услове како би до раскида уговора могло доћи. Ти услови могу се поделити у две групе: они који се односе на неиспуњење обавезе и они који се односе на реализацију раскида.

Први и основни услов за наступање раскида јесте неиспуњење обавезе,²⁵⁵ при чему треба имати у виду да неће бити реч о неиспуњењу обавезе уколико је уговорна страна била спречена да обавезу испуни присуством неке околности која је ослобађа од одговорности, као што је то нпр. виша сила (тада није реч о неиспуњењу и тужбени захтев био би одбијен). Неиспуњење уговорне обавезе може бити потпуно и делимично. Код потпуног неиспуњења, уговорна страна своју доспелу обавезу не испуњава и понаша се као да уговор није ни закључила. У свим случајевима потпуног неиспуњења обавеза ситуација је неспорна, друга страна има право да захтева раскид уговора по овом основу.

²⁵³ Истраживање је спроведено у Општинском суду у Новом Саду и обухватило је период од 1996–2000. године. Од укупно 1159 уговора о доживотном издржавању, који су оверени у том периоду, дошло је до раскида у 7,93% случајева. У највећем броју случајева разлог раскида уговора о доживотном издржавању представљало је неиспуњење уговорних обавеза од стране даваоца издржавања. Видети: Ј. Видић, Уговор о доживотном издржавању у судској пракси – пример актуелне праксе Општинског суда у Новом Саду, *Правни живот*, бр. 10/2003, стр. 197.

²⁵⁴ Видети: чл. 124–132 ЗОО.

²⁵⁵ С. Перовић, *op. cit.*, стр. 502.

Сложенија ситуација је када је у питању делимично неиспуњење уговорних обавеза. Делимично испуњење, односно неиспуњење, постоји у случајевима када уговорна страна испуњава само један део обавеза или испуњава своје обавезе, али не у квантитету или квалитетом који је уговорен. Делимично неиспуњење обавеза постоји и онда када уговорна страна испуни само неку од више обавеза које има, док преостале обавезе не испуњава. За разлику од потпуног неиспуњења обавеза, када уговорна страна има право да тражи раскид у сваком случају, код делимичног неиспуњења обавеза уговорна страна има право да тражи раскид онда када је у питању неиспуњење главне обавезе тј. оне која код двострано обавезујућих уговора стоји као „правни еквивалент“ обавези друге стране.²⁵⁶

Да би наступио раскид неког облигационог уговора, није довољно само неиспуњење обавезе једне уговорне стране, већ је потребно да друга уговорна страна предузме одређене радње како би раскид био коначно реализован. У нашем праву, могућ је судски и вансудски раскид уговора. У случају судског раскида уговора, уговорна страна подиже тужбу и покреће парнични поступак. Уколико је тужбени захтев за раскид уговора због неиспуњења основан, суд конститутивном пресудом раскида уговор. С друге стране, вансудски раскид због неиспуњења познају многа права, а он је прихваћен и у нашем праву. Према Закону о облигационим односима, овај раскид врши се простом изјавом уговорника који је овлашћен на раскид, с тим што је он дужан да то саопштење учини другој страни без одлагања.²⁵⁷

Поред наведеног, важно је поменути и то да уколико је реч о уговору који нема карактер фиксног правног посла, он се не може раскинути одмах по истеку рока у коме је дужник требало да испуни своју обавезу. Право на одустанак претпоставља још један допунски услов: поверилац који жели да уговор раскине, мора оставити дужнику примерен рок за испуњење.²⁵⁸ Уколико дужник не испуни обавезу ни у накнадном року, уговор се раскида по самом закону.²⁵⁹ Изузетак од овог правила постоји онда када из дужниковог држања произлази да обавезу неће испунити ни у накнадном року – у том случају раскид може бити захтеван без остављања накнадног рока за испуњење.

С обзиром на то да уговор о доживотном издржавању има одређене специфичности и поред тога што се на њега примењују одредбе Закона о облигационим односима, треба напоменути да до раскида уговора о доживотном издржавању због неизвршења обавеза може

²⁵⁶ *Ibid.* стр. 503.

²⁵⁷ *Ibid.* стр. 507.

²⁵⁸ Видетти: чл. 126, ст. 1 и 2 ЗОО. То је рок који је прилагођен околностима конкретног случаја. Када говоримо о примереном року, важно је напоменути да је то допунски рок којим се даје могућност дужнику да заврши испуњење обавезе чије је предузимање већ отпочео. Није реч о новом року у коме се даје могућност дужнику да испуни обавезу изнова.

²⁵⁹ Видети: чл. 126, ст. 3 у вези са чл. 125, ст. 1 ЗОО. Ипак, ради отклањања неизвесности о судбини уговора, Закон о облигационим односима обавезује повериоца да, без одлагања, обавести дужника да уговор раскида (чл. 130 ЗОО). То обавештење има само декларативни карактер. Ј. Радишић, *Облигационо право*, 2004, стр. 167.

доћи само на основу судске одлуке, односно у питању је искључиво судски раскид уговора. Дакле, неопходно је да поверилац против дужника подигне тужбу за раскид уговора и то право није ограничено преклузивним роком. Након смрти повериоца, по становишту судске праксе, тужбу за раскид уговора о доживотном издржавању могу подићи његови законски и завештајни наследници, уколико су се услови за раскид стекли још за повериочевог живота.²⁶⁰ За раскид уговора о доживотном издржавању довољно је да једна уговорна страна не извршава своју уговорну обавезу и у том случају поверилац није дужан да остави дужнику накнадни рок.²⁶¹ Код уговора о доживотном издржавању могућ је раскид, како због потпуног неиспуњења, тако и услед делимичног неиспуњења.²⁶²

Случај у којем раскид уговора о доживотном издржавању неће бити могућ јесте онда када дужник не испуњава незнатан део обавезе, а незнатан део обавезе представља онај део који се не односи на задовољење основних животних потреба примаоца издржавања. Међутим, ни у том случају неће бити увек правило да раскид није могућ. Раскид уговора је могућ, чак и ако је реч о незнатном делу обавезе чије неиспуњење у конкретним околностима може да има трајне последице или када је трајнијег карактера.²⁶³

Када је реч о значају који имају обавезе даваоца након смрти примаоца издржавања, у пракси се могу срести различити ставови. Тако је Врховни суд Србије у једној одлуци утврдио „да ако је давалац издржавања испуњавао све преузете обавезе по уговору сем једне – плаћања трошкова сахране примаоца издржавања, уговор о издржавању не може се раскинути“.²⁶⁴ Међутим у случају када давалац издржавања након примаочеве смрти одбије да изврши уговорне обавезе које се тичу сахране примаоца издржавања, подизања надгробног споменика и издавања подушја, судови су у два случаја нашли да наследници примаоца издржавања могу да исходе раскид уговора због неизвршења.²⁶⁵

²⁶⁰ Д. Ђурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, стр. 314.

²⁶¹ Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 263, са позивањем на чл. 125 ЗОО.

²⁶² Видети: Одлука Вишег суда у Суботици, Гж. 805/65 „Раскид уговора о доживотном издржавању може се тражити и када је давалац издржавања у току више година своју обавезу само половично извршавао“ (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 245).

²⁶³ Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 263.

²⁶⁴ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1493/03 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 172). Такво поступање судова и законодавно решење сматрамо оправданим. Неправично би било тада раскинути уговор о доживотном издржавању, јер би последице тог раскида биле много веће од последица неиспуњења обавеза у незнатном делу.

²⁶⁵ Одлука Округног суда у Ваљеву, Гж. 1388/03 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 171); Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 7257/12 (наведено према: Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, стр. 264).

2.2. Утицај кривице на право на раскид уговора о доживотном издржавању

Закон о облигационим односима, код питања раскида уговора због неиспуњења, не помиње кривицу уговорника као услов раскида уговора.²⁶⁶ Према одредби закона, предвиђено је да када једна страна не испуни своју обавезу, друга страна може, под одређеним условима, да тражи раскид уговора. Међутим, јасно је да неиспуњење мора бити скривљено (иако то закон изричито не помиње) да би раскид уговора био могућ, јер у случајевима када страна није испунила обавезу због наступања околности за које не одговара, није могуће тражити раскид (односно и уколико тражи, такав захтев био би одбијен као неоснован). Оправдање за овакво регулисање од стране законодавца може се наћи у томе да се традиционално у материји уговорне одговорности кривица претпоставља и практично се питање своди на терет доказивања. Поверилац не мора доказивати кривицу дужника због закашњења, јер се она претпоставља, али дужник може обарати ту претпоставку истичући вишу силу као узрок задоцњења.²⁶⁷

Када говоримо о уговору о доживотном издржавању, на који се примењују ове одредбе (које кривицу не предвиђају као услов), потребно је указати да судска пракса има јасан став да уговорној страни која је крива за неиспуњење, јер је својим поступањем спречила извршавање обавеза, не припада право на раскид уговора због неиспуњења. У прилог томе говори и део одлуке којом је предвиђено: „Када је тужена своје уговорне обавезе извршавала на уговорени начин, па тужилац који је тужену у томе онемогућио, неосновано захтева раскид овог уговора...“.²⁶⁸ С друге стране, у погледу утицаја кривице на само неиспуњење обавезе, судска пракса заузела је став да није од значаја да ли је постојала кривица уговорне стране што она није извршила своју обавезу.²⁶⁹

Када је реч о утицају кривице на право за раскид уговора, можемо приметити да је судска пракса контрадикторна. Наспрам става да уговорна страна која је крива не може да тражи раскид уговора због неиспуњења, стоји став да и страна која је крива може да тражи раскид уговора због поремећених односа. Практична последица оваквих ставова јудикатуре, а и одсуства регулативе раскида уговора због неиспуњења обавеза Законом о наслеђивању, огледа се у томе да се у пракси јављају случајеви у којима уговорна страна, када дође до неиспуњења обавеза, захтева раскид уговора због поремећаја односа. Све то у крајњем

²⁶⁶ С. Перовић, *op. cit.*, стр. 504.

²⁶⁷ *Ibid*, стр. 505.

²⁶⁸ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 5765/98, Одлука Врховног суда Хрватске, Рев. 1388/86 (извор: М. Почуча, *op. cit.*, стр. 163).

²⁶⁹ „Када се тужбом тражи раскид уговора због неизвршавања обавезе од стране даваоца издржавања... као услов за раскид уговора не тражи се кривица странке која уговор није извршила, нити се неке објективне околности на њеној страни, које су је спречиле да уговор извршава, узимају као сметње за раскид уговора“. Видети: Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 723/84 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 246).

доводи до промене основа за раскид уговора о доживотном издржавању због поремећаја односа и усвајања тако постављеног тужбеног захтева од стране суда на основу чињеничног стања које првенствено указује на неиспуњење обавеза, па тек онда на поремећај односа између уговорних страна.²⁷⁰

Мишљења смо да уколико у погледу једног од разлога за раскид уговора кривица нема утицаја на право на раскид, онда она не би требало да има утицаја ни у погледу осталих разлога за раскид уговора. Такво решење које би било прописано Законом о наслеђивању довело би до уједначеније судске праксе, као и прецизније регулативе. Питање кривице може бити од утицаја на последице раскида уговора о доживотном издржавању, тј. да ли ће уговорна страна која је крива бити дужна да другој уговорној страни исплати штету коју је претрпела, али питање кривице не може бити од утицаја на право на раскид уговора о доживотном издржавању. У прилог напред наведеном говори и чињеница да услед неиспуњења обавеза из уговора кривицом једне стране, не би долазило до испуњења сврхе уговора. То би даље значило да уколико друга страна не би захтевала раскид услед неиспуњења, уговорна страна која је крива за неиспуњење би морала да „чека“ да се односи поремете због тога и да тек онда тражи раскид уговора услед поремећених односа, што је непрактично и супротно сврси овог уговора.

У прилог горе наведеном, да у пракси долази до промене основа по коме се раскида уговор о доживотном издржавању, говори и једна одлука Врховног суда Србије у чијем образложењу се наводи следеће: „Тужена је у почетку извршавала своје обавезе, а како је време пролазило, она је то чинила све мање, да би на крају напустила домаћинство тужиоца и од тада никакво издржавање не пружа. Тужена је и пре наведеног датума више пута, без разлога, одлазила од тужиоца занемарујући своје обавезе. Тужена не жели да води бригу о тужиоцу сматрајући да су се односи пореметили“. Поред наведеног тужена је изјавила и „да од тужиоца тражи да плати то што је код њега седела (живела) и да је вољна да раскине уговор, а у противном да не жели да раскине уговор“.²⁷¹ У овом случају, по мишљењу Врховног суда Србије, правилно је раскинут предметни уговор јер су се међусобни односи пореметили толико да су постали неподношљиви.

Оваква одлука суда је дискутабилна из више разлога, који се огледају у следећем. На основу изнетог чињеничног стања сасвим је јасно да је реч о неиспуњењу обавеза. Прво, о неуредном испуњењу од стране тужене која је, како је време пролазило, извршавала обавезе све мање. Затим, и о потпуном неиспуњењу обавеза након напуштања домаћинства тужиоца.

²⁷⁰ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Рев. 6518/97 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 254).

²⁷¹ Видети: Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1316/05 (Преузето са: <https://vk.sud.rs/sr/rev-131605>. Приступ 25.10.2023. године).

У прилог томе да постоје поремећени односи, стоји изјава тужене да су се односи пореметили и да она не жели да води бригу о тужиоцу. Сматрамо, да нижестепени судови нису утврдили да ли је до поремећаја односа заиста дошло, као и то да ли су се они пореметили до те мере да су постали неподношљиви. Из изјаве тужиље видимо да она сматра да су се односи пореметили и да она више не жели да води бригу о тужиоцу, дакле не жели да испуњава своје обавезе предвиђене уговором. У том случају, питање је да ли су се њихови односи пореметили до те мере да су постали неподношљиви или је једноставно реч о томе да тужена само не жели да више извршава обавезе које су предвиђене уговором (а које је свакако престала да извршава). Међутим, оно што суд наводи даље је вредно похвале, али је то требао имати у виду приликом одлучивања: „Стога је раскид због неиспуњења основан сагласно члану 194 ЗОН, обзиром да наступа узајамност обавеза у тренутку закључења уговора о доживотном издржавању. За овај се разлог раскидања уговора о доживотном издржавању тражи само објективно неизвршавање преузетих обавеза. Тужена у поступку пред првостепеним судом није доказала да је од стране тужиоца безразложно спречавана у намераваном извршавању уговором преузетих обавеза, да жели и да је спремна да извршава обавезе из предметног уговора већ напротив, да не жели више да води бригу о тужиоцу“. Са овим делом образложења бисмо се сложили да је раскид због неиспуњења био основан, али бисмо додали да раскид због поремећених односа по нашем мишљењу, на основу овако изнетог чињеничног стања, није био основан. У овом случају би уговор о доживотном издржавању требало да буде раскинут сходно члану 124 ЗОО, а не по чл. 201 ЗОН. Тада би за одлуку о томе да ли је тужилац крив, односно дужан да надокнади штету туженој (ако би била поднета противтужба од стране тужене) имала утицаја констатација суда да „тужена у поступку пред првостепеним судом није доказала да је од стране тужиоца безразложно спречавана у намераваном извршавању уговором преузетих обавеза, да жели и да је спремна да извршава обавезе из предметног уговора већ напротив, да не жели више да води бригу о тужиоцу“. С друге стране, ова констатација суда нам указује на став судске праксе да страна која је крива не би имала права да тражи раскид уговора, односно тужбени захтев био би неоснован. Овакав став практично може довести до тога да у сваком конкретном случају када се захтева раскид уговора због неиспуњења, тужена страна, односно давалац издржавања, тежи ка томе да докаже кривицу примаоца издржавања, уместо да доказује испуњење обавеза.²⁷²

²⁷² Утисак је да судови усвајају овакве тужбене захтеве и раскидају уговор, иако је основ тужбеног захтева погрешан, јер би у случају одбијања захтева као неоснованог, јер није реч о поремећеним односима, на снази остао уговор чија се сврха не остварује. Међутим, практичне последице такве одлуке суда огледају се у томе што би трошкове парничног поступка, који уопште нису мали, сносила тужена страна. Зато сматрамо да и поред тога што би на снази остао уговор чија се сврха не остварује, суд не би требало да усваја такве тужбене

2.3. Правне последице раскида уговора о доживотном издржавању због неиспуњења

Раскидањем уговора гаси се облигациони однос између његових учесника. Након раскида уговорне стране нису више дужне да испуњавају обавезе, а уговорна страна која је своју обавезу извршила има право да тражи повраћај датог. У том случају, пошто је основ отпао, она ће морати да подигне тужбу због неоснованог обogaћења друге стране која се обогатила таквим извршењем обавезе. Такође, може се десити да обе стране имају обавезу да врате примљено и у том случају враћање се врши истовремено, по правилима за извршење двостраних уговора. Страна која би била обавезна да врати оно што је по основу уговора неосновано примила, биће поред наведеног дужна да врати и користи које је евентуално стекла од онога што је дужна да врати. У случају да је страна примила новац који је дужна да врати, поред износа који је примила биће дужна да врати и износ затезне камате од дана када је исплату примила.²⁷³

Поред наведених обавеза, уговорна страна која скривљено није испунила обавезу (односно није била спречена околностима на које не може да утиче) биће дужна да другој уговорној страни надокнади штету коју је она претрпела због неиспуњења (позитиван уговорни интерес).²⁷⁴

Када говоримо о раскиду уговора о доживотном издржавању, он делује *ex tunc*, што значи да давалац издржавања има право да тражи накнаду за раније дато издржавање.²⁷⁵ С обзиром на то да је примаочева престација одложена до тренутка његове смрти, он по редовном току ствари неће имати потраживање накнаде од даваоца. Једино, када је реч о неправом уговору о доживотном издржавању, прималац издржавања имаће право да захтева да му буде враћено право својине на стварима које су биле предмет уговора, док ће давалац издржавања имати право да захтева накнаду за дато издржавање (обострана реституција). У свим тим случајевима уговорне стране биће дужне да врате и користи које су оствариле од онога што им је дато и да плате и законску затезну камату уколико им је дат било какав новчани износ.

Поред наведеног, уговорна страна која је крива за неиспуњење биће дужна да надокнади и штету коју друга страна трпи.

захтеве, већ би страна која тужбени захтев није поставила на одговарајући начин, требало да сноси последице. Узимајући у обзир став судске праксе да уговорна страна која је крива не може да исходи раскид уговора, јасно је да се тај уговарач опредељује да тражи раскид због поремећених односа, јер ће суд у том случају усвојити тужбени захтев и поред тога што је реч о неиспуњењу.

²⁷³ Видети: чл. 132 ЗОО.

²⁷⁴ Поверилац ће моћи да тражи надокнаду само онда када дужникова чинидба објективно више вреди него његова властита чинидба.

²⁷⁵ Д. Бурђевић, *Основи наследног права Црне Горе*, стр. 314.

Уколико је уговор о доживотном издржавању евентуално садржао одредбу којом се уговорне стране (или једна од њих) одричу права на раскид уговор због неиспуњења, таква одредба ће бити ништава, а раскид уговора биће могућ. У том случају, ништавост наведене одредбе не утиче на пуноважност уговора о доживотном издржавању.

2.4. Позивање на пресуђену ствар у споровима за раскид уговора због неиспуњења

Може се догодити да једна уговорна страна, по правилу прималац издржавања, подигне тужбу за раскид уговора због неиспуњења, и његов тужбени захтев буде правноснажно одбијен, а да доцније опет новом тужбом тражи раскид такође због неиспуњења. Уколико тужени давалац издржавања истакне приговор пресуђене ствари, поставља се питање да ли суд треба да одбаци тужбу због постојања процесне сметње.

Мишљења смо да за позивање на пресуђену ствар у овим споровима нема места, с обзиром на то да је реч о дуготрајном уговору. Чак и када се тужилац позива на истоветно неиспуњење обавеза, он се на то позива у различито време, у односу на различито чињенично стање. Дакле, он захтева раскид уговора због неиспуњења које је наступило касније, када подиже нову тужбу, а не за период у погледу кога је тужбени захтев одбијен у првобитно вођеном поступку.

Слично је резонаовао и Врховни суд Србије: „Када је у питању раскид уговора о доживотном издржавању услед неиспуњења обавеза од стране даваоца издржавања, онда не може бити речи о правноснажно пресуђеној ствари. Јер, лице које је дужно да даје издржавање, може у свако доба, па и после правноснажно пресуђене ствари, да престане да даје издржавање“.²⁷⁶

²⁷⁶ Видети: Одлука Врховног суда Србије, Гж. 3042/68 (извор: М. Убавић, *op. cit.*, стр. 246).

V РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У ПРАКСИ ОСНОВНОГ СУДА У ЛЕСКОВЦУ И СПОРАЗУМНИ РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У ПРАКСИ ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИКА – ИСТРАЖИВАЊЕ

Приликом писања овог мастер рада спроведено је и емпиријско истраживање у Основном суду у Лесковцу. Истраживачки узорак чиниле су парнице у којима је захтеван раскид уговора о доживотном издржавању из разлога предвиђених законом. Спроведено истраживање обухватило је период од 01.01.2017. године до 31.12.2022. године. Циљ емпиријског истраживања био је да утврдимо који су то најчешћи разлози због којих се раскида уговор о доживотном издржавању, као и у коликом броју случајева је затражени раскид уговора био основан. Такође, емпиријско истраживање спроведено је и у јавнобележничкој канцеларији јавног бележника Милоша Соколовића. Наведено истраживање обухватало је период од 01.01.2021. године до 31.12.2022. године. Циљ овог истраживања био је да утврдимо колики је број закључених споразумних раскида уговора, у којој форми то чине јавни бележници, као и то да ли у пракси долази до злоупотребе права на раскид уговора о доживотном издржавању у виду споразумног раскида.

У посматраном периоду, од 53 поступака за раскид уговора о доживотном издржавању који су се водили пред Основним судом у Лесковцу, 36 поступака окончано је првостепеном пресудом. Суд је приликом одлучивања о основаности тужбеног захтева, 4 тужбена захтева одбио као неоснована, док је 32 тужбена захтева усвојио и раскинуо уговор, при чему је у 3 предмета суд нашао да је основан тужбени захтев, у 28 случајева донео је пресуду на основу признања, а у једном случају донета је пресуда због пропуштања.

Разлози због којих је захтеван раскид уговора били су неиспуњење обавеза, поремећени односи, неиспуњење обавеза и поремећени односи заједно, као и промењене околности.

- Најчешћи разлог због кога је захтеван раскид уговора о доживотном издржавању је неиспуњење обавеза. Тужбом је покренуто 15 поступака за раскид уговора **због неиспуњења обавеза**, од којих је у три случаја тужбени захтев одбијен као неоснован. Десет тужбених захтева је признато, у једном предмету је тужбени захтев усвојен као основан, док је у једном предмету донета пресуда због пропуштања.
- Седам тужбених захтева тicali су се раскида уговора о доживотном издржавању **и због поремећених односа и због неиспуњења обавеза**. Суд је два тужбена захтева усвојио као основана, у једном предмету тужбени захтев је одбијен као неоснован, а четири предмета окончана су пресудом на основу признања.
- Због **поремећених односа између странака затражен** је раскид у 5 случајева, у којима је донета пресуда на основу признања.

- Раскид **због промењених околности** затражен је у 3 случаја, при чему су покренути поступци окончани пресудом на основу признања.
- У осталих 6 случајева суд је донео пресуде на основу признања, међутим, у самој изреци пресуде није навео из ког разлога се уговор о доживотном издржавању раскида.
- У два случаја закључено је судско поравнање, при чему је у једном од њих предвиђена накнада за примљена давања, док другим није регулисано питање накнаде.
- У 6 поступака суд је донео решење о повлачењу тужбе, док се у једном случају огласио месно ненадлежним. Услед смрти странака дошло је до прекида поступка у 6 случајева (један због смрти туженог, пет због смрти тужиоца), у једном случају поступак је прекинут због решавања претходног питања (непозната је била адреса тужених), а један поступак прекинут је због губитка парничне способности странке.

На основу обављеног истраживања и спроведеног разговора у јавнобележничкој канцеларији јавног бележника Милоша Соколовића, сазнали смо да је у десетак случајева уговор о доживотном издржавању споразумно раскинут, при чему је увек био раскидан у форми јавнобележнички солемнизоване исправе. У пракси се издвојио један пример, у којем можемо претпоставити да је прималац издржавања злоупотребљавао право на споразумни раскид уговора. Такав наш закључак произлази из чињенице да је исти прималац издржавања код поступајућег бележника закључио уговор о доживотном издржавању, а потом исти раскинуо за мање од месец дана. Након закљученог споразумног раскида уговора, наведени прималац издржавања је поново закључио уговор о доживотном издржавању са другим даваоцем. Како нам је поступање примаоца издржавања одавало утисак да је реч о злоупотреби овог права, замолили смо поступајућег јавног бележника да нам пружи и информацију да ли је овај прималац издржавања закључивао и раскидао уговор код још неког бележника у Лесковцу. Увидом у програм, добили смо информацију да је наведени прималац издржавања, пре поменутих уговора, такође чинио исто. Наиме, у том случају закључени уговор раскинут је након нешто више од 2 месеца примања издржавања. Увидом у уговор којим се раскида претходно закључени уговор, утврдили смо да није уговорена исплата било какве накнаде. На бази изнетог, можемо закључити да се у пракси злоупотреба права на споразумни раскид од стране примаоца издржавања не јавља као правило, већ као изузетак.

На основу спроведеног емпиријског истраживања уочили смо да судови, у појединим случајевима, раскидају уговор због поремећаја односа и неиспуњења обавеза, а у

образложењу тих одлука наводе да је уговор раскинут (или да је тражен раскид) у складу са чланом 201 Закона о наслеђивању. Наведеним чланом регулисани су поремећени односи, а неиспуњење обавеза представља посебан разлог за раскид уговора. Из образложења пресуда можемо закључити да је неиспуњење обавеза довело до поремећаја односа као разлога за раскид. Међутим, из изреке пресуде намеће се закључак да се уговор раскида јер су испуњени услови у погледу оба претходно поменута разлога за раскид уговора.

Такође, у две донете пресуда на основу признања могли смо приметити да је суд сматрао да је тужена страна неспорно доказала да су наступиле промењене околности у складу са чл. 202, ст. 1 Закона о наслеђивању, те да њено располагање није супротно чл. 3, ст. 3 Закона о парничном поступку. У складу са чланом 3 ставом 3 Закона о парничном поступку суд неће дозволити располагања странака која су у супротности са принудним прописима, јавним поретком, правилима морала и добрим обичајима. Доказ о промењеним околностима био је тај што је тужена странка у поднеску истакла да је отишла из стана тужиоца из личних разлога. Према члану 202 Закона о наслеђивању, дискутабилно је да ли је требало да буде тражен раскид због промењених околности услед овако описаног чињеничног стања у реферату тужбе који је тужена признала. Било је и примера у којима се изреком пресуде уговор раскида „због неиспуњења обавеза од стране туженика, односно кривицом тужене“. У појединим одлукама могли смо приметити да суд „утврђује“ да се раскида уговор о доживотном издржавању, што је недопустиво јер у овим парницама није реч о утврђујућој, већ о конститутивној пресуди. Такође, било је и тужбених захтева којим је тражен раскид уговора због „непоштовања“ обавезе.

На основу емпиријског истраживања утврдили смо и да је форма за споразумни раскид уговора о доживотном издржавању идентична оној која се захтева за његово закључење. У пракси, јавни бележници и приликом закључења и приликом раскида овог уговора поступају на идентичан начин.

Узимајући у обзир праксу Основног суда у Лесковцу, можемо закључити да парнице за раскид уговора донекле јесу бројне. Међутим, не може се закључити да су све комплексне и сложене, с обзиром на то да је само у 3 случаја парница окончана усвајањем тужбеног захтева као основаног. Када је реч о њима, оне потврђују да поступак за раскид уговора о доживотном издржавању може бити дуготрајан, као и да изискује високе трошкове поступка. У једној од њих одржано је 8 рочишта, а одложено је једно рочиште, трошкови поступка према тада важећој адвокатској тарифи износили су 368.587,80 динара. У другом поступку одржано је четири рочишта, а трошкови поступка били су 54.800,00 динара. У трећем поступку одржано је 8 рочишта, одложено је 3 рочишта, а трошкови поступка износили су 105.100,00 динара.

С друге стране, трошкови пред јавним бележником у случају споразумног раскида уговорао доживотном издржавању износили су 13.320,00 динара (који обухватају награду јавног бележника у износу од 12.600,00 динара и накнаду трошкова у износу од 720,00 динара).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Уговор о доживотном издржавању представља најсигурнији правни посао којим старије особе, особе лошијег здравственог стања или особе које страхују да ће у будућности оболети, односно да у будућности неће бити у стању да се старају о себи, могу себи да обезбеде егзистенцију и потребну негу у болести и старости. Истовремено, овај правни посао за даваоца издржавања представља основ за стицање, најчешће вредне имовине која је предмет уговора, те је његово закључење и испуњење у интересу обе уговорне стране.

Међутим, како је реч о дуготрајном правном послу, у току његовог трајања могу наступити различите околности које могу довести до његовог раскида. Разлоге за раскид уговора о доживотном издржавању регулишу два законска текста. Закон о наслеђивању регулише раскид уговора због поремећаја односа, промењених околности и услед смрти даваоца издржавања. У погледу раскида уговора због неиспуњења уговорених обавеза и споразумног раскида примењују се одредбе Закона о облигационим односима.

Имајући у виду специфичност престација даваоца издржавања (а које су често и неновчане природе), мишљења смо да је потребно да неиспуњење обавеза, као разлог за раскид уговора о доживотном издржавању, буде посебно регулисано Законом о наслеђивању. Судовима у пракси, без детаљнијег регулисања овог питања, може бити проблематично на који начин би се утврђивало делимично (не)испуњење обавеза, које може бити разлог за раскид уговора. Такође, може бити спорно и шта то код овог уговора представља „незнатно“ неизвршавање обавезе, због кога раскид не би био могућ. Из тих разлога, чини се као потребно да законодавац пропише и одређене параметре које би судови имали у виду приликом оцене делимичног (не)испуњења обавеза, као и незнатог дела обавезе које није извршено. Сматрамо да би и споразумни раскид уговора о доживотном издржавању требало да буде посебно регулисан Законом о наслеђивању. У том случају, законодавац би требало изричито да нормира да је за пуноважност потребно да споразум о раскиду буде закључен у свечаној форми, истоветној која се захтева за закључење уговора, јер потреба за заштитом примаоца издржавања не престаје ни приликом раскида овог уговора. Таква законска регулатива омогућила би виши степен правне сигурности и спречила евентуално различито тумачење и поступање у пракси. Треба, ипак, нагласити да се након доношења Закона о јавном бележничтву и увођења јавног бележничтва у правни живот у Србији, уговор о доживотном издржавању споразумно раскида увек у истој форми у којој је и закључен, дакле у облику јавнобележнички солемнизоване исправе, што извесност раскида чини недвосмисленим.

У домаћој судској пракси су бројне парнице у вези раскида уговора о доживотном издржавању. Много је одлука у којима су судови у сличним ситуацијама доносили различите одлуке. Такво поступање судова последица је недовољно прецизне и непотпуне законске регулативе, али и специфичности самог уговора. Како би различито поступање судова у пракси било спречено, чини се као потребно да законодавац првенствено буде прецизнији приликом дефинисања појмова „поремећени односи“ и „промењене околности“, као разлога за раскид уговора, односно да наведене стандарде бар у некој мери конкретизује.

Сматрамо да би законодавац приликом дефинисања појма „неподношљивост односа“, као нивоа погоршања односа који треба да буде достигнут да би се раскинуо уговор због поремећаја односа, морао да уложи веће напоре и регулише на који начин би се они могли манифестовати. Такође, када је реч о узроцима који доводе до поремећаја односа, уместо „из било ког узрока“, требало би да прецизније укаже на то да ли узроци треба да буду одређеног интензитета, да ли је потребно њихово понављање, да ли је довољно постојање једног узрока или више њих, да ли се ти узроци огледају у грубом понашању једне стране према другој и слично.

Када је реч о промењеним околностима, као основу за раскид уговора, треба имати у виду да је стандард „промењене околности“ потпуније регулисан Законом о облигационим односима, те сматрамо да би постојећа одредба у Закону о наслеђивању требало да буде допуњена у том правцу, уз узимање у обзир специфичности овог уговора и обавеза које проистичу из њега. Такође, сматрамо да је потребно да законодавац прецизније регулише став 1 члана 202 Закона о наслеђивању, који уређује раскид због промењених околности, у том смислу да експлицитно предвиди да суд може изменити уговор само уколико постоји сагласност друге стране за његову измену. На тај начин, суд би могао утврђивати да ли постоји могућност да уговорне стране измене уговор, чак и уколико је поднет захтев за раскид уговора, али не би могао да измени уговор по свом нахођењу без сагласности туженог. Последица постојећих, недовољно прецизних одредаба је и усвајање тужбених захтева у пракси из поменутих разлога за раскид, чак и онда када је реч о неком другом правном основу и када постојеће чињенично стање указује да су испуњени услови за раскид по том другом основу, а не оном због кога је раскид затражен, што не би смео да буде случај.

У погледу претходне смрти даваоца издржавања, као разлогу за раскид уговора, сматрамо да је неопходно да законодавац предвиди и постојање сагласности примаоца издржавања да потомци и/или супружник даваоца издржавања наставе да му пружају издржавање. Мишљења смо да би законодавац могао размотрити и могућност да законска норма обухвати и могућност да сви наследници, а не само потомци и супружник даваоца издржавања, наставе да пружају издржавање, када сагласност примаоца постоји за тако

нешто. На тај начин спречило би се неосновано обогаћење примаоца издржавања за примљена давања и услуге, онда када давалац издржавања нема потомке и/или супружника или они не желе да наставе издржавање.

Уговор о доживотном издржавању је специфичан облигациони уговор, те се на њега не могу применити у целости законске одредбе о неоснованом обогаћењу, јер су пружена давања и услуге даваоца издржавања у значајној мери нематеријалног карактера. Стога, сматрамо да би законодавац требало да детаљније регулише параметре које судови треба да цене приликом одмеравања накнаде за пружена давања и услуге. Чини се да би законодавац требало да има у виду време трајања уговора, вредност имовине која је била предмет уговора, као и имовна стања даваоца и примаоца издржавања, а нарочито би суд требало да води рачуна о обезбеђењу егзистенције примаоца издржавања. Досуђеном накнадом за примљена давања, издржавање примаоца издржавања не би смело да буде доведено у питање, јер приликом закључења овог уговора уговорне стране су у виду имале његову заштиту, те би она и при досуђивању накнаде морала да буде узета у обзир. Такође, сматрамо да би у пракси, ипак, морала бити направљена разлика између савесног и несавесног стицаоца у погледу износа накнаде, односно рачунања законске затезне камате коју су они дужни да исплате на обрачунати износ накнаде. Последице постојеће законске регулативе огледају се у нарушавању правне сигурности странака, као и у неравноправном положају странака у погледу истих права, а у различитим случајевима. Такође, с обзиром на то да се приликом досуђивања овакве накнаде судови ослањају на слободну оцену, у пракси се често укидају првостепене пресуде јер другостепени суд има другачије виђење ствари.

ЛИТЕРАТУРА

1. Антић Оливер, *Облигационо право*, Београд, 2008.
2. Антић Оливер, *Наследно право*, Београд, 2009.
3. Антић Оливер, Балиновац Зоран, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996.
4. Бабић Илија, *Коментар Закона о наслеђивању, са судском праксом, шемама, обрасцима, регистрима и законом о ванпарничном поступку*, Београд, 2005.
5. Видић Јелена, Уговор о доживотном издржавању у судској пракси-Пример актуелне праксе Општинског суда у Новом Саду, *Правни живот*, бр. 10/2003, стр. 181–201.
6. Вукотић Милош, Раскид уговора о доживотном издржавању због поремећених односа, *Правни живот* бр. 10/2017, стр. 755–772.
7. Ђурђевић Дејан, *Институције наследног права*, Београд, 2015.
8. Ђурђевић Дејан, *Основи наследног права Црне Горе*, Подгорица, 2010.
9. Kreč Milan, Ravić Đuro, *Komentar Zakona o nasleđivanju sa sudskom praksom*, Zagreb, 1964.
10. Крстић Новак, Уговор о доживотном издржавању, у: *Мобилна правна клиника: од институције ка жртви* (прир. М. Костић, Д. Димовски, И. Илић), Ниш, 2014, стр. 189–218.
11. Новаковић Душан, Реализација раскида уговора о доживотном издржавању, *Право и друштвена стварност*, зборник радова са научног скупа, Косовска Митровица, 2014, стр. 131–145.
12. Перовић Слободан, *Облигационо право*, Београд, 1981.
13. Петрушић Невена, Остваривање права на раскид уговора о доживотном издржавању, *Уговор о доживотном издржавању*, зборник радова, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 1997, стр. 92–102.
14. Почуча Милан, *Уговор о доживотном издржавању*, Нови Сад, 2011.
15. Perkušić Ante, Ivančić-Kačer Blanka, *Nedopušteni nasljednopravni ugovori ili ugovori nasljednog prava ili paranasljedni ugovori u hrvatskom pozitivnom pravu*, *Pravni vjesnik*, бр. 1–2/2006, стр. 103–165.
16. Радишић Јаков, *Облигационо право*, Ниш, 2017.
17. Радишић Јаков, *Облигационо право*, Београд, 2004.
18. Радованов Александар, Почуча Милан, *Брачно имовинско право – Породично процесно право*, Правни факултет, Универзитет Привредна академија, Нови Сад, 2010.
19. Стојановић Наташа, *Наследно право*, Ниш, 2022.
20. Стојановић Наташа, Уговор о доживотном издржавању у судској пракси, *Грађанска кодификација*, св. 3, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2004, стр. 139–153.
21. Суботић-Константиновић Невенка, Уговор о доживотном издржавању, у: *Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада*, (ред. О. Станковић, С.Перовић, М. Трајковић), Том III, Београд, 1978, стр. 519–536.
22. Суботић-Константиновић Невенка, *Уговор о доживотном издржавању*, Београд, 1968.
23. Станковић Милош, Заштита прималаца издржавања према правилима о престанку уговора о доживотном издржавању у српском позитивном праву, *Правни живот*, бр. 10/2011, стр. 557–582.
24. Сворцан Слободан, *Коментар Закона о наслеђивању Србије*, Крагујевац, 2004.
25. Сворцан Слободан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, Београд, 1988.
26. Тасић Анђелија, Поступак у парницама за поништај уговора о доживотном издржавању, са освртом на праксу Основног суда у Нишу, *Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, зборник радова, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2016, стр. 289–300.

27. Теранић Димитрије, Драгичевић Милица, Споразумни раскид уговора о доживотном издржавању, *Правна ријеч*, бр. 24/2010, стр. 235–251.
28. Убавић Миленко, *Уговори о доживотном издржавању*, Београд, 2004.

КОРИШЋЕНИ ПРОПИСИ

1. Закон о ванпарничном поступку Републике Србије, *Службени гласник СРС*, бр. 5/82 и 48/88 и *Службени гласник РС*, бр. 46/95 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон и 14/2022.
2. Закон о јавном бележничтву Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – др. закон, 93/2014 – др. закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.
3. Закон о наслеђивању ФНРЈ, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 20/1955 и *Службени лист СФРЈ*, бр. 42/1965 и 47/1965.
4. Закон о наслеђивању Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.
5. Закон о наслеђивању СР Србије, *Службени гласник СРС*, бр. 52/1974, 1/1980 и 25/1982 – др. закон.
6. Закон о наслеђивању Црне Горе, *Службени лист ЦГ*, бр. 74/2008 и 75/2017 – одлука УС.
7. Закон о облигационим односима Републике Србије, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/2020.
8. Закон о обвезним односима, *Народне новине*, бр. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22 и 156/22.
9. Закон о промету непокретности Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 93/2014, 121/2014 и 6/2015.
10. Закон о парничном поступку РС, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 – др. закон.
11. Опште узансе за промет робом, *Сл. лист ФНРЈ*, бр. 15/54 и *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78 – др. закон.
12. Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015.
13. Швајцарски Законик о облигацијама из 1911. године (https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/fr; верзија од 01. 09. 2023. године).

СУДСКЕ ОДЛУКЕ

1. Закључак Грађанског одељења Врховног суда Србије од 16.02.1994. године.
2. Мишљење Савета Јавнобележничке коморе од 25.07.2018. године.
3. Начелно мишљење Проширене опште седнице Савезног врховног суда, бр. 8/57, од 11.01.1957. године.
4. Одлука Апелационог суда у Београду, Гж. 2271/2013.
5. Одлука Врховног касационог суда, Рев 165/15.
6. Одлука Врховног касационог суда, Рев. 5465/2019.
7. Одлука Врховног суда БиХ, Гж. 255/57.
8. Одлука Врховног суда БиХ, Рев. 144/90.
9. Одлука Врховног суда Војводине, Гж. 537/63.
10. Одлука Врховног суда Војводине, ГЗЗ. 43/76.
11. Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 221/78.
12. Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 723/84.
13. Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 243/87.

14. Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 171/88.
15. Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 399/90.
16. Одлука Врховног суда Југославије, Рев. 1035/63.
17. Одлука Врховног суда Македоније, Рев. 200/91.
18. Одлука Врховног суда Словеније, Рев. 203/58.
19. Одлука Врховног суда Словеније, Пж. 417/77 и Пж. 418/77.
20. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 1457/57.
21. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 908/58.
22. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 1323/61.
23. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 1179/64.
24. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 3042/68.
25. Одлука Врховног суда Србије, Гзз. 300/72.
26. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 696/76.
27. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 672/78.
28. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 4561/80.
29. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1404/81.
30. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2736/82.
31. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1320/83.
32. Одлука Врховног суда Србије Гж. 2393/83.
33. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1342/85.
34. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1700/85.
35. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 3005/91.
36. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 3051/91.
37. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2256/93.
38. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2510/97.
39. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 3897/97.
40. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 6518/97.
41. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 166/98.
42. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 424/98.
43. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 4891/98.
44. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 5765/98.
45. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1166/99.
46. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2799/99.
47. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 2280/01.
48. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 312/02.
49. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 81/2003.
50. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1493/03.
51. Одлука Врховног суда Србије Рев. 2251/2004.
52. Одлука Врховног суда Хрватске, Гзз. 103/56.
53. Одлука Врховног суда Хрватске, Рев. 1388/86.
54. Одлука Врховног привредног суда, Сл. 1944/60.
55. Одлука Вишег суда у Суботици, Гж. 805/65.
56. Одлука Савезног врховног суда, Рев. 1537/59.
57. Одлука Савезног врховног суда, Рев. 215/59.
58. Одлука Окружног суда у Београду, Гж. 4478/99.
59. Одлука Окружног суда у Београду, Гж. 5258/00.
60. Одлука Окружног суда у Београду, Гж. 8266/2000.
61. Одлука Окружног суда у Београду, Гж. 9097/2000.
62. Одлука Окружног суда у Ваљеву, Гж. 1388/03.
63. Одлука Окружног суда у Ваљеву, Гж. 98/2005.
64. Одлука Окружног суда у Ваљеву, Гж. 377/2005.
65. Одлука Окружног суда у Пожаревцу, Гж. 272/95.

66. Одлука Окружног суда у Крагујевцу, Гж. 1602/84.
67. Одлука Окружног суда у Краљеву, Гж. 1437/90.
68. Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 7257/12.
69. Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 8975/2012.
70. Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 2281/13(1).
71. Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Гж. 1374/11.
72. Пресуда Врховног суда Србије, Гж. 1758/61.
73. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 5765/98.
74. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2799/99.
75. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 959/00.
76. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1860/01.
77. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 3475/02.
78. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1316/05.
79. Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2791/05.
80. Пресуда Врховног суда Хрватске, Гж. 252/57.
81. Пресуда Вишег привредног суда Хрватске, Сл. 107/55.
82. Пресуда Окружног суда у Београду, Гж. 9097/2000.
83. Пресуда Основног суда у Зајечару, 15 П. 110/2021.
84. Пресуда Општинског суда у Чачку, П. 976/02.
85. Решење Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 11157/10.

САЖЕТАК

Уговор о доживотном издржавању представља правни посао чијим закључењем прималац издржавања, најчешће као старија особа, слабијег здравственог стања која није у стању да о себи брине, може обезбедити себи егзистенцију и потребну бригу и негу у болести и старости, а давалац издржавања стиче одређену имовинску корист која је била предмет уговора. Из тих разлога уговорне стране настоје да уговор буде извршен и његова сврха буде остварена.

Међутим, у току трајања овог уговора могу наступити одређени разлози услед којих уговор о доживотном издржавању може бити раскинут. Циљ овог рада је анализирање законске регулативе и судске праксе у Републици Србији у вези разлога за раскид уговора о доживотном издржавању и указивање на недостатке истих, као и сагледавање упоредних законски решења појединих држава и судске праксе која постоји у тим државама. Све напред наведено ради указивања на могућа решења која би требало да буду предвиђена и регулисана. Таква решења би резултирала прецизнијим, јаснијим и потпунијим одредбама, уједначенијој судској пракси, а потом и задовољењу интереса уговорних страна, односно странака у поступку, којима би на тај начин била обезбеђена правна сигурност и равноправни положај.

Читалац се у раду најпре упознаје са појмом, субјектима и предметом уговора о доживотном издржавању, као и са његовим карактеристикама. Потом се упознаје са основним напоменама о раскиду уговора о доживотном издржавању и активној и пасивној легитимацији за раскид уговора о доживотном издржавању. Централни део рада је посвећен разлозима за раскид уговора о доживотном издржавању. Првобитно је указано на разлоге које предвиђа Закон о наслеђивању. Потом је указано на разлоге због којих овај уговор може бити раскинут сходно одредбама Закона о облигационим односима, као и на практичне проблеме који се у судској пракси могу јавити јер ови разлози нису регулисани Законом о наслеђивању. Читалац ће имати прилике да се упозна и са поступањем судова у парницама за раскид уговора, са бројним судским одлукама и критичком анализом истих. Рад садржи и резултате спроведеног истраживања у Основном суду у Лесковцу, као и резултате истраживања спроведеног у јавнобележничкој канцеларији.

Посебна пажња посвећена је недовољно прецизним и уопштеним законским одредбама Закона о наслеђивању ради покушаја да се укаже на који начин би се практично могле манифестовати „промењене околности“, „поремећени односи“, као и из којих то разлога потомци и/или супружник „не би били у стању“ да преузму уговорне обавезе и

слично. Постојећа законска регулатива доводи до неуједначене судске праксе, различитог поступања судова у сличним ситуацијама, нарушавања правне сигурности и равноправног положаја странака у поступку. Прецизнија законска регулатива довела би до уједначеније судске праксе и правне сигурности.

Када је реч о неиспуњењу обавеза као разлогу за раскид указано је и на немогућност да се у потпуности примене одредбе Закона о облигационим односима с обзиром на то да је реч о уговору са специфичним престацијама даваоца издржавања. У том смислу указано је на аргументе због којих овај разлог треба бити регулисан Законом о наслеђивању. Форма код закључења овог уговора је услов за пуноважност, те је она од једнке важности и услед његовог споразумног раскида. Сходно наведеном потребно је регулисати и овај разлог Законом о наслеђивању и изричито прописати свечану форму. На тај начин избегли би се различити ставови у судској пракси. Такође, указано је и на последице које настају након раскида уговора, али и на потребу да законодавац пропише прецизније параметре за одлучивање о истим. Рад указује на могућа решења и на потребу да законодавац потпуније регулише и друга спорна питања која су се јавила сагледавањем законске регулативе и судске праксе у погледу разлога за раскид уговора.

Кључне речи: уговор о доживотном издржавању, давалац издржавања, прималац издржавања, раскид уговора о доживотном издржавању.

SUMMARY

BREAKING OF THE LIFETIME MAINTENANCE CONTRACT IN THE LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA

A lifelong support contract is a legal transaction in which, upon its conclusion, the recipient of support, often an elderly person with poor health who cannot care for themselves, can secure their existence, necessary care, and attention in times of illness and old age. In return, the support provider gains specific property benefits outlined in the contract. For these reasons, the parties involved in the contract aim for its execution and the realization of its purpose.

However, during the duration of this contract, specific reasons can lead to its termination. The purpose of this work is to analyze the legal regulations and judicial practices in the Republic of Serbia regarding the grounds for terminating lifelong support contracts, pointing out their shortcomings. It also examines comparative legal solutions in certain countries and the corresponding judicial practices. All of the above aims to suggest potential solutions that should be provided and regulated. Such solutions would result in more precise, clear, and comprehensive provisions, a more uniform judicial practice, and ultimately, the satisfaction of the interests of the contracting parties and the parties involved in the process. This would ensure legal security and equal standing.

In this work, the reader is initially introduced to the concept, subjects, and the object of lifelong support contracts, along with their characteristics. Subsequently, the reader becomes familiar with essential notes on contract termination, active and passive legitimacy for terminating lifelong support contracts. The central part of the work is devoted to the reasons for terminating lifelong support contracts. Initially, reasons outlined in the Law on Inheritance are mentioned. Then, reasons for potential termination based on the provisions of the Law on Obligations are indicated, along with practical issues that may arise in judicial practice since these reasons are not regulated by the Law on Inheritance. The reader also has the opportunity to learn about court procedures in cases of contract termination, numerous court decisions, and critical analyses of these decisions. The work includes the results of research conducted at the Basic Court in Leskovac, as well as the results of research conducted in the notary office of a public notary.

Special attention is given to the inadequately precise and generalized legal provisions in the Law on Inheritance to illustrate how "changed circumstances," "disturbed relationships," and the reasons why descendants and/or spouses may not be able to assume contractual obligations can practically manifest themselves. The existing legal regulations result in inconsistent judicial practices, varying approaches by courts in similar situations, violations of legal security, and

unequal treatment of parties in the proceedings. More precise legal regulations would lead to more uniform judicial practices and enhanced legal security.

Regarding non-fulfillment of obligations as a reason for termination, it is also noted that the provisions of the Law on Obligations cannot be fully applied since the contract involves specific obligations of the support provider. In this context, arguments for regulating this reason in the Law on Inheritance are presented. The formalities in concluding this contract are a condition for its validity and are equally important in cases of mutual termination. Therefore, it is necessary to regulate this reason in the Law on Inheritance and explicitly prescribe the formalities. This would help avoid differing views in judicial practice. The work also points out the consequences that arise after the contract's termination and the need for the legislator to define more precise parameters for decision-making on these matters. The work suggests potential solutions and the need for the legislator to comprehensively regulate other disputed issues that have emerged through an examination of legal regulations and judicial practices related to contract termination.

Keywords: lifelong support contract, support provider, support recipient, termination of lifelong support contract.

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Александра Јовановић рођена је дана 10.09.1997. године у Лесковцу, где је завршила основну и средњу школу. Након завршене средње Економске школе „Ђука Динић”, смер Пословни администратор, 2016. године уписала је основне академске студије права на Правном факултету Универзитета у Нишу. Дипломирала је 2021. године и исте године уписала је мастер студије, општи смер - ужа грађанскоправна научна област на Правном факултету Универзитета у Нишу. Добитник је бројних награда града Лесковца за постигнути успех у току студирања.

Професионалну каријеру започела је 2021. године као адвокатски приправник у адвокатској канцеларији у Лесковцу.

Од страних језика говори енглески и немачки.